

ISSN 1307-5020
e-ISSN 2717-6916

SAYI ISSUE 35 YIL YEAR 2019

ŞARKİYAT MECMUASI

JOURNAL OF ORIENTAL STUDIES

Sahibi / Owner

İstanbul Üniversitesi / *Istanbul University*

Yayın Sahibi Temsilcisi / Representative of Owner

Prof. Dr. Hayati Develi

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul Türkiye /
Istanbul University, Faculty of Letters, Istanbul, Turkey

Sorumlu Müdür / Responsible Manager

Prof. Dr. Ali Güzelyüz

İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Yazışma Adresi / Correspondence Address

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi,

Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü

Ordu Cad. No: 6, Laleli, Fatih 34459, İstanbul, Türkiye

Telefon / Phone: +90 (212) 455 57 00 / 15947

E-mail: jos@istanbul.edu.tr

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusarkiyat>

Yayıncı / Publisher

İstanbul Üniversitesi Yayınevi / Istanbul University Press

İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü, 34452 Beyazıt,

Fatih / İstanbul, Türkiye

Telefon / Phone: +90 (212) 440 00 00

Baskı / Printed in

İlbey Matbaa Kağıt Reklam Org. Müc. San. Tic. Ltd. Şti.

2. Matbaacılar Sitesi 3NB 3 Topkapı / Zeytinburnu,

İstanbul, Türkiye

www.ilbeymatbaa.com.tr

Sertifika No: 17845

1. EDEBİYAT – SÜRELİ YAYINLAR. 2. ORYANTALİZM. 3. DİLBİLİM.

Dergide yer alan yazılardan ve aktarılan görüşlerden yazarlar sorumludur.

Statements and opinions expressed in papers published in this journal are the responsibility of the authors alone.

Yayın dili Türkçe, İngilizce, Fransızca, Almanca, Çince, Hintçe, Farsça, Arapça, Korece ve Urduca'dır.

The publication languages of the journal are Turkish, English, German, French, Chinese, Hindi, Persian, Arabic, Korean and Urdu.

Haziran ve Aralık aylarında, yılda iki sayı olarak yayımlanan uluslararası, hakemli, açık erişimli ve bilimsel bir dergidir.

This is a scholarly, international, peer-reviewed and open-access journal published biannually in June and December.

Publication Type / Yayın Türü: Periodical / *Yerel Süreli*

DERGİ YAZI KURULU / EDITORIAL MANAGEMENT

Baş Editör / Editor-in-Chief

Prof. Dr. Abdullah Kızılıcak – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – kizila@istanbul.edu.tr

Editörler / Editors

Arş. Gör. Dr. Leyla Yakupoğlu Boran – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – leyla.yakupoglu@istanbul.edu.tr

Arş. Gör. Y. Yeşim Amaç – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – yyesim.ongur@istanbul.edu.tr

Dil Editörleri / Language Editors

Arş. Gör. Esra Altay – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – esra.erket@istanbul.edu.tr

Alan James Newson – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Ali Güzelyuz – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – guzelyuz@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Abdullah Kızılıcak – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – kizila@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Halil Toket – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – haliltoker@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Mehmet Yavuz – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – mehmet.yavuz@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Mehmet Atalay – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – atalayim@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Sevtap Kadioğlu – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – sevtapk@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Eyüp Sarıtaş – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – eyup.saritas@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Rahman Moshtagh Mehr – Azarbayjan Teacher Training University Faculty of Letters and Humanities, Iran

– r.moshtaghmehr@gmail.com

Doç. Dr. Zia ul-Hasan – Punjab University Oriental College Department of Urdu, Lahore, Pakistan – Ziahasan64@yahoo.com

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makaleleri / Research Articles

- Balkan Savaşları ve Mevlana Zafer Ali Han
The Balkan Wars and Maulana Zafar Ali Khan
Hatice GÖRGÜN 1
- Mevlânâ Zafer Ali Hân'ın Özgürlük Mücadelesi ve Hapishane Günleri
Zafar Ali Khan's Struggle for Freedom and His Prison Days
Muhsin Ramazan İŞSEVER 11
- Melikü's-Şuarâ Bahâr ve Osmanlı Meşrutiyeti Hakkındaki Bir Şiiri
Malekoshoaara Bahar and His Poem About Ottoman Constitutionalism
Güller NUHOĞLU 23
- İletişim Dili Olarak Vazgeçilmez Bir Değer: Fasih Arapça
An Essential Value as a Communication Language: Standard Arabic
Hüseyin YAZICI 43

Çeviri / Translation

- Okçuluk Risalesi
Resâle-Ye Kamân-Dârî
Kepûr Çend Neşr. İrec AFŞÂR / Çeviri: İbrahim DUMAN 59

Önsöz

Dergimizin hak ettiği kaliteye kavuşmasındaki emeklerinden ve makalelerinden ötürü siz değerli akademisyenlerimize çok teşekkür ederiz. Bu doğrultuda hazırlanan dergimizin 35. sayısı ile yayınımızı istikrarlı bir şekilde sürdürmekteyiz. Bu sayımızda 4 özgün makale ve 1 çeviri makale yer almaktadır. Dergimize değerli görüşleri ile katkı sunan hakemlerimize ve sayının hazırlanmasında emeği geçen tüm çalışma arkadaşlarıma en içten saygılarımı sunarım.

Yayın Kurulu Adına
Prof. Dr. Abdullah KIZILCIK
Baş Editör

Balkan Savaşları ve Mevlana Zafer Ali Han

The Balkan Wars and Maulana Zafar Ali Khan

Hatice GÖRGÜN¹

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Hatice GÖRGÜN (Arş. Gör.),

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu

Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Urdu Dili ve

Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

E-posta: hatice_gorgun_1@hotmail.com

ORCID: 0000-0003-2347-1959

Başvuru/Submitted: 11.11.2019

Revizyon Talebi/Revision Requested:

14.11.2019

Son Revizyon/Last Revision Received:

10.12.2019

Kabul/Accepted: 10.12.2019

Atıf/Citation: Gorgun, Hatice. "Balkan Savaşları

ve Mevlana Zafer Ali Han." *Şarkiyat Mecmuası -*

Journal of Oriental Studies 35 (2019), 1-10.

<https://doi.org/10.26650/jos.2019.007>

Öz

1812-1813 yılları arasında patlak veren Balkan Savaşları sırasında bağımsız kalan son Müslüman devlet olan Osmanlı Devleti'ne karşı Hindistan Müslümanları bağlılık hissetmekteydi. Bu bağlamda onların zor günlerinde hem maddi hem de manevi ellerinden gelen her türlü desteği vermeye gayret göstermişlerdi. Savaş sırasında ve sonrasında basın yayın organları yoluyla Mevlana Zafer Ali Han gibi önemli şahsiyetler kamuoyu oluşturmuşlardı. Biz de bu makalemizde Balkan Savaşları sırasında Mevlana Zafer Ali Han'ın çalışmalarından ve şiirlerinden bahsedeceğiz.

Anahtar kelimeler: Balkan Savaşları, Osmanlı Devleti, Mevlana Zafer Ali Han, Zemindâr

ABSTRACT

During the Balkan Wars that erupted between 1812 and 1813, Indian Muslims felt loyalty towards the Ottoman Empire, which was the last Muslim state to remain independent. India endeavored to provide all kinds of support, both financial and moral, during these difficult days for the Ottoman Empire. During and after the war, important figures such as Maulana Zafar Ali Khan shaped public opinion through the media. In this article, we will talk about the works and poems of Maulana Zafar Ali Khan during the Balkan Wars.

Keywords: Balkan Wars, Ottoman Empire, Maulana Zafar Ali Khan, Zameendar

EXTENDED ABSTRACT

Between 8 October 1912 and 29 September 1913, two great wars occurred between the Ottoman Empire and the four Balkan states, and these constituted one of the greatest disasters in Turkish history. With the idea of nationalism becoming more prevalent in the Balkans, the change in population rate between Muslims and Christians became a big issue and revolts started to occur. The Serbs and Greeks had the support of great colonial states such as England, France and Russia. Defeat in the Tripoli War before the Balkan Wars caused great disappointment for the Ottoman Empire and the Young Turks. The efforts of the Committee of Union and Progress regarding rapprochement with Germany were also destroying all credibility. The Ottoman Empire, which was on the verge of a major political crisis, now faced the Balkan threat. At this time of social, political, economic and military problems in the Ottoman Empire, Montenegro declared war on 8 October 1912, and thus the first phase of the Balkan Wars began. The war against the Ottoman Empire ended in complete destruction for the Turks. For the Muslim societies that had lost their independence, this attack by the Balkan states against the Ottoman Empire was seen as a “Crusader” attack. Thus, the material and moral support provided to the Ottoman Empire by the Indian subcontinent, which was a colony of England, one of the most powerful Western countries, had great importance during the Balkan wars. Maulana Zafar Ali Khan played an active role in these activities. By means of poems and writings in a newspaper named Zameendar, which he owned, he created great public opinion in the subcontinent.

Giriş

Türk tarihinin en büyük felaketleri arasında yer alan Balkan Savaşları, 8 Ekim 1912 ile 29 Eylül 1913 yılları arasında Osmanlı Devleti ile dört Balkan devleti olan Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ arasında yaşanan birbiri ardına yapılan iki büyük savaş içermetedir.¹

Balkan Savaşları'nın oluşumuna zemin hazırlayan tarihi sürece baktığımızda 1804 yılında Osmanlı'ya karşı ilk ayaklanma çıkaranların Sırlar olduğunu görmekteyiz. Fransız İhtilali'nin neden olduğu milliyetçilik hareketi ile Sırlar ayaklanmaya başlamışlardı. 1809 yılında ise Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında imzalanan Bükreş Antlaşması ile de geniş imtiyazlara ve iç işlerinde serbestliğe sahip olmuşlardı.² 1839 yılındaki Tanzimat Fermanı ve 1856 yılındaki Islahat Fermanı ile Hıristiyan tebaaya tanınan imtiyazlar sayesinde batı himayesi altında Osmanlı Devleti'ne karşı kuvvetlenmelerine yol açmıştı. Ekonomik, sosyal ve kültürel güce sahip olan tüccar ve aydın sınıfları da bu milliyetçi akımlara öncülük etmişlerdi. Milliyetçilik düşüncesinin Balkanlarda artmasıyla Müslüman ve Hıristiyan arasındaki nüfus oranı değişimi büyük bir mesele haline gelmişti. Sırların Osmanlı idaresine karşı 1804 yılında ayaklanmasından sonra, 1821 yılında Osmanlı Devleti'ne karşı Yunan ayaklanması patlak vermiş; İngiltere, Fransa ve Rusya gibi büyük Avrupalı devletlerin desteğini alan Yunanistan 1829 yılındaki Edirne Antlaşması ile bağımsızlığını kazanmıştı.³ Böylece Sırp ve Yunanlıların ardından Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki hâkimiyeti iyice zayıflamaya başlamıştı. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Makedonya ve Trakya hariç Balkanlar'ın büyük bir kısmı Osmanlı idaresinden çıkmış, Ayastefanos ve Berlin Antlaşmaları ile de bağımsızlıklarını ilan etmişlerdi. Böylece Balkanlardaki üstünlük artık Ruslara geçmişti. Berlin Antlaşması ile Karadağ da bağımsızlığını ilan etmiş, Bulgar Prensiği kurulmuştu. Bulgar Prensiği, 1908 yılında II Meşrutiyetin ilanı ile Osmanlı Devleti'nde çıkan karışıklıklardan istifade ederek bağımsızlığını ilan etmişti. Bosna Hersek ise Avusturya tarafından işgal edilmiş, Eflak ve Boğdan Beylikleri de Berlin Antlaşması ile Bağımsız Romanya Krallığı haline gelmişti.

1 Hamiyet Sezer Feyzioğlu, "Hatıraların Işığında Balkan Savaşları", *DTCF Dergisi*, Ankara 2016, Sa. 56/2, s. 200.

2 Arzu Çiftsüren, "93 Harbi'nden Sonra Hindistan-Pakistan Alt-Kıtası'nda Urduca ve Farsça Şiirde Türkiye ve Türkler", *Basılmamış Doktora Tezi*, İstanbul 2013, s. 148.

3 Salim Aydın, "Osmanlı Basınında Balkan Savaşları (1912-1913)", *Basılmamış Doktora Tezi*, İstanbul 2012, s. 3-4.

Mora ve Vardar nehirleri üzerinde bulunan Orta Avrupa'yı Akdeniz'e bağlayan diğer bir Balkan ülkesi olan Makedonya, Balkanların en verimli topraklarına sahip olması ve Türk, Bulgar, Yunan, Sırp ve Arnavut gibi farklı milletleri bir arada barındıran bir yer olması nedeniyle diğer Balkan ülkeleri tarafından ele geçirilmek istenmiştir.⁴ Sömürgeci büyük devletlerin çıkar hesapları da işin içine girince savaş kaçınılmaz olmuştu.

Savaşın çıkmasında Balkanlar'ı paylaşma konusunda Rusya ile Avusturya arasındaki rekabet ve Rusya'nın takip etmiş olduğu Panslavizm siyaseti büyük önem teşkil etmekteydi. Rusya, Makedonya'nın taksimi konusunda fikrini Balkan Devletleri ile paylaşmış, kıskırtmaları sonucunda 13 Mart 1912 yılında Bulgaristan-Yunanistan, Ağustos 1912'de Karadağ-Bulgaristan ve 6 Ekim 1912 yılında da Karadağ-Sırbistan arasında ittifak anlaşmaları yapılmış böylece milliyetçilik düşüncesiyle çözümlere uğrayarak bağımsızlıklarını elde eden Balkan Devletleri arasında Balkan İttifakı meydana gelmişti.⁵

Balkan Savaşları öncesinde Trablusgarp Savaşı'nın yenilgi ile sonuçlanması Osmanlı Devleti ile Jön Türkler açısından büyük bir hayal kırıklığına sebep olmuştu. İttihâd ve Terakki'nin Almanya ile yakınlaşma çabaları da bütün itibarını yok etmekteydi. Çok büyük bir siyasi bunalımın eşliğinde duran Osmanlı Devleti şimdi de Balkan tehdidi ile yüz yüze gelmişti. Ülkenin içinde bulunduğu karmaşa ortamından yararlanma arzusunda olan Balkan Devletleri, Bâbıâli'ye ultiimatı vererek Osmanlı ordularının geri çekilmesini, Balkan eyaletlerinin muhtar olmasını ve Hristiyanlar gözetiminde yeni reformlar yapılması gibi Osmanlı Devleti açısından kabul edilmesi mümkün olmayan isteklerde bulunmuşlardı. Hâl böyle olunca sosyal, siyasal, ekonomik ve askerî açıdan birçok sıkıntı içerisindeyken 8 Ekim 1912 yılında Karadağ'ın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesi ile Balkan Savaşlarının ilk safhası başlamış oldu.⁶

Savaşın Osmanlı Devleti aleyhine sonuçlanması Türkler için her yönden tam bir yıkımı ifade etmekteydi. Bağımsızlıklarını kaybetmiş Müslüman toplumlar açısından Balkan devletlerinin Osmanlı'ya karşı yapmış olduğu bu saldırı bir "Haçlı" saldırısı olarak görülmekteydi. Böylece Müslüman dayanışmasını esas alan Pan-İslâmizm hareketi güç kazanmış, Batılı devletlere karşı tek yürek olunmuştu. Bu anlamda en güçlü Batılı ülke-

4 Arzu Çiftsüren, **a.g.t.**, s. 149.

5 Zekai Kardeş, "Ebû'l Kelâm Âzâd ve El-Hilâl Gazetesi Çerçevesinde Türkiye ve Türkler", **Basılmamış Doktora Tezi**, İstanbul 2011, s. 93.

6 Azmi Özcan, **Pan-İslâmizm Osmanlı Devleti Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877-1924)**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1997, s. 189.

lerden olan İngiltere'nin sömürgesi konumundaki Hint alt kıtasında, Balkan Savaşları süresince Osmanlı'ya karşı yapılan maddi ve manevi her türlü destek faaliyetleri büyük önem taşımaktadır.⁷

Aralarında ayrılıklar olan Diyobendî, Nedvetü'l Ulemâ, Şîf, Barelvî ve Frengî Mahal gibi ulemâ cemiyetleri bile bu dönemde birlik olmuşlar, hatta Osmanlı Devleti'ni desteklemenin farz olduğuna dair fetvalar yayınlamışlardı.⁸ Savaş sonunda yapılan antlaşmalar ile Osmanlı Devleti'nin elinden çıkan topraklarda yaşayan Türkler, mevcut Osmanlı topraklarına göç ederken sağlık sorunları yaşanmıştı. Bu sorunları gidermek adına Hindistan'dan bir tıbbî heyet gelmişti.⁹ Ayrıca Balkanlardaki çarpışmalardan kaçarak Osmanlı'ya sığınan Müslüman muhacirlerin iskân sorununu çözmek amacıyla Osmanlı Devleti tarafından uygun bir arazi temin edilmesi halinde masrafları Hint Müslümanları tarafından karşılanacak yerleşim bölgeleri kurulmasını ön gören¹⁰; "Zemindâr" gazetesi editörü Zafer Ali Han ve Muhammed Ali'nin sunduğu öneriler ile kurulan "Rumeli Muhacirlerine Yardım Cemiyeti" için çalışmalarda bulunulmuştu. Muhacirlerin kalmaları için uygun yerler bulmak adına Dr. Muhtar Ahmed Ensâri ve Zafer Ali Hân Anadolu'yu karşı karşıya dolaşmış ve en son Adana'da karar kılmışlardır.¹¹

Mevlana Zafer Ali Han'ın Balkan Savaşları'ndaki Rolü

Mevlana Zafer Ali Han, 1919 yılından 1931 yılına kadar Hindu-Müslüman birliği için siyasi platformda büyük bir rol üstlenmiş Müslüman liderlerden biri olmasına rağmen tarihçilerin çoğu onun gazeteci, yazar ve şair kimliğine önem vermektedir.¹²

Zafer Ali Han, Pencap bölgesindeki özgürlük hareketinin önde gelen liderlerinden biriydi. Balkan savaşları esnasında Hindistan'da "Zemindâr" isimli bir gazete yayımlanmaya başlamıştı. Bu gazetede bir yandan İngiltere'nin aleyhinde ateşli yazılar yazı-

7 Hasan Taner Kerimoğlu, "Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nda Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne Yaptıkları Yardımlar", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Kış 2012, s. 162.

8 Azmi Özcan, *a.g.e.*, s. 190.

9 Zuhail Özaydın, "The Indian Muslims Red Crescent Society's Aid to the Ottoman State During the Balkan War in 1912", *Journal of the International Society for the History of Islamic Medicine (ISHIM)*, 2 (4): 12-18, 2003, s. 13.

10 Hasan Taner Kerimoğlu, *a.g.m.*, s. 178.

11 Zuhail Özaydın, *a.g.m.*, s. 13.

12 Zahida Suleman, "Maulana Zafar Ali Khan and Hindu Muslim Unity", *Proceedings of the Indian History Congress*, Sa. 75, s. 1341.

lirken, bir yandan da Osmanlı Hilâl-i Ahmer'i için para toplanmaktaydı.¹³ Aslında 1903 yılının Haziran ayından itibaren haftalık olarak okuyucuyla buluşan bu gazeteyi ilk kez Zafer Ali Han'ın babası olan Mevlana Siraceddin Ahmed çıkarmaya başlamıştı. Gazetenin çıkış amacı köylüler çiftçiler ve toprak sahipleri hakkında haber yayınlamak idi. Ancak babası ölünce Zafer Ali Han, bu dönemde yaklaşık 2000 tiraaja sahip olan bu gazetenin yöneticiliğini üstlenmiş ve gazetenin içeriğinde çeşitli değişiklikler yaparak Hint Müslümanları hakkında haberler yayınlamaya başlamıştı. Bu değişikliğin ardından Zemindâr'a olan ilgi daha da artmış ve günlük olarak çıkarılmaya başlanmıştı. Haber kaynaklarını genişletebilmek için "Reuters" ve "Associated Press of India" gibi yabancı haber ajanslarına abone olmuş, böylece herkesten önce haber temin edebilme şansını yakalamıştı. Zafer Ali Han, Lahor'da yayımlanan dini ve siyasi konuların yanında Urdu Edebiyatı ile ilgili çeşitli çalışmaların da bulunduğu "Mahzen" adlı derginin yayın kuruluunda da görev almıştı.¹⁴

Trablusgarp Savaşı henüz sürerken, Balkan Devletleri isyan bayrağı çekince Osmanlı Devleti mecburen savaşı bitirmek zorunda kalmıştı. Ardından da Balkan Savaşları başlamıştı. Tarihi sürece baktığımızda İngiltere her zaman Rusya'yı tehdit olarak görmüş, bunun için de Osmanlı ile aynı safta yer almıştı. Ancak Trablusgarp ve Balkan Savaşları döneminde artık durumun aynı olmadığını İngiltere'nin Osmanlı'ya karşı muhalif güçleri desteklediğini görüyoruz. Nitekim Mevlana Zafer Ali Han'ın bu durumu eleştirir yönde birçok şiiri bulunmaktadır.¹⁵

Bu dönemde Zafer Ali Han, Türklere yardım etmek amacıyla bir kampanya başlatmış ve bu kampanyada yaklaşık altı milyona yakın miktarda para toplanarak Osmanlı Devleti'ne gönderilmişti. Ayrıca Balkan Savaşları'nda yaşanan çeşitli olayların anlatıldığı birçok şiir de kendisi tarafından kaleme alınmıştı. Zafer Ali Han, hem nazım hem de nesir türünde yazdığı eserleri vasıtasıyla Müslümanlara hilafetin sona ermesinin İslâm açısından büyük bir eksiklik doğuracağını ve Müslümanların birlikteliğinin dağılacağını anlatmaya çalışmıştı. Şiirlerinde Türklerin başarılarından ve Müslümanların kahramanlıklarından defalarca bahsederek Hindistanlıların cesaretini arttırmak için büyük bir çaba sarf etmişti. Daha önce de belirttiğimiz gibi Dr. Muhtar Ahmed Ensari'nin ön-

13 Mustafa Keskin, **Hindistan Müslümanları'nın Millî Mücadele'de Türkiye'ye Yardımları (1919-1923)**, Erciyes Üniversitesi Yayınları, No: 21, Kayseri 1991, s. 23.

14 Zekai Kardaş, **a.g.t.**, s. 62-63.

15 Subhan Allah, "Maulana Zafar Ali Khan ki Şairi main Mağribi İst'imar ke Khilaf Mezahmeti Ruye Tahkiyki Makalah", **Basılmamış Doktora Tezi**, Peşaver 2015, s. 122-123.

derliğinde Balkan Savaşlarında yaralanan Türk askerlerine tıbbî yardımda bulunmak amacıyla Türkiye'ye Hindistan Hilâl-i Ahmer cemiyetinden doktor ve hasta bakıcılarından oluşan bir heyet gelmişti. Mevlana Zafer Ali Han, bu ekibe katılmak istemişse de Hükümet'in öğrenmesi halinde kendisinin Bombay'a dahi ulaştırılmayacağını düşünmekteydi. Bu nedenle gizlice Türkiye'ye gidip orada Dr. Ensari ile buluşmuş, yetkililerle bizzat görüşmüştü. Sultan ile görüştüğünde Farsça olarak kendisinin şanına yakışır bir kaside dahi sunmuştu. Üç aylık bir süre sonunda ülkesine geri dönerken Hamidiye Kaptanı Rauf Paşa ile de görüşmüştü.¹⁶

Mevlana Zafer Ali Han'ın Balkan Savaşları Üzerine Kaleme Aldığı Şiirlerinden Seçmeler

Tüm bunlar yaşanırken Balkan Savaşları sırasında moral ve motivasyonu düşürmek amacı ile İngiliz haber ajansları özellikle de Reuters'da yalan haberler yayınlanmaktaydı. Bu durum üzerine Zafer Ali Han Zemindâr gazetesinde 20 Kasım 1912 tarihindeki sayısında “Â'yñ Bâ'yñ Şâ'yñ” (Uydurmaca) adlı bir şiir yazmıştı. Bu şiirden birkaç mısrayı aşağıda bulabilirsiniz.¹⁷

Avrupa zulmüyle dünyada deprem yaratsın

Müslümanlar dualarıyla göğü harekete geçirsin

Reuters ümitsizlerin imanını satın aldı

Biz neden “Lâ taknetu”¹⁸demeyelim?

Bütün herkes sansür kafesinin içinde mahkûm

Gazeteciler savaş haberlerini nasıl, nereden getirsinler.

Bunun üzerine de onlar saçma sapan konuşursa,

Hadi, biz de onları neden eleştirmeyelim?

16 Subhan Allah, a.g.t., s. 124-125, 127, 129.

17 Arzu Çiftsüren, a.g.t., s. 186, 188.

18 Zümer Suresi 53. ayet: اللَّهُ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ (De ki: Ey kendilerinin aleyhine ileri giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları affeder. Çünkü o çok bağışlayandır, çok merhamet edendir”).

Mevlana Zafer Ali Han 1913 yılında İstanbul’da yazdığı “Sir Edward Grey” isimli şiirinde İngiliz Dışişleri Bakanına hitaben İslâm ülkelerinin içinde bulunduğu Haçlı saldırısını ele almıştı. Bu şiirinde, sırf Müslüman olduğu için Batı tarafından saldırılan İslâm beldelerini sayarken bu durum karşısındaki üzüntü ve hayal kırıklığını şu dizelerle ifade etmiştir:¹⁹

...

Balkan Ovasında Avrupa’nın işte bu emri vermesi:

“Bunlar Müslümandır, Müslüman olma suçuyla onları öldürün”.

Filistin tarafından kılıç kokusu geliyor,

Kudüs meydanı kan kan ırmak,

Bağdat ve Suriye Hristiyanlık dinine emanet.

...

Gerçi bugün dünyanın dört bir tarafında

Senin ümmetin hesapsız sitemlere rehindir;

Ama ben vatan toprağına tapan değilim.

Hiçbir şekilde bu putu (toprak parçasını) yüceltmiyorum.

Müslümanların izzetini korumak için,

Omuzda binlerce başım kesilmeye amade.

Zemindâr gazetesinde bu süreçte Balkan savaşlarıyla ilgili pek çok şiir yayımlanmıştır. Modern Urdu şairleri arasında yer alan Hâşimî Ferîd Abâdî adeta savaş alanına koşulması için insanı harekete geçiren “Balkan Daveti” isimli şiiri de yine Zemindâr gazetesinde yer alan şiirlerdendir:²⁰

19 Arzu Çiftsüren, a.g.t., s. 194-196.

20 Arzu Çiftsüren, a.g.t., s. 189, 191.

İman davası koyulmuş, ey Mümin kalk yürü

Biraz gayret kalmışsa yürü Balkan yürü

...

Yeter, ben şimdi artık kendi nefis ülkemin mutlak sultanıyım

Yeter, artık bugünden benim işverenliğim başlar

Sonuç

Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ'dan oluşan Balkan Devletleri, Rusya'nın kıskırtmaları sonucunda milliyetçilik duyguları ile bağımsızlıklarını ilan etmeye başlamışlardı. Hindistan Müslümanları da Türk toplumunun karşılaştığı bu hüznü verici durum karşısında bağımsız kalan son Müslüman devletin yanında yer almayı kendilerine vazife bilmişlerdi. Bu maksatla tanınmış şahsiyetler topluma öncülük etmişlerdi. Bu isimlerden Mevlana Zafer Ali Han'ın çalışmaları da büyük bir önem arz etmektedir. Biz de bu çalışmamızda kendisi sayesinde Türk toplumunun o sıkıntılı dönemlerinde sağladığı maddi ve manevi desteklerini ele almaya çalıştık. Mevlana Zafer Ali Han, Osmanlı hilafetini kendi canından öte görmekteydi ve bunun içinden elinden gelen ne varsa yapmaya hazırdı.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Allah, Subhan "Maulana Zafar Ali Khan ki Şairi main Mağribi İst'imar ke Khilaf Mezahmeti Ruye Tahkiyki Makalah", **Basılmamış Doktora Tezi**, Peşaver 2015.
- Aydın, Salim "Osmanlı Basınında Balkan Savaşları (1912-1913)", **Basılmamış Doktora Tezi**, İstanbul 2012.
- Çiftsüren, Arzu "93 Harbi'nden Sonra Hindistan-Pakistan Alt-Kıtası'nda Urduca ve Farsça Şiirde Türkiye ve Türkler", **Basılmamış Doktora Tezi**, İstanbul 2013.
- Feyzioğlu, Hamiyet Sezer "Hatıraların Işığında Balkan Savaşları", **DTCF Dergisi**, Ankara 2016, Sa. 56/2.
- Kardaş, Zekai "Ebû'l Kelâm Âzâd ve El-Hilâl Gazetesi Çerçevesinde Türkiye ve Türkler", **Basılmamış Doktora Tezi**, İstanbul 2011.

- Kerimoğlu, Hasan Taner “Trablusgarp ve Balkan Savaşları’nda Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti’ne Yaptıkları Yardımlar”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, Kış 2012.
- Keskin, Mustafa **Hindistan Müslümanları’nın Millî Mücadele’de Türkiye’ye Yardımları (1919-1923)**, Erciyes Üniversitesi Yayınları, No: 21, Kayseri 1991.
- Özaydın, Zuhâl “The Indian Muslims Red Crescent Society’s Aid to the Ottoman State During the Balkan War in 1912”, **Journal of the International Society for the History of Islamic Medicine (ISHIM)**, 2(4): 12-18, 2003.
- Özcan, Azmi **Pan-İslâmizm Osmanlı Devleti Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877-1924)**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1997.
- Suleman, Zahida “Maulana Zafar Ali Khan and Hindu Muslim Unity”, **Proceedings of the Indian History Congress**, Sa. 75.

Mevlânâ Zafer Ali Hân'ın Özgürlük Mücadelesi ve Hapishane Günleri

Zafar Ali Khan's Struggle for Freedom and His Prison Days

Muhsin Ramazan İŞSEVER¹

Öz

Mevlana Zafer Ali Hân, Hindistan Pakistan alt kıtasının İngilizlere karşı yürüttüğü özgürlük mücadelesinde fikri, edebî ve siyasî kişiliğiyle ön saflarda yer almış çok yönlü bir kişiliktir. Zulüm ve baskılara karşı gazeteci kimliğiyle mücadele etmiştir. İngiltere'ye giderek Hint alt kıtasındaki baskıcı basın kanunları eleştirmiş ve özgür basının Hint alt kıtasında oluşması için sesini duyurmaya çalışmıştır. Bu cesaret ve açık sözlülükle mücadelesinden dolayı birçok kez hapsedilmiş, gazetesi kapatılmış ve kefalet ödenerek tekrar açılmıştır. Beş seneden fazla hapiste hayatını geçirmiştir. Kendi ve ailesinin servetini Hint alt kıtası Müslümanlarının seslerini duyurmak için seferber etmiştir. Mali zorluklara sabretmiş, hapishane eziyetlerine katlanmış ancak özgürlük mücadelesini ve Türklere yardımdan geri durmamıştır. Müslüman Hint halkının özgür olarak ayrı bir devlet olarak yaşamasında rol almıştır.

Anahtar kelimeler: Mevlana Zafer Ali Hân, Özgürlük Mücadelesi, Hint alt kıtası, Osmanlı Devleti, Zemindar Gazetesi

ABSTRACT

Mavlana Zafar Ali Khan was a multi-faceted figure who rose to prominence with his intellectual, literary and political personality during the struggle against the British for the freedom of the Indian subcontinent. As a journalist he fought against the persecution and oppression of the English Rulers of that land, even going to England to criticize the repressive press laws on the Indian subcontinent and trying to make his voice heard for the formation of a free press there. He was imprisoned many times for his courage and frankness and his newspaper was closed and reopened upon payment of bail. . Despite spending more than five years in prison, he mobilized his own wealth and that of his family's to make the voices of the Muslims of the Indian subcontinent heard. He faced financial difficulties and endured prison torture, but did not stop the struggle for freedom and aid to the Turks. He played a big role in the freedom of the Indian Muslim people and in their establishment as a separate state.

Keywords: Mavlana Zafar Ali Khan, Freedom Struggle, Indian Sub-continent, Ottoman Empire, Zamindar Newspaper

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Muhsin Ramazan İŞSEVER (Doktora Öğrencisi),
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Urdu
Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye
E-posta: muhsin.issever@istanbul.edu.tr
ORCID: 0000-0001-7979-5827

Başvuru/Submitted: 05.12.2019
Revizyon Talebi/Revision Requested:
05.12.2019
Son Revizyon/Last Revision Received:
17.12.2019
Kabul/Accepted: 17.12.2019

Atıf/Citation: İşsever, Muhsin Ramazan.
"Mevlânâ Zafer Ali Hân'ın Özgürlük Mücadelesi
ve Hapishane Günleri" *Şarkiyat Mecmuası -
Journal of Oriental Studies* 35 (2019), 11-22.
<https://doi.org/10.26650/jos.2019.008>

EXTENDED ABSTRACT

Mavlana Zafar Ali Khan is one of the most important personalities of the Indian subcontinent. He supported the struggle for freedom on the subcontinent against British rule. Zafar Ali Khan started to determine the political agenda of the subcontinent and guided subcontinent politics. Mavlana Zafar Ali Khan became a main player in the struggle for freedom against the British, and using the Zamindar newspaper he especially supported the struggle for freedom in the field of journalism. He was called the "Father of Indian Journalism" because he was the first person on the Indian subcontinent to start to defend Indian local people, especially Indian Muslims' rights through journalism and through his speeches. Moreover, he tried to educate people and, by means of journalism, get them to unite and to support the Ottoman Islamic Caliphate which was the last independent country for Muslims. Zafar Ali Khan's dream was to establish an Islamic Union, and in order to do this he continued his struggle for the Islamic Union with his writings which strengthened the Ottoman Islamic Caliphate and showed a reaction against the British in a period when the Ottoman Empire was collapsing and when the Indian subcontinent was a colony under the British. In this way the people of the Indian subcontinent enthusiastically began to struggle for their rights. In particular, he wrote about Tripoli, the Balkan wars, and the Turkish National Struggle in the "Crescent and the Cross of the war" and also wrote many articles in this direction. In this way, while standing by the Turks on the one hand, and by shaping national consciousness on the subcontinent on the other, he created public opinion in the struggle for freedom against the British. The Hindu people also took their place among the pioneers of the Khilafat Movement. In particular, he was closely followed by the British with his fiery speeches and his articles. The British tried to close his newspaper down many times through various processes and after each closure which incurred a penalty, he paid this with the support of the Indian people and continued on his path of freedom. He was also sentenced to prison many times. During his imprisonment, he continued to write political poems and kept up his struggle for freedom as well. Mavlana Zafar Ali Khan's name is even today counted as a national symbol of the Indian Subcontinent. His intellectuality, bravery and confidence are accepted by everyone.

Giriş

Hint basınının babası unvanına sahip Mevlânâ Zafer Ali Hân¹ (1874-1950) Hint alt kıtası özgürlük hareketinin öncü isimlerindedir. Farsça, Arapça, İngilizce dillerinde tercümanlık yapmış, hitabeti ve kalemi güçlü bir şairdir. İngilizlere karşı başlatılan özgürlük mücadelesini siyasî içerikli yüzlerce şiirleriyle desteklemiştir. 18 Ocak 1874 tarihinde Hint alt kıtasındaki Pencap eyaletinin Siyalkot şehrinin Kot Mehrath kasabasında dünyaya gelmiştir.² İlerleyen yıllarda Lahor'a giderek hayatını burada devam ettirmiştir.

Zafer Ali Hân ilk eğitimini evde almış sonrasında 1888 yılında Vezîrabâd'taki Mission High School'da, 1890 yılında Patyâla'daki Mehindira Kaliciyet High School'da eğitim görmüştür.³ Buradan mezun olduktan sonra 1892 yılında Aligarh Üniversitesi (Mohammeden Anglo Oriental College)'ne giriş sınavını başarılı olarak burada eğitime devam etmiştir.⁴ Aligarh Üniversitesi'ni başarıyla bitirmiş ve burada Allâme Şibli Numânî, Prof. Thomas Arnold, Seyyid Ahmed Han gibi Alt kıtanın önde gelen ilmî, edebî ve siyasî şahsiyetlerden etkilenecek Aligarh'ın ilmî, edebî ve siyasî ortamından istifade etmiştir. 1857 yılında İngilizlerin yönetimi tamamen ele geçirmesinden sonra Müslümanlar özgürlük mücadelesine girmişler, kaybettikleri itibar ve özgürlüklerini yeniden kazanmaya çabalamışlardır.

XIX. yüzyıl, sömürge güçlerin hâkimiyetlerinin artmasıyla dünyadaki dengelerin değiştiği bir dönemdir. Bu yüzyılda etkisini gösteren milliyetçilik akımı çok uluslu devletlerin parçalanmasına sebep olmuştur. Alt kıtanın İngiliz sömürge güçlerinin hâkimiyeti altında bulunduğu dönemde Osmanlı Devleti de çöküşe geçmiştir. Kırım Savaşı, 93 Harbi, Trablusgarp Savaşı ve Balkan Savaşlarıyla sarsılan Osmanlı Devletine destek için Hint Müslümanları tarafından "Hindistan Hilafet Hareketi" adlı oluşum ortaya çıkmıştır. Bu vesileyle Avrupa devletlerinin Müslümanlara yaptığı saldırılar karşısında birleşmişlerdir. Alt kıtanın çeşitli bölgelerinde merkezler kurarak Hilafet Hareketi kapsamında çalışmalar yapmışlardır. Tek bağımsız kalan ve Müslümanların hâmiisi olarak gördükleri Osmanlı Devleti'ni ayakta tutmak için "Zemindar", "El-Hilâl", "Comrade", "El-Vekil" gibi gazeteler aracılığıyla Türklere desteklerini sürdürmüşlerdir.⁵

1 Asıl adı Hudadad Han'dır, tarihte geçen adı ise Zafer Ali Hân'dır.

2 Zâhid Ali Han (Düzenleyen, Tahkik Eden), **Külliyyat-ı Mevlânâ Zafer Ali Hân**, Alfaysal Nâşirân-u-Tâcirânî Kütüb Gazni Street Urdu Bazaar Lahore, Lahor, Nisan 2007, s.i.

3 Raja Esed Ali Hân, **Baba-i Sahâfat Mevlânâ Zafer Ali Hân Ayk Taâruf**, Ganj-ı Şeker Printers, Lahor, 2018, s. 15.

4 Muhammed Ali Çarâğ, **Akâbirin-i Tahrîk-i Pakistan**, Sang-i Mîl Publications, Lahor 2003, s. 416.

5 Arzu Çiftsüren, **93 Harbinden Sonra Hindistan-Pakistan Alt kıtasında Urduca ve Farsça Şiirde Türkiye ve Türkler**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2013, s. v-vi.

İngilizlerin, Hint alt kıtasında varlıklarını arttırmalarının ardından 1857 yılında Hint halkı bağımsızlık için mücadele etmeye başlamış ve bu doğrultuda aynı yıl “Büyük Sipahi Ayaklanması” yaşanmış ve bu ayaklanma İngilizler tarafından şiddet kullanılarak bastırılmıştır. Sonrasında İngilizler hâkimiyeti tamamen ele geçirmiş ve Hint halkı, özellikle de Müslümanlar, üzerindeki baskı daha da arttırmış, çeşitli zulüm yollarına gidilmiştir. Üstünde güneşin batmadığı korku duyulan bir sömürü düzenini kuran İngilizlere karşı, Hint Müslümanlarından ilk olarak, sesini basın aracılığıyla dile getiren ve Hint halkına mücadele ruhunu kazandıran Zafer Ali Hân’a bu sebeplerden “Hint basınının babası” denmiştir. Kanpûr şehri, 1857 Sipahi ayaklanmasının başladığı ilk yerdir. Kanpûr şehrinde yol genişletme çalışmalarında, İngilizlerin 1913 Temmuz ayında Kanpûr Camii avlusundaki abdesthane kısmını yıkarak yola katması sonucu İngilizler ve Hintli Müslümanlar arasında şiddetli çatışmalar meydana gelmiştir. Bu olay İngilizler karşısında muhalefetin güçlenmesine sebep olmuştur.⁶ Bütün bu süreci Zemindâr gazetesi cesurca dile getirmiş ve milletin tercümanı olmuştur. Zemindâr gazetesinin bu tutumu karşısında İngilizler Zafer Ali Hân’ı 10.000 rupi kefalete mahkûm ederek gazetesinin basımını durdurmuştur. İleride Pakistan’ın kuruluşuna kadar bu kapatma faaliyetleri devam edecektir.⁷ Kanpûr olayının altında yatan asıl sebebinin dönemin eyalet valisi Meston şöyle açıklamaktadır:

“Türkiye’nin sıkıntıları ve onun düşmanlarının işlediği insanî suçlar, İngiltere’nin bütün bunlara kayıtsızlığı veya desteklediğinin sayılması, genç Müslümanlara aradıkları bahaneyi verdi ve mitinglerde, camilerde veya fütursuz gazete makaleleri ile tahriklerde bulundular.”⁸

Siyasî alanda birçok oluşumun içinde çeşitli görevlerde yer alan Zafer Ali Hân, hocası Allâme Şiblî Numanî’nin tavsiyesiyle Bombay⁹ şehrinde Navvâb Muhsin’ül-Mülk’ün özel kalemi olarak hizmette bulunmuş ve İçişleri Bakan Yardımcılığı’na kadar yükselmiştir.¹⁰ Bu sırada edebî faaliyetlerini de sürdüren Zafer Ali Hân, birçok felsefi metinleri İngilizceden Urduçaya tercüme etmiş ve Dr. John William Draper’ın “History of the Conflict Between Religion and Sceince” adlı kitabını “Ma’reke-i Mezheb ve Sains” adıyla İngilizceden Arapçaya tercüme etmiştir.¹¹ Zafer Ali Hân bu kitabın bir nüshasını Halife Abdülmecid Efendi’ye hediye etmiştir.¹²

6 Azmi Özcan, “KANPÛR”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kanpur> (09.11.2019).

7 Raja Esed Ali Hân, **a.g.e.**, s. 35.

8 Azmi Özcan, **Pan-İslamizm (Osmanlı Devleti Hindistan Müslümanları ve İngiltere 1877-1924)**, Ankara 1997, s. 210.

9 Hindistan’ın önemli şehirlerinden Bombay şehrinin adı 1995’te Mumbai olarak değiştirilmiştir.

10 Muhtâr Ahmad Makkî, **a.g.e.**, s.327.

11 Muhammed Ali Çarâğ, **a.g.e.**, s. 416.

12 Zafer Ali Hân tarafından Halife Abdülmecid Efendi’ye tercümesinin bir nüshası ithaf edilmiştir. Eser, 19. Yüzyıl saray cildi (Yıldız cildi) özelliklerini taşımaktadır.

“Dekken Review” gazetesini çıkaran Zafer Ali, alt kıtanın ilk gazetecileri arasındaki yerini almıştır. Bu gazetede yazıları yayımlanan isimler arasında Mevlevî Aziz Mirza, Allâme Şiblî, Mevlânâ Taba Tabaî, Aziz Lakhnovî ve Abdülhak gibi saygın edebî, şair ve öncü şahsiyetler de bulunmaktaydı. Dekken Review’ın popülaritesi zamanla onun saray entrikalarına kurban gitmesine neden olmuştur. İngiliz hükümetinden maaş alan Babür saltanatının veliahtı Bahadır Mir Osman Ali Han’ın İngiliz aleyhine olan yazısını Zafer Ali Hân kendi gazetesinde yayımlamakla suçlanmıştır.¹³ Bu sebeple Haydarâbâd’ı zorunlu olarak terk edip büyüdüğü yer olan Keremâbâd’a gitmiştir. Babası gazetenin her türlü yayımcılık ve idare işlerini Zafer Ali Hân’a emanet etmiş, 6 Aralık 1909 tarihinde babasının vefatı üzerine de babasının kurduğu “Zemindâr” gazetesinin başına geçerek bu gazeteyi Müslüman toplumların sesi haline getirmiştir. Hint alt kıtasının ilk Urduca gazetesi Zemindâr, bölgede yaşayan Müslüman ırklar tarafından öyle kabul görmüştür ki sınır bölgesinde yaşayan Peştu kavmine mensup ve okuma yazması olmayan biri bile 2 rupi vererek bu gazeteyi almayı kendine vazife bilmiştir.¹⁴ Pencap bölgesinde kısa sürede geniş kitleye hitap eden haftalık gazete, zamanla adeta siyaseti etkiler hale gelmiştir. Zafer Ali Hân, bu gazetenin yanında “Pencap Rewiev” adlı gazeteyi de 1910 yılının ortalarında çıkarmaya başlamıştır. İlerleyen süreçte gazetelerinin neşrini Lahor’a taşımıştır.¹⁵

Zafer Ali Hân, gazetelerde İngiliz Hükümeti’ni eleştiren yazılar yazdığından, İngiliz Hindistan Hükümeti tarafından hoş görülmemiş ve bir şekilde sesi bastırılmaya çalışılmıştır. Bu sebeple Zemindâr gazetesinin yayın yapma izni iptal edilmiş ve tekrar yayın hayatına dönmesi için 300.000 Rupi kefalet ödenmesi istenmiştir. Bu olay üzerine Zafer Ali Hân, İngiltere’ye giderek “Hindistan Basın Hareketi” (India Press Act) aleyhine yazılar kaleme almış, böylece İngiliz kamuoyunu dikkatini çekmeye çalışmış ve parlamento üyeleri ile buluşarak kendi görüşlerini açıklamıştır. Bu esnada onların hayat tarzını yakından inceleme fırsatı bulan Zafer Ali Hân, Hindistan’a dönüşünde kendi gazetesi Zemindâr’da aşağıdaki eleştirel mısralarla başlayan uzun bir mazmun yayımlayarak gözlemlerini ve düşüncelerini ifade etmiştir:

“Londra’nın hediyesi dört şeydir.
İçki, hınzır, günlük gazete ve kadın.”

13 Muhtâr Ahmad Makkî, *Tahrîk Âzâdî ke Musalmân Mucâhidîn ki Dâstân Tahrîk Âzâdî ke Numâyında Muslim Mucâhidîn*, Çühdri Gülâm Rasûl and Sons Publishers, Lahor, 2005, s.327-328.

14 Raja Esed Ali Hân, *a.g.e.*, s. 70.

15 Muhammed Ali Çarâğ, *a.g.e.*, s. 419.

Şeklinde başlayan şiirinin bu ilk mısraından da anlaşılacağı üzere şiirde, İngilizleri çok sert bir dille eleştirmiştir. Bunun üzerine İngiliz Hükümeti gazeteyi kapatmış ve 10.000 Rupî kefalet ücreti ile cezalandırmıştır. Halk bu yaşananlar karşısında büyük çapta gösteriler düzenleyerek İngiliz yönetimi tarafından alınan bu kararı protesto etmiştir. Kefalet ücreti halk tarafından toplanıp İngilizlere iletilmiştir.¹⁶

Zafer Ali Hân'ın Zemindâr gazetesi yanında bu dönemde Muhammed Ali ve Şevket Ali kardeşler tarafından çıkarılan “The Comrade”, Ebu'l-Kelâm Âzâd'ın “El-Hilal” gibi gazeteler, bir mücadele ve İslam birliğinin tekrar inşası için önemli bir araç olmuştur.

İtalyanlar, 1911 yılında Afrika'nın kuzey sahillerindeki Müslümanlara saldırdıklarında Zafer Ali Hân, İtalyanların bu saldırısını yeni bir Haçlı savaşının başlangıcı olarak nitelemiştir. Trablusgarp ve Balkan Savaşları, Zafer Ali Hân'ın şiirlerinde yoğun bir şekilde akis bulmuştur. Zafer Ali Hân, Trablusgarp Savaşı'ndan itibaren Hilâl ile Haçın muharebesi olarak nitelediği pek çok şiir yazmıştır. Hintli Müslümanlar, Türklere karşı yapılan bu Haçlı savaşında ayağa kalkmıştır. Zafer Ali, onların hissiyatlarının Güney Hindistan'daki tercümanı olmuştur. Trablusgarp savaşı sonrasında Türkler üzerine Balkan Devletleri savaş açarak Türkleri ve Müslümanları Avrupa kıtasından silmek istemişlerdir. Bu savaş Avrupa devletlerinin Balkan devletlerini Osmanlı ile savaşa girmesi için teşvik etmeleriyle ortaya çıkmıştır. İngiltere de teşvik eden bu devletlerin başında gelmiştir. Hintli Müslümanlar, bu sayede açık bir şekilde kendilerini yöneten gücün gerçek yüzünü görmüş ve bu durum Hint Müslümanlarında birleşme ve bağımsızlık duyguları uyanmasına vesile olmuştur.¹⁷ Aynı zamanda bu süreçte alt kıtada yardımlar toplanmış ve Zafer Ali Hân Hint alt kıtasındaki Türklere yardım toplayan öncü isimlerden olmuştur.¹⁸ Gazete ve sokaklara asılan afişler ile ve diğer tüm yardım faaliyetleri sonucunda Mayıs 1913 yılında Osmanlı Devleti için Hindistan'da toplanan yardım miktarı tüm dünyadan toplanan yardımın yarısından fazlasını oluşturmuştur.¹⁹ Zafer Ali Hân ve Trablusgarp Balkan savaşları üzerine İngilizleri suçlayan yazılar kaleme almış ve “Zemindâr Vakfı” adı altında kısa bir zaman içinde, yokluklar içinde savaş mücadelesini veren Türkler için, 600.000 rupî toplayıp Türkiye'ye yollamıştır.²⁰ Bu yardım faaliyeti

16 Muhtâr Ahmad Makkî, a.g.e., s.328.

17 Nazîr Hasneyn Zaydî, *Mevlânâ Zafer Ali Hân Ahvâl-u Âsâr*, Maclis-i Tarakki-yi Adab, Lahor, 1986, s.92-93.

18 Nand Kishore Vikram, *Musawwar Tazkerey*, Sanjiu Ofset Printers, Delhi, 2012, s. 453.

19 Azmi Özcan, *Pan-İslamizm (Osmanlı Devleti Hindistan Müslümanları ve İngiltere 1877-1924)*, Ankara 1997, s. 192-193.

20 Muhtâr Ahmad Makkî, a.g.e., s.328.

sırasında Zafer Ali Hân'ın iki gazetesinin toplam günlük baskısı 30.000 kadardı. Zemin-dâr gazetesi 1910 yılında mahalli ölçekte bir gazete iken Zafer Ali Hân ile birlikte millî şuurun tezahürü olan bir gazete haline gelmiş ve günlük baskısı 20.000 civarına ulaşmıştır.²¹ Balkan Savaşına özel olarak bir baskı Zemindâr gazetesi tarafından çıkarılmıştır. Balkan Savaşlarında Hintli Müslümanlar Osmanlı Ordusu'nda savaşa girmişler ve sağlık heyetleri göndermiştir. Zafer Ali Hân ve Muhammed Ali **“Rumeli Muhacirlerine Yardım Cemiyeti”** adı altında Balkan Savaşları'nda Osmanlı'ya sığınan muhacirlere yardım etmek için bir yardım kuruluşu tesis etmişlerdir. Hindistan Hilafet Komitesi tarafından Osmanlı'ya gönderilen iki önemli isim olan Zafer Ali ve Dr. Ensarî, Mısırlı Fuat Bey ile birlikte Ankara, Konya, Adana gibi Anadolu şehirlerini gezmiş ve Balkan göçmenleri için Adana'da başlangıçta 200 ev yapmaya karar vermiş²² ve Hint Müslümanlarından yardımlar toplanıp İstanbul'a bu amaçla gönderilmiştir.²³

Zafer Ali'nin Türklere karşı bu tutumu tüm Müslümanlar tarafından takdir edilmiş, onun Türkiye'ye gelişi ve sonrasında Hindistan'a dönüşü sırasında onu alt kıta Müslümanları coşkuyla karşılamıştır. Osmanlı Sultanı Mehmet Reşat ve diğer devlet adamları tarafından da Zafer Ali Hân ağırlandı. Türkiye'den Hindistan'a dönüşünde tutuklanma ihtimalinden dolayı, Delhi'den Lahor'a ulaştığında kendisini 100.000 civarında Hintli Müslüman karşılamıştır. Zafer Ali Hân'a Müslümanlar tarafından bu derece saygı duyulması, sahiplenilmesi İslam birliği için yaptığı çalışmaları sebebiyle olmuştur. İslam birliğinin oluşumu ve dayanışması için medya ve edebiyatı bir araç olarak kullanmıştır. Lahor'da kendisi için toplananlara hitaben Osmanlı Halifesinden selam getiren Zafer Ali Hân, Sultan'ın Delhi'deki Şâhî Câmîa Mescid²⁴ için halı hediyesini, Medine'de yapılacak olan İslamî eğitim alınabilecek bir üniversiteyi pek yakında açacaklarının ve Dar'ulfünûn-i Osmanî'de Urdu Dilinin öğretileceğinin mevcut hükümet tarafından karar verildiğinin müjdesini vermiştir.²⁵ Osmanlı Halifesi ve Türk Milleti'nin bekası için dualar edilmiştir.²⁶ Nazîr Hasneyn Zaydî'nin Mevlânâ Zafer Ali Hân “Ahvâl-u

21 Azmi Özcan, *a.g.e.*, s.179.

22 Hasan Taner Kerimoğlu, “Trablusgarp Ve Balkan Savaşlarında Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne Yaptıkları Yardımlar”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies*, XII/2 (Kış 2012), s. 162.

23 Azmi Özcan, *a.g.e.*, s.199.

24 Türkçede Cuma Mescidi denilmektedir.

25 Nitekim çok kısa bir süre sonra 1915 yılında İstanbul Üniversitesi'nde Urdu dili eğitimi Abdülcabbar Hayri tarafından vermeye başlanmıştır.

26 S.M. Tevfik, *Sebîlürreşâd (Dîni, İlmî, Edebî, Siyasî Haftalık Mecmûa-i İslâmiyye)*, Cilt 11 Sayı 261-286, Proje Yürütücüsü M. Ertuğrul Düzdağ, Bağcılar Belediyesi 2007, s. 27-28.

Âsâr” adlı çalışmasında, Pencap Valisi Michael O’Dwyer (1912-1919)’den naklettiği üzere Zafer Ali Hân’ın tutuklanma sebebini, Hindistan’a dönüşü sırasında Türkiye’den Şâhî Câmia Mescid için halı getirmesi, Türkiye’ye gönderilen sağlık heyetindeki iki doktorla gizli gizli görüşme yapması ve Londra’ya gittiği sırada Hindistan Basın Hareketi (India Press Act) aleyhine konuşmalar yapması ile Londra’dan dönüşünde Türkiye’ye uğraması olarak belirtmiştir.²⁷ Yukarıda da belirttiğimiz gibi, İngilizler, Hint alt kıtasındaki Müslümanların giderek İslam çatısı altında birleştiklerini görünce önde gelen ve topluma yön veren kişileri tutuklamaya başlamıştır. Zafer Ali, Ebu’l-Kelâm Âzâd, Hasret Mohanî, Muhammed Ali kardeşler de bu tutuklananlar arasında yer almıştır.²⁸ Zafer Ali Han da I. Dünya Savaşı başlarken çeşitli suçlamalarla İngilizler tarafından tutuklanmış ve Pencap Valisi Michael O’Dwyer döneminde, Zafer Ali Hân beş yıl boyunca zorluklarla dolu hapis hayatı geçirmiştir.²⁹ İnsanların bulunduğu coğrafyada onu önder bir kişi olarak kabullenilip peşinden gitmelerinin alt yapısında onun entelektüel birikimi, İslâm birliği düşüncesi ve özgürlük mücadelesini de dinî ve millî duygularla yapıyor olması gibi sebepler bulunmaktadır. İngiliz esareti altında kalmış Güney Asya Müslümanlarında millî bir şuur oluşturup, İslam birliği ile esareten kurtulmaları için mücadele vermiştir.

Mevlânâ Zafer Ali Hân, etkili bir hâtip ve özgürlük hareketinin öncü liderlerinden olmasının yanı sıra şairliği ile de Urdu edebiyatında yüksek bir makama sahiptir. Urduca düzyazı ve şiirde pek çok eseri bulunmaktadır. Aynı zamanda Mevlânâ Hâli’den devraldığı naat geleneğinin dönemindeki bir temsilcisi de olmuştur.³⁰ Zafer Ali, etrafındaki olaylar hakkında kolaylıkla yüzlerce beyit yazabilen bir hünere sahipti. Döneminde yaşanan dünyadaki ve özelde İslam medeniyeti ile alakalı siyasî, dinî ve toplumun ıslahı ile alakalı yazılar kaleme almış şiirler yazmıştır. Nitekim İkbâl’in, Zafer Ali Hân hakkındaki şu sözleri alt kıtadaki önemini gösterir:

“Bana göre Mevlânâ Zafer Ali Hân, muhteşem bir kalbe ve düşünceye sahip bir kişiliktir. Onun İslam milleti için yaptığı mücadeleler takdire şayandır. Kaleminin gönüllere sihirli dokunuşu büyük büyük mücahitlerin kılıçlarından daha aşağı değildir. Böylece bütün Hint alt kıtası ondan etkilenmiştir. Zafer Ali Hân, özellikle Pencap bölgesindeki Müslümanların

27 Nazîr Hasneyn Zaydî, a.g.e., s.108.

28 Mohammed Sadiq, Çeviren Funda Keskin Ata, **Türk Devrimi ve Hindistan Özgürlük Hareketi**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2018, s. 57-58.

29 Nand Kishore Vikram, Musawwar Tazkerey, Sanjiu Ofset Printers, Delhi, 2012, s.453-454.

30 Recep DURGUN, “Ahmet Rıza Han Barelvi’nin Hadâik-i Bahşîş Adlı Eserinde Hz. Peygamber ile İlgili Benzetmeler”, **Selçuk Ün. Sos. Bil. Ens. Der. 2017; (37): 122-133 - Urdu Dili ve Edebiyatı / Araştırma**, Konya, 2017, s. 125.

kalbinde büyük bir yere sahiptir. Çünkü dinî, siyasî, edebî yönden Pencap bölgesi için büyük hizmetleri yapmaya muvaffak olmuştur.”³¹

İngilizler, diğer gazeteciler gibi, Zafer Ali Han’ı da hapse girmeden önce Keremâbâd’ta beş yıl boyunca göz hapsinde tutmuşlardır. Aralarda bu göz hapsini gevşettikleri sırada Zafer Ali Hân, Lahor’a gidip gelerek “Sitara-i Subah” isimli dergi vasıtasıyla sesini daha geniş alanda duyurabilmiştir.³²

İngiliz Hindistan Hükümeti yukarıda zikrettiğimiz sebepleri öne sürerek Zafer Ali Hân’ı tutuklamıştır. Çeşitli aralıklarla olmak üzere 1914-1924 yılları arasında 5 yıl hapis yatmıştır. Zafer Ali, 1930 yılında Gandhi’nin başlattığı sivil itaatsizlik hareketine destek vermiş ve İngilizler tarafından halkı İngilizlere karşı kışkırtan konuşmalar yapmasıyla suçlanarak tekrardan tutuklanmıştır.³³ Hapiste kaldığı sürece dinî, siyasî, İslam tarihi, toplumsal, kendi zihin ve kalp dünyasındaki düşünceleri içeren 148 tane şiir kaleme almıştır. Şiir külliyyatında yer alan “Habsiyât” kısmı bu şiirlerden oluşmaktadır. Hapishanede olduğu süreçte dış dünyayla ilişkisi maddi olarak kesilmiş olsa da Zafer Ali Hân’ın ruhu, fikirleri, vicdanî ve millî duyguları hür kalmıştır. Bu sebeple hapishanede de İslam ve ülke meseleleri üzerine gece gündüz düşünmüş ve hissiyatını konuşmalar yaparak özgürce dile getiremeye de duygularını kalemiyle kâğıda işlemeyi sürdürmüştür. Sahîvâl hapishanesinde kaldığı günlerde şiirlerini dışarı çıkartmanın bir yolunu bularak Zemindâr gazetesinde “Müslim” mahlası ile yayımlatmaya devam etmiştir.³⁴

Mevlânâ Zafer Ali’ye hapishane günleri ile alakalı yıllar sonra, mevcut dönem ile kendisinin hapishaneye girdiği dönemdekiler arasındaki fark sorulmuş ve Zafer Ali, yer ve gökyüzü kadar fark olduğunu söylemiş ve devam etmiştir:

“Hapishanelerin kapı ve duvarlarını bile insanın görmesi, iliklerine kadar titretmesine yetmiştir. Hilâfet Hareketi mensuplarının toplu olarak tutuklanması hapishanelerin bu ürkütücü havasını silmiş ve insanların kalplerinden İngiliz korkusu çıkmıştır. O zamanlar İngilizler tarafından, siyasî tutuklular, ahlak suçları tutuklularından daha çok tehlikeli oldukları addedilmiştir. Eğer biz hala dar ve karanlık hücrelerden konuşuyorsak, bu durumun aynen tasviridir. İnsan hapishanelerin korkunçluğunda delirmektedir. Bir insan tutuklandığı anda sivil özgürlüğünden mahrum olmaktadır. İşte bu hapistir. Tutuklu artık insan olarak kalmaktan çıkar. Hapishane yönetimi hayvanlardan daha kötü bir şekilde davranmaktadır. Hilâfet hareketi ve sivil itaatsizlik hareketi hapishanelerin yapısını değiştirmiş ve korkuları

31 Muhammed Ali Çarâğ, **A.g.e.**, s. 423.

32 Gulâm Hüseyin Zülfikâr, **Mevlânâ Zafer Ali Hân**, Sang-i Meel Publications, Lahor, 1993, s. 186.

33 Muhtâr Ahmad Makki, **a.g.e.**, s.328-329.

34 Gulâm Hüseyin Zülfikâr, **a.g.e.**, s. 194.

silmiştir. Hapise girilmekten gurur duyulmaya başlanmıştır. Bizden önce yerli tutukluların dünyadaki makamı dikkate bile alınmazdı. Sadece Avrupalılar için ayrıcalık vardı. Onlar ne gardiyanın hükmünde olurdu ve ne de onlar diğer tutukluların yanına konurdu. Hırsızlık yapsa dahi ekmek ve tereyağı almaya hakları vardı. Onların koğuş hayatı için ayrı bir düzen kurulmuştu”³⁵

Zafer Ali, hapishane koşullarını yukarıdaki sözlerinin yanında, 1930 yılının sonlarında bir aylığına Lahor merkez hapishanesine mahkûm edildiğinde, 25 Aralık 1930 tarihinde, “Lahor Merkez Hapishanesi” adıyla yazdığı şiirde de anlatmıştır. Bu şiirin yazıldığı dönemde, hapishaneleri siyasî tutuklular ve özgürlük isteyen gençlerle dolu bulunmaktaydı. Şiirde hapishane şartlarını şu dizelerle anlatmaktadır:

Bugün onların hatası biraz kara olmaktadır.³⁶
Hapis gardiyanları onların kanını içmekte.

Bazen öğütücü makinesinin³⁷ meşakkati, bazen değirmen çevirme³⁸ azabı,
Bunlarla o çaresizlerin elleri su toplamakta.

İngilizler işkence makineleri için,
Kan ve etten parçalarına dönüştürmüştür onları!³⁹

Beyaz tutuklular da var hırsızlıktan ancak, onlar için
Yöneticiler hapishaneyi gül bahçesine çevirmekte.

Biz hiçbir konuda geri değiliz ancak,
Ne yapalım ki onlar ak, biz kara.

Renk ayırımının üzerine kurulmuş Frenk kanunu,
İşte böyle modern medeniyetin iflası ortaya çıkmakta.

Meclisin tüm vekilleri niçin susmakta?
Çünkü onlar bu zulmün ortaklarıdır.

Bir battaniye sahibinin ümmetinin bir battaniyesi bile yok,
Şapkalılara kıymetli ipek şallar peşkeş çekilmekte.⁴⁰

35 Shoraş Kâşmirî, **Kayd-ı Freng Mevlânâ Zafer Ali Hân**, Mevlânâ Zafer Ali Hân Trust, Lahor, 2011, s. 46.

36 Biraz kara sözünden Afrikalı değil Hintli olduğu anlaşılmaktadır.

37 Öğütücü makinesi, bölgesel bitki olan sarsû bitkisinin tohumlarından yağ üretmeye yaramaktaydı ve bu aleti kullanmak çok zahmet vericiydi.

38 Buğdayı öğütüp un haline getirme makinesidir.

39 Hint yerliler kastedilmiştir.

40 Görevde yükselen ve İngiliz hükümeti tarafından ödüllendirilmek istenen İngilizlere verilen kaftan gibi kıymetli bir şal.

Büyük günde hürriyet isteyenlere şu hediye düştü:
Mücadelede hayatlarını feda ettiler.

Uhud⁴¹ geleneği zindanda tekrar hayat buldu.
Allah yolunda onların dişleri kırıldı.

Bu şekilde İslam ehli yakarıp durursa fişkıracaktır!
Gökyüzündeki tüm evlerin oluklarından rahmet.

Söyle bunu sarhoşluğa kapılanların hepsine,
Zenginlikten çok çabuk sarhoş olup kaçacaksın.⁴²

Mevlânâ Zafer Ali Hân, İngiliz hapishanelerinin ağır şartlarını içeren diğer bir şiirin 1930 yılında yazmıştır. Ancak bu şiirin yayımlanması İngilizler tarafından yasaklanmıştır.

İngiliz hapsi ve hayat hapsi arasında fark yoktur,
Ölmeden önce insan bu hapisten nasıl çıkar.

Feryâdı kontrol etmek ey dostum, İngiliz zulmüne cevaptır,⁴³
Sabır gösterme iddiasındaysan, niçin acıdan titreyesin?

Günahsızların kanının lekesi İngilizlerin elbiselerindedir,
İnkılap perdesinde kader niçin yenilik getirmesin.⁴⁴

Yukarıda da belirttiğimiz gibi halkının özgürlük mücadelesi yolunda ve Türklerin milli mücadelesine verdiği destek ile beş yılı aşkın hapis yatmış olsa da haklı davasından vazgeçmemiş ve ömrünü mücadeleyle geçirmiştir. Şüphesiz alt kıta basın tarihinde, özgürlük mücadelesinde ve Türk milli mücadelesindeki rolü ile hem alt kıta hem de Türkler için unutulmayacak öncü şahıslardan biridir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

41 Hz. Muhammed (sav)'in Uhud savaşında dişlerinin kırılmasına atıfta bulunmaktadır.

42 Zahid Ali Hân (Düzenleyen ve Tahkik Eden), **Külliyat-ı Mevlânâ Zafer Ali Hân (Habsiyât)**, Al-Faysal Naşirânü Tacirân-i Kütüb, Lahor, 2007, s.133-134.

43 Sivil itaatsizlik hareketine atıf yapılmıştır. Zafer Ali bu harekete katılmıştır.

44 Shoraş Kâşmirî, **a.g.e.**, s. 70.

Kaynakça/References

- Çarâğ, Muhammed Ali, **Akâbirîn-i Tahrîk-i Pakistan**, Sang-i Mîl Publications, Lahor 2003.
- Çiftsüren, Arzu, **93 Harbinden Sonra Hindistan-Pakistan Alt kıtasında Urduca ve Farsça Şiirde Türkiye ve Türkler**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2013
- Durgun, Recep, “Ahmet Rıza Han Barelvi'nin Hadâik-i Bahşîş Adlı Eserinde Hz. Peygamber ile İlgili Benzetmeler”, **Selçuk Ün. Sos. Bil. Ens. Der. 2017; (37): 122-133 - Urdu Dili ve Edebiyatı / Araştırma**.
- Gulâm Hüseyin Zülfi-kâr, **Mevlânâ Zafer Ali Hân**, Sang-i Meel Publications, Lahor, 1993.
- Hân, Raja Esed Ali, **Baba-i Sahâfat Mevlânâ Zafer Ali Hân Ayk Taâruf**, Ganj-ı Şeker Printers, Lahor, 2018.
- Hân, Zahid Ali (Düzenleyen ve Tahkik Eden), **Külliyat-ı Mevlânâ Zafer Ali Hân (Habsiyât)**, Al-Faysal Nâşirânü Tâcirân-i Kütüb, Lahor, 2007.
- Hân, Zâhid Ali (Düzenleyen, Tahkik Eden), **Külliyat-ı Mevlânâ Zafer Ali Hân**, Alfaysal Nâşirân-u-Tâcirânî Kütüb Gazni Street Urdu Bazaar Lahore, Lahor, Nisan 2007.
- Kâşmirî, Shoraş, **Kayd-ı Freng Mevlânâ Zafer Ali Hân**, Mevlânâ Zafer Ali Hân Trust, Lahor, 2011.
- Kerimoğlu, Hasan Taner, “Trablusgarp Ve Balkan Savaşlarında Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne Yaptıkları Yardımlar”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies**, XII/2 (Kış 2012).
- Makkî, Muhtâr Ahmad, **Tahrîk Âzâdî ke Musalmân Mucâhidîn ki Dâstân Tahrîk Âzâdî ke Numâyında Muslim Mucâhidîn**, Çûhdrî Gülâm Rasûl and Sons Publishers, Lahor, 2005.
- Mohammed Sadiq, Çeviren Funda Keskin Ata, **Türk Devrimi ve Hindistan Özgürlük Hareketi**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2018.
- Özcan, Azmi, “KANPÜR”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kanpur> (09.11.2019).
- Özcan, Azmi, **Pan-İslamizm (Osmanlı Devleti Hindistan Müslümanları ve İngiltere 1877-1924)**, Ankara 1997.
- Tevfik, S.M., **Sebülürreşâd (Dînî, ilmî, edebî, siyâsî haftalık mecmûa-i İslâmiyye)**, Cilt 11 Sayı 261-286, Proje Yürütücüsü M. Ertuğrul Düzdağ, Bağcılar Belediyesi 2007.
- Vikram, Nand Kishore, **Musawwar Tazkerey**, Sanju Ofset Printers, Delhi, 2012.
- Zaydî, Nazîr Hasneyn, **Mevlânâ Zafer Ali Hân Ahvâl-u Âsâr**, Maclis-i Tarakki-yi Adab, Lahor, 1986.

Melikü'ş-Şuarâ Bahâr ve Osmanlı Meşrutiyeti Hakkındaki Bir Şiiri

Malekoshoaara Bahar and His Poem About Ottoman Constitutionalism

Güller NUHOĞLU¹

ÖZ

20. yy İran edebiyat, ilim, siyaset ve basın hayatının en önemli şahsiyetlerinden olan Melikü'ş-şuarâ Bahâr, İran'ın siyasi ve sosyal açıdan en karışık dönemlerinden birinde yaşadı. Dünya siyasi tarihinin dengelerini değiştiren olaylar, İran'ı da etkilediğinden bu değişikliklere kayıtsız kalmayan şair, güncel meseleleri şiirlerine aksettirdi ve bu bağlamda 24 Temmuz 1908'de Osmanlı devletinde II. Meşrutiyetin ilan edilmesi, akabinde 31 Mart vakası üzerine II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi ve V. Mehmet Reşat'ın tahta geçmesinden duyduğu memnuniyeti, yazdığı 'Ehlen ve Sehlen/Hoşgeldin' başlıklı müstezad tarzındaki şiiriyle dile getirdi. Bu şiir İranlı bir aydının Osmanlıdaki değişiklikleri takip etmesi ve beklentilerini ortaya koyması bakımından ilgi çekicidir.

Anahtar kelimeler: Melikü'ş-şuarâ Bahâr, Osmanlı Devleti, Meşrutiyet, Şiir, II. Abdülhamit, V. Mehmet

ABSTRACT

Malekoshoaarâ Bahar, who was one of the most important figures of Iran's literature, science, politics and media life in the 20th century, lived in one of the most politically and socially complicated periods of Iran. The events which shaped the political life of the world, also effected Iran. The poet did not ignore these events and daily matters and he reflected them in his poems. In this context, he was very happy because Sultan Abdulhamid II was dethroned due to the "31 March incident" which was a result of the declaration of the constitutional monarchy on 24 July 1908, and Sultan Mehmed Reşad V. replaced him. Bahar expressed his pleasure in the poem, "Ehlen ve Sehlen/Welcome" which was written in the *Müstezad* form. This poem is very interesting, because it was written by a Persian intellectual who followed the developments in the Ottoman Empire and expressed his expectations about it.

Keywords: Malekoshoaarâ Bahar, Constitutionalism, Poetry, Ottoman Empire, Abdulhamid II., Mehmed V.

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Güller NUHOĞLU (Dr. Öğr. Üyesi),
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu
Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fars Dili ve
Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
E-posta: nuhogluguller@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7431-8300

Başvuru/Submitted: 08.09.2019

Revizyon Talebi/Revision Requested:
15.09.2019

Son Revizyon/Last Revision Received:
14.10.2019

Kabul/Accepted: 14.10.2019

Atfif/Citation: Nuhoglu, Güller. "Melikü'ş-Şuarâ Bahâr ve Osmanlı Meşrutiyeti Hakkındaki Bir Şiiri." *Şarkiyat Mecmuası - Journal of Oriental Studies* 35 (2019), 23-41.
<https://doi.org/10.26650/jos.2019.009>

EXTENDED ABSTRACT

Malekoshoaarâ Bahar, who was one of the most important figures of Iran's literature, science, politics and media life in the 20th century, was born as a child of a poet father in Mashhad, 1886. He was educated by his father at first and after his death, his education was continued by famous writer Edib Niŧâbüri and other scholars. He completed his education in Medrese-i Nevvab. His talent for poetry since his childhood years, impelled him to be a poet. This success brought him the title "Malekoshoaarâ" which was given by Muzafferüddin Shah. Bahar, joined the constitutionalism movement. When the Democratical Party was founded, he published its publication organ "Nevbahar" in Mashhad. He was exiled countless times because of his anomalous articles. Bahar was elected as a parliament member several times. He formed a literary group named "Danishkede" and published the journal that has the same name. Bahar retired from his political career after The Pehlevi dynasty accede. While he was working as a scholar, he left some important works in the academic world. He died in Teheran in 1951.

The poet lived in politically and socially complicated periods of Iran. The events which shaped the political life of the world, also effected Iran. The poet did not ignore these political and daily matters. As a result, he reflected them in his poems. In this context, he was very happy because Sultan Abdulhamid II was decrowned due to the "31 March incident" which was a result of the declaration of the constitutional monarchy on 24 July 1908, and Sultan Mehmed Reŧad V replaced him. He expressed his pleasure in his poem "Ehlen ve Sehlen/Welcome" which was written in the *Müstezad* form. This poem is very interesting, because it was written by a Persian intellectual who followed the developments in the Ottoman Empire and expressed his expectations about it.

Giriş

Dünya tarihinin değişmesinde önemli bir dönüm noktası olan 1789 Fransız İhtilâli'nin aşladığı milliyetçilik akımları, eşitlik, hak ve özgürlükler gibi değerler sebebiyle çok uluslu imparatorluklar yıkılmış böylece feodal sistem ve totaliter rejimlerin yerine insan haklarına dayalı parlamenter sistemlerin yaygınlık kazanmasının yolu açılarak tüm dünyada meşrutiyet ve cumhuriyet fikirleri güçlenmiştir.¹ Bu tarihten itibaren bütün dünyada olduğu gibi gerek Osmanlı Devleti'nde gerekse İran'da Batılılaşma hareketleri hız kazanmış ve her iki devlette de meşrutî idare sistemine geçiş süreci başlamıştır. Ne var ki her iki devlet de Batılılaşma sürecine hemen hemen aynı tarihte başlamalarına rağmen Osmanlı Devleti'nin gerek coğrafi konumu gerekse barındırdığı unsurlar sebebiyle meşrutî idareye İran'dan yaklaşık olarak 30 yıl önce geçmiş olması İran'ın bu yoldaki dikkatini Osmanlı üzerine çekmiş ve Dersaadet'te gerçekleşen her hareket İran tarafından dikkat ve umutla izlenmiştir.

Esasında İran-Avrupa ilişkilerinin XVIII. yy.'dan itibaren başlamasına rağmen İran, Avrupa'daki siyasî ve ekonomik değişmelerden uzun süre etkilenmemiştir.² XIX. yy.'ın ilk çeyreğinden itibaren özellikle Feth Ali Şah Kaçar ile başlayan ve Nasirüddin Şah ile devam eden süreçte İran'ın Avrupa ile ilişkileri artmış ve ülke hızla Batılılaşma sürecine girmiştir. Matbaanın yaygın olarak faaliyete geçmesi, gazetelerin çıkarılması, ordu ve devlet dairelerinde batılı usule uygun ıslahatlar yapılması, Darü'l-fünûn'un açılması ve Avrupa'ya tahsil için öğrenci gönderilmesi gibi yenilikçi hareketler³ –ki bu hareketlerde Osmanlı'daki yenilikçi hareketlerin rolü inkâr edilemez⁴ yavaş yavaş halka da yayıldı.

Ne var ki bu Batılılaşma hareketlerine rağmen bir yandan ülkenin İngiliz ve Ruslar tarafından siyasî kısıpaca alınmış olması, bir taraftan da sosyal çöküntü içinde olan ülkenin problemlerine basiretsiz ve sosyal sorumluluk bilincinden uzak olan yöneticilerin kayıtsız kalması, ülke çapında beklenen refahı sağlamadı. Bu ortamda kendi ülkelerinde hareket kabiliyeti bulamayan bir kısım aydın, başta İstanbul olmak üzere çeşitli yerlerde faaliyetlerini sürdürmeye başladılar. Özellikle İstanbul'da çıkardıkları *Ahter*, *Şems*, *Pars* gibi gazetelerdeki yazılarıyla dünyadaki değişimlerden halklarını haberdar etmeye çalıştılar. Bu kişilerin başında Talibof, Mîrzâ Habîb- i Isfahanî, Hacı Zeynü'l- Abidîn-i

1 Ali Fuat Örenç, *Yakınçağ Tarihi (1789-1918)- Giriş*, İstanbul, Akademi Titiz Yayınları,2013, s.1-2.

2 Mehmet Kanar, *Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi*, İstanbul, İletişim Yayınları,1999, s.45.

3 a.g.e., s.19.

4 a.g.e., s.45-49.

Merâgî, Mîrzâ Melkom Han, Cemaleddîn-i Afganî, Mîrzâ Aka Han-i Kirmanî, Şeyh Ahmed-i Rûhî gibi aydınlar vardı.⁵

Bu aydınların yazılarından beslenen meşrutiyet devri şairleri şiiri, düşüncelerinin ifadesi için araç olarak gördüklerinden klasik mazmunları değiştirdiler, sosyal ve siyasî içerikli şiirler kaleme alarak meşrutiyet yönünde halkı gayretlendirdiler. Şunu söylemek gerekir ki XIX. yy.’a kadar Fars Şiiri’ni takip eden Türk Şiiri, bu asırdan sonra şekil ve içerikte yenileşmeye gidince durum tersine dönmüş ve Fars Şiiri Türk Şiiri’ni örnek alır olmuştur.

Bu devir şairleri sadece Türk şiirini örnek almakla kalmamış, Edîbü’l- memâlik, Mîrzâde-i Işkî, Ârif- i Kazvînî, Mîrzâ Mahmud Ganizâde, Ebü’l- Kasım-ı Lâhûtî gibi bir kısım şair XX. yy.’ın başlarından itibaren ülkenin içinde bulunduğu baskı ortamı sebebiyle İranlı milliyetçilerin merkezi haline gelen İstanbul’a gelmiş, bazıları Osmanlı hariciyesi ve okullarında görev yapmış ve siyasî faaliyetlerine buradan devam etmişlerdir. İstanbul’a gelmeyen Melikü’ş- şuarâ Bahâr gibi bir kısım şair de İstanbul’da İranlılar tarafından oluşturulan *Encümen-i saadet*⁶ ile bağlantı halinde olarak İran dışındaki gelişmeleri takip etme yolunu seçmiştir. Onların bu gayretleri sonucunda Muzafferüddîn Şah Haziran 1906’da meşrutiyeti ilan etmek zorunda kaldı.⁷ Meşrutiyet Fermanı’nın ilânıyla Osmanlı ülkesine sığınan aydınlar ülkelerine geri döndü. Ekim 1906’da ilk meclis açıldı. Yeni anayasa hazırlandı, yeni kanunlar çıkarıldı. Bu kanunlar hazırlanırken başka kanunlarla birlikte 1876 Osmanlı Kanun-i Esasî’si de esas alındı.⁸ Bütün bu gelişmeler parlamenter sisteme geçme sürecinde İran’ın Osmanlıdan ne kadar etkilendiğini ortaya koymaktadır.

Melikü’ş-şuarâ Bahâr, Hayatı ve Eserleri

20. yy. İran edebiyat, ilim, siyaset ve basın hayatının en önemli şahsiyetlerinden olan Mîrzâ Muhammed Takî Melikü’ş-şuarâ Bahâr, şair bir babanın⁹ çocuğu olarak 1886’da Meşhed’de dünyaya geldi. İlk tahsilini babasından, onun ölümünden sonra da ünlü edip

5 Kanar, *a.g.e.*, s.86-108.

6 Encümen-i saadet için bkz: Yahyâ Devletâbâdî, *Târih-i Mu’âsir Ya Hayât-ı Yahyâ*, Tahran, İntişârât-ı Attâr, 1362 hş., III, 27.

7 Kanar, *a.g.e.*, s.27.

8 Ferîdûn Âdemiyet, *Fikr-i Demokrasî-yi İçtimâ’i der Nehzet-i Meşrutiyet-i İrân*, Tahran, İntişârât-ı Peyam, 1975, I, 12-13; Ferîdûn Âdemiyet, *Fikr-i Âzâdî ve Mukaddeme-i Nehzet-i Meşrutiyet*, Tahran, İntişârât-ı Sohen, 1340, s.185.

9 Bahâr’ın babası, asrının Horasan fuzelasından olan Melikü’ş-şuarâ lâkaplı, Sabûrî mahlâslı Muhammed Kâzım -ı Kâşânî’dir.

ve şair Edîb- i Nişâbü'rî ve çağının diğer âlimlerinden aldı. Tahsilini Medrese-i Nevvâb'da tamamladı. Küçük yaşlarından itibaren şiire olan yeteneği babasının bütün karşı koymalarına rağmen onu şairliğe yöneltti. Bu hususta gösterdiği başarı onun Muzafferrüddîn Şah'tan Melikü'ş-şuarâ ünvanını almasını sağladı.¹⁰

Bahâr, meşrutiyet hareketlerine katıldı. İlk edebî ve siyasi yazılarını imzasız olarak *Horâsân* gazetesinde yayımladı.1908-1909 yılları arasında gazetenin neşrini üstlendi.¹¹ 1910'da İran'da Demokrat Parti kurulunca, partinin yayın organı olan *Nevbahâr*'ı Meşhed'de neşretti. Partinin siyasi görüşlerini yansıtmaya sebebiyle gazete kapatılınca *Taze Bahâr* ismiyle yeniden yayımlandı. 1912'de meclisin kapatılmasıyla gazete tekrar kapatıldı, Bahâr da aykırı makaleleri nedeniyle Tahran'a sürüldü.¹²

Bir kaç kez milletvekili seçildi.1917'den itibaren üç yıl boyunca yarı resmi *Îrân* gazetesinin müdürlüğünü yaptı.1918 yılında bazı ünlü edebiyatçılar ile *Dânişkede* adlı edebi bir topluluk kurdu. Aynı isimli dergiyi çıkardı¹³. Pehlevî Hanedanı'nın yönetime gelmesiyle yeni hapis ve sürgünler yaşadıkdan sonra siyasi faaliyetlerden çekildi¹⁴. 1928'de Tahran Dârü'l-muallimîn'de dersler vermeğe başladı. Bazı kışkırtmalarla hapis ve sürgünleri tekrarlandı.1934'de yeniden derslerine döndü ve bu dönemde önemli ilmi çalışmalara imza attı.1937'den sonra Dânişserâ-yi âli ve Edebiyat Fakültesinde dersler verdi. Ömrünün sonuna kadar bu derslere devam etti.¹⁵Aynı dönemde *Dîvân*'ını yayımlatma teşebbüsü kendisi için yeni bir hapis ve sürgün sebebi oldu. Şah'a hitaben yazdığı bir şiir üzerine Şah tarafından Tahran'a çağrıldı. Yönetime yakın durmağa çalıştı ve edebî faaliyetlere yoğunlaştı.¹⁶

10 Melikü'ş-şuarâ Bahâr, *Dîvân-ı Eş'âr*, Tahran, 1388 hş., Mukaddime, s.5; Hasân Ali Muhammedî, *Ez Bahâr Tâ Şehriyâr*, Tahran, 1375 hş., I, 116; Yahyâ Âryenpûr, *Ez Sabâ Tâ Nimâ*, Tahran, Sehâmi, II, 123-124; Yahyâ Âryenpûr, *Ez Nimâ Tâ Rûzgâr- i Mâ*, Tahran, Şirket-i Sehâmi, 1376 hş., III, 473; Muhammed Ca'fer Yahakkî, *Çun Sebû-yi Teşne - Edebiyyât- i Mu'âsir- i Fârsî*, Tahran, 1379 hş., s.31; Seyyid Muhammed Bâkır Burkaî, *Sohenverân- i Nâmi- yi Mu'âsir*, Tahran, 1373 hş., I, 585; Muhammed İshâk, *Sohenverân- i Nâmi- yi Îrân Der Târih- i Mu'âsir*, Tahran, 1363 hş., I, 439; Abdulluseyn Zerrînkûb, *Ez Guzeşte- i Edebî- yi Îrân*, Tahran, 1375 hş., s. 506-507; Hasan Hatîbî, "Bahâr Muhammed Takî" *Dânişnâme- i Cihân- i İslâm*, B/IV, 698; Mehmet Kanar, a.g.e., s.233- 234; Mehmet Kanar, "Bahâr" *DİA*, IV,469; Nimet Yıldırım, "Özgürlük Şairi Melikuşşuara Bahâr" *Doğu Araştırmaları*, sayı: 8,2011/2, İstanbul,2011,s .94.

11 Bahâr, s.6; *Ez Sabâ Tâ Nimâ*, II, 123-125; *Ez Bahâr Tâ Şehriyâr*, I, 117; Yahakkî, a.g.e., s. 31; Hatîbî, a.g.m., B/IV,698; Yıldırım, a.g.m., s.95.

12 Bahâr, s. 6-8; Burkaî, a.g.e., I, 585; İshâk, a.g.e.,I,440; Hatîbî,a.g.m., B/IV, 698; *Ez Sabâ Tâ Nimâ*, II, 124-125; Yahakkî, a.g.e., s.31; Kanar, a.g.e., s.233-234; Yıldırım, a.g.m., s.95.

13 Bahâr, s.8; Burkaî, a.g.e., I,585; *Ez Sabâ Tâ Nimâ*, II,332-333; *Ez Nimâ Tâ Rûzgâr- i Mâ*, III,473-474; Yahakkî, a.g.e., s.31; Hatîbî, a.g.m., B/IV, 699, Yıldırım, a.g.m., s.96.

14 Bahâr, s. 8-9; *Ez Nimâ Tâ Rûzgâr- i Mâ*, III, 474; Kanar, a.g.m., s.470; Yıldırım, a.g.m.,s.97.

15 Bahâr, s.9; *Ez Nimâ Tâ Rûzgâr- i Mâ*, III,475; Hatîbî, a.g.m., B/IV,700; Yıldırım, a.g.m.,s.97.

16 Bahâr, s.9, 536; *Ez Nimâ Tâ Rûzgâr- i Mâ*, III,475-476; Yıldırım, a.g.m. s.98.

1941’de Rızâ Ŗah’ın tahtı terk etmesiyle yeniden siyasî ve sosyal faaliyetlere baŖladı. *Nevbahâr*’ı yeniden yayınladı.¹⁷ 1945’de Kıvâmü’s-saltana hükümetinde kısa süreyle kültür bakanlığı görevini üstlendi. 1947’de yeniden Tahran milletvekili seçildi. Aynı yıl Demokrat Parti genel başkanı oldu. Ancak hastalığı sebebiyle bu görevden ayrıldı, tedavi için Avrupa’ya gitti. 1951’de Tahran’da öldü.¹⁸

MeŖrutiyet dönemi Fars Ŗiirinin en büyük Ŗairi olarak kabul edilen Bahâr başta Nâsır-ı Husrov olmak üzere klasik dönem Horasan Ŗairlerinden etkilendi ve bu etkiyle eski Ŗiirin Ŗekil, kelime, deyim ve mazmunlarını kullanmaya özen gösterdi. Bununla birlikte Ŗiir sahasında meydana gelen yeniliklere de yabancı kalmayarak konularını güncelleŖtirdi ve vatan, millet, hürriyet, meŖrutiyet gibi konuları ön plana çıkardı. Böylece eski ve yeniye harmanlayarak “*bâzgeŖt-i edebî*” akımının en önemli Ŗairlerinden biri olma vasfını kazandı.¹⁹ Bahâr Ŗair ve edipliği yanında yaptığı tercümeler, metin tashihleri ve kaleme aldığı makaleleri ile de önemli bir ilim adamıdır. *SebkŖinâsî, Târîh- Tatavvur Der Ŗi’r- i Fârsî, Ŗi’r Der Îrân, Târîh-i Muhtasar-i Ahzâb-i Sîyâsî, Târîh-i Sîstân, Mücme-lü’t- tevârîh ve ’l- kîsâs, Târîh-i Bel’âmî* eserlerinden sadece bir kaçıdır.²⁰

Ŗair, edib, ilim adamı, siyasetçi, gazeteci gibi çok yönlü ve gerçek bir entelektüel olan Bahâr, çağının dünya ve ülke problemlerine ilgi duymuş ve problemlerin çözümü uğrunda ileri sürdüğü fikirlere ağır bedeller ödemekten bile çekinmemiŖtir. Yaşadığı devir I. Cihan Harbi ve Rusya’daki BolŖevik İhtilâli gibi olaylar sebebiyle hem Dünya hem de İran tarihi açısından siyasî çalkantılarla dolu bir devirdir. İran’ın bir taraftan Batılı büyük devletlerin siyasî arenası haline geliŖi, diğerk taraftan içteki iktidar zafiyeti ve despotizminden dolayı toplumun ahlâkî ve sosyal açıdan çöküntüye düşmesi Ŗairi derinden etkiler. Ülkenin İslâm öncesi parlak günlerine dönmesini arzulayan Ŗair problemlerin tespiti ve onların çözümü için kafa yorar ve çareler üretmeğe çalıŖır. Ülkesinin içinde bulunduğuk karanlık durumdan çıkışı için çare olarak parlamenter sistemi görür. Yukarıda da işaret edildiği gibi İran’dan önce bu süreci başlatmış olan Osmanlı’daki siyasî ve sosyal geliŖmeleri yakından takip eder. Bu bağlamda 24 Temmuz 1908’de Osmanlı Devleti’nde II. MeŖrutiyetin ilân edilmesi, 31 Mart vakası, akabinde II. Abdülhamit’in tahttan indirilmesi ve V. Mehmet ReŖat’ın tahta geçmesi üzerine “*Ehlen ve Seh-len/ HoŖ geldin*” başlıklı müstezat tarzındaki uzun Ŗiirini kaleme alır.

17 Bahâr, s. 9; Yıldırım, a.g.m.,s. 98-99.

18 Bahâr, s.9-10; *Ez Nimâ Tâ Rûzgâr-i Mâ*, III, 477; Hatîbî, a.g.m., B/IV,700; Yıldırım, a.g.m. s.99.

19 Yahakkî, a.g.e.,s. 34; *Ez Sabâ Tâ Nimâ*, II, 129-130; Kanar, a.g.e.,s.234-236; Kanar, a.g.m.,IV, 470.

20 A.y.

“Ehlen ve Sehlen/ Hoş geldin”²¹

Şair şiirine II. Abdülhamit devrinin istibdat ortamını, siyahlığından dolayı sevgilinin zülfüne; Onun hal’edilmesinden sonra Sultan Reşat’ın tahta çıkışıyla, meşrutî idarenin sağlayacağı hürriyet ortamı beklentilerini, Sultan’ın bir bahar ayında tahta çıkmasına²² da işaretle sevgilinin siyah zülfünden haber getiren bahar rüzgârına; hürriyet olgusunu da Tatar kervanının taşıdığı hoş kokulara teşbih ederek başlar.

ای قاصد زلف یار
ای کاروان تاتار

اهلا و سهلا ای نسیم بهار
از زلف یار آبی چه داری بیار

*Hoş geldin ey bahar rüzgârı! Ey yarin zülfünün haberdarı!
Yarin zülfünden geliyor sun, nelerin var? Getir ey Tatar kervanı!*

Ancak onun, meşrutî idarenin uygulanacağı hususunda şüphe ve tereddütleri vardır. Çünkü meşrutiyetin ilânının bu yönetim sisteminin uygulanması anlamına gelmediği görülmüştür. Nitekim II. Abdülhamit 1876’da meşrutiyeti ilân etmiş ama akabinde meclisi süresiz tatil ederek despotik idareye geçmiştir;²³ 17Aralık 1908’de ikinci kez meşrutiyeti ilân etmek zorunda kalmış, ne yazık ki ilânla başlayan olumlu hava kısa sürede kaos ortamına dönüşmüştü.²⁴ Aynı şekilde İran’da Muzafferüddîn Şah da meşrutiyeti ilân etmiş, Muhammed Ali Mîrzâ zamanında meclis topa tutularak istibdat devri başlamıştı.²⁵ Bu olayların etkisiyle şair tereddütlerini şu ifadelerle dile getirir:

هست آن سیه زلف یار
از بار دل های زار

گویى هنوز ای نفخه مشگبار
آشفته و سرگشته و بی قرار

*Ey mis kokulu esinti! Sanki yarin o siyah zülfü henüz
Gönüllerin sıkıntısından perişan, dağılmış ve bi karar*

21 Bahâr, s.111-117.

22 Sultan V. Mehmet Reşat, II. Abdülhamit’in hal’edilişi üzerine 27 Nisan 1909’da tahta çıktı. (Enver Ziya Karal, “Mehmet V.”, *J.A.*, VII, 557.

23 Öreç, *a.g.e.*, s.155-188.

24 *a.g.e.*, s.201-206.

25 Kanar, *a.g.e.*, s.30.

نگشوده از پای او	گو هنوز آن بستگی‌های دل
رنج است کالای او	و آن گنج ویرانست مأوای دل
غافل ز غوغای او	دلبر ندارد هیچ پروای دل
ز اندوه هجران یار	دل نیز باشد خسته و داغدار

*Sanki henüz o gönül bağları, çözülmemiş onun ayağından
Sanki halâ gönül ülkesinin sermayesi eziyet, hazinesi virân
Sevgilinin hiç meyli yok gönle, gafil gönül kavgasından
Gönülse yorgun ve dağlanmış yârin hasretinin gamından*

Şair bu ümitsiz ve karamsar havadan çabucak çıkar ve korkularının yersiz olduğunu, işlerin düzen bulunduğunu ikrar eder.

نرد تخطی میاز	نی نی خطا گفتی چنین نیست راز
آن زلف دستان طراز	کز جور دل‌ها سرکشیده است باز
دستان دیگر بنواز	کوته شدش از جور دست دراز
سامان پذیرفت کار	کان سرکشی بگذشت و آن روزگار

*Hayır hayır, yanlış söyledin, durum böyle değil; “gönüllerin sıkıntısından
Süslü zülûf yine perişan” diye kimseyi yanıltma
Zalimin cevri bitti, başka hikâye anlat
Çünkü o serkeşlik geçti, işler düzen buldu şimdi*

Şiirin bundan sonraki kısmında beklentilerinin olumlu yönde tezahür ettiğine inanır. Hürriyet ortamının sağlandığını ve sevgilinin hasretinin son bulunduğunu ifade ettikten sonra Meşrutiyet sürecini, İranî ayları ve Firdevsî'nin Şehnâme'sindeki Efrasyâb, Tehemten, İsfendiyâr gibi karakterleri kullanarak teşbihî ifadelerle betimler.

معدوم شد نام هجر	وصل آمد و بگذشت ایام هجر
شد جمله درکام هجر	زهری که پنهان بود در جام هجر
برچیده شد دام هجر	یکسر گذشت آغاز و انجام هجر
بیرون شد ز انتظار	و آن عاشق غمدیده اشکبار

*Vuslat oldu, ayrılık günleri geçti, ayrılığın adı silindi
Ayrılık kadehinde gizli olan zehri bizzat ayrılık içti
Ayrılığın başı sonu birden geçti, tuzağı toplandı
Göz yaşı döken o gamlı aşık intizardan çıktı*

نالان شود جان ما
حال پریشان ما
اندرگلستان ما
با ناله زار زار

بگذشت آن کر دستبرد رقیب
گردد پریشانتر ز زلف حبیب
گل را نباشد ناز بر عندلیب
وز گل ندارد شکوه، نالان هزار

*O rakibin tasallutundan canımızın nalân olması geçti
Sevgilinin zülfünden daha perişan halimiz bitti
Gülün bülbüle nazı olmaz bizim gülistanımızda
Gülden şikâyeti yok, bülbül inlemede zarî zar nağmelerle*

آید به ملک چمن
با نیروی تهمتن
تازد به تل و دمن
با گرزۀ گاو سار

بگذشت آن کافراسیاب خزان
کاذر مهش آذر فروزد به جان
بگذشت آن کر جانب مهرگان
کاردیبهشت آید چو اسفندیار

*Geçti hazan Efrasyab'ının girmesi çemen mülküne
Zira âzer²⁶ canları tutuşturdu Tehemten gücüyle
Geçti onun mihrigan²⁷ tarafından saldırısı yamaç ve eteklere
Çünkü urdibeşiş²⁸ yetişti İsfendiyâr gibi öküz başlı gürzüyle*

Meşrutî idareye geçeceğini vadederek tahta çıkan II. Abdülhamit'in Aralık 1876'da meşrutiyeti ilân etmesini, akabinde 1877- 1878 Osmanlı- Rus Savaşı'nın barış görüşmeleri esnasında mecliste yaşanan tartışmalar sebebiyle Şubat 1870'de meclisi süresiz tatil etmesini²⁹ milleti aldatma olarak değerlendiren ve bunun Hakk'a ve Kur'ân'a muhalefet olduğunu söyleyen şair, yeni Sultan'a olanlardan ders almasını, bu tür uygulamalardan sakınmasını, Hakk'ın ve halkın hizmetinde olmasını tavsiye eder.

26 İran takviminin dokuzuncu ayı (21kasım- 22Aralık); Ateş. Şair "âzer"kelimesini kullanarak hem II.Meclis'in 17 Aralık 1908'de açılışına yani zamana hem de olayın, hürriyet taraftarlarını gayretlendirdiğine işaret etmektedir.

27 İran takviminin yedinci ayı olan mihr ayının (23 Eylül- 22Ekim) 16.- 21.günlerinde kutlanılan bayram.

28 İran takvimine göre ikinci ay(21 Nisan- 21Mayıs).

29 Cevdet Küçük,"Abdülhamid II",*DİA*, I,218; Örenç, a.g.e., s.159-161.

عهدی به فال سعید
چپش از قریب و بعید
ترسم چو عبدالحمید
از نیروی نوبهار

با گلبنان باغ بر بست دی
کاندر چمن تازد دگر باره وی
گر بشکند عهد از ره جهل و غی
گردد اسیر پنجه اقتدار

*Dey³⁰ bahçedeki gül dalıyla uğurlu bir talihle anlaştı
Ki o, tekrar uzaktan yakından çemene asker sürecek
Asilik ve cehalet sebebiyle Abdülhamit gibi ahdini bozarsa
Korkarım ilkbaharın gücüyle iktidar pençesinin esiri olacak*

شاهان پیمان شکن
برملت خویشتن
بی حيله و مکر و فن
مکر و فن کردکار

خوش باشد ارزین شاه گیرند پند
سبالت نخایند از ره ریشخند
بندند بر ملت در چون و چند
کافزون تر است از حيله شهریار

*Hoş olur eğer bu şahtan öğüt alırsa ahidlerini bozan şahlar
Kendi milletlerine bir daha küçümsemeyle dudak bükmezler
Sorgu sual kapısını millete kapatanlar hile ve aldatmadan vazgeçerler
Çünkü daha fazladır hile ve düzeni Hakk'ın, şehriyârın hilesinden*

رو مکر و افسون مکن
حق را دگرگون مکن
چندین چه و چون مکن
تا داردت پایدار

والله خیرالماکرین گفت حق
از مکر، دم درکش چنین گفت حق
پیمان شکن را خصم دین گفت حق
پیمان قران را بدار استوار

*Vallahi hayrû 'l-mâkirîn³¹ olan Hak dedi: sakın büyü ve hile yapma
Hileden vazgeç, Hak dedi: hakkı saptırma
Ahdini bozana din düşmanı dedi Hak; bu kadar "ne, niçin?" deme
Payidâr kalman için Kur'an'ın ahdini uygula*

Şiirinin bu kısmında Osmanlı milletine övgülerde bulunur. *İttihât ve Terakkî*'ye, *Otuzbir Mart Ayaklanması*'na, Selânikten gelerek ayaklanmayı bastıran *Hareket Ordusu*'na, *İttihât ve Terakkî*'ye karşı kurulan *Ahrâr Fırkası*'nın yaygın organı olan *İkdâm ga-*

30 İran takviminin onuncu ayı (21Aralık-21Ocak).

31 Tuzak kuranların en hayırlısı(*Kur'ân-ı kerîm*,III/54)

zetesine, kendisinin de irtibat halinde olduğu İranlı meşrutiyet taraftarlarınınca İstanbul'da faaliyet gösteren *Encümen- i Saadet'e* ve mensuplarının Sultan Reşat'ın tahta çıkması üzerine gösterdikleri sevince dair düşüncelerini aşağıdaki ifadelerle dizelere döker:

پیوسته روی خدا	ای ملت عثمانی ای رویتان
همواره روی خدا	ای ملت عثمانی ای سویتان
پشت عدوی خدا	بشکسته از نیروی بازویتان
دل‌های امیدوار	وز پردلی تان گشته شادی گوار

Ey yüzü daima Hakk'a dönük Osmanlı milleti
Ey yönü sürekli Allah'a olan Osmanlı milleti
Sizin gücünüzle kırıldı Hak düşmanlarının gücü
Sizin cesaretinizle mutluluğu hazmetti ümitlilerin gönülleri

جیش سلانیکتان	شد مایه رادی و فرزانی
بربسته پلتیکتان	دست ستم از دشمن خانگی
از دور و نزدیکتان	راندند تحسین‌ها به مردانگی
آن جنبش و کارزار	واندر بطون دهر جست انتشار

Cömertliğin ve akıllılığın mayası "Selânîk ordunuz" oldu
Siyasetiniz iç düşmanın sitem elini bağladı
Uzağınızdan yakınınızdan mertliğinize övgüler yağdı
Zaman içinde o ayaklanma ve savaş dağıldı

از نعمت (اتحاد)	چتر (ترقی) تان براننده شد
از همت اتحاد	بنیاد (اقدام) عدو کنده شد
از خدمت اتحاد	ایرانیان را جان و دل زنده شد
در آن همایون دیار	زین رو نمودند از (سعادت) شعار

"Terakkî" çetriniz "ittihat" nimetinizden dolayı yükseldi
Düşmanın "İkdâm"ının temeli "ittihat" gayretiyle kazındı
İrânlıların canı, ruhu "ittihat" hizmetiyle canlandı
Bu yüzden bu kutlu diyarda onlar "Saadet"ten sevinç çığılığı attılar
(Saadet-i Encümen'i kurdular)

رحمت بر ایمانتان
فرخنده شد جانتان
بر جان سلطانتان
وین سایه کردگار

گشت از شما بنیاد ایمان متین
وز کارکرد جانفشانان دین
سلطان نو جستید صد آفرین
طوبی براین سلطان والاتبار

*İmânın temeli sizinle güçlendi, rahmet imânınıza
Din için can saçanların gayretiyle mutlu oldu canlarımız
Yeni sultan aradınız, yüzlerce aferin sultanınızın canına
Tuğba gölge yapsın bu asil Sultan'a ve Zillullâh³²'a*

Sultan Reşat'ı aşağıdaki ifadelerle över:

سلطان محمد رشاد
منظور جان عباد
پیرایه اتحاد
سرمایه افتخار

شاه رعیت پرور نامور
سلطان والا اختر دادگر
کردار او باشد در اول نظر
آثار او باشد در آخر شمار

*Halkı gözeten şanlı şah, Sultan Mehmet Reşat
Kulların canının görmek istediği, adil ve talihli sultan
İlk bakışta yaptığı iş ittihadı sağlamak
Son olarak onun eserleri iftihar sermayesi olacak*

پیوسته جوید درش
شخص خرد پرورش
ذات همایون فرش
آن خاطر بردبار

سلطان محمدخان خامس که بخت
در باغ اسلامی تناور درخت
زیبنده خرگاه و دیهیم و تخت
شایسته تحمید یزدان یار

*Bahtın sürekli kapısını aradığı Sultan V. Mehmet Han
İslam'ın bağındaki sağlam ağaç
Otağa, tahta, taca yakışan hümayun güçlü zât
Hakk'ın övgüsüne lâyık o sabırlı zât*

32 Zillullâh: Allah'ın gölgesi. (Yer yüzünde Allah'ın adına hüküm süren sultan kasedilmektedir. J.H. Kramers, "Sultan", İ.A., II/25, 26.

از جبهه پاک او	شاهی که خیزد نور شهزادگی
از چرخ ادراک او	ماهی که تابد مهر آزدگی
طبع طربناک او	مایل به درویشی و افتادگی
زینگونه بوده است کار	آری بزرگان را به هر روزگار

*Şehzadelik nuru pak alnından yükselen şah
Hürriyet güneşi idrak feleğinden parlayan ay
Neşeli tabiatlı ama dervişlik ve fakra meyilli
Evet her devirde böyle olmuştur büyüklerin hali*

از چون تو زیبا مژ	ای دوحه سلجوقیان بی گزند
از چون تو والا پسر	وی نام عثمان خان غازی بلند
سنجر شه نامور	ای از تو در خلد برین شادمند
از طغرل نامدار	وی از تو در باغ جنان شادخوار

*Adil Selçuklu çınarı senin gibi güzel bir meyve ile aynı köktendir
Senin gibi yüce evlât sebebiyle yücedir Gazi Osman Han 'ın adı
Huld-i Berrîn 'de mutludur Şah Sencer senden dolayı
Şanlı Ertuğrul senin sayende mutludur Bağ-ı Cennet 'te*

II. Abdülhamit'in yönetim tarzına eleştirilerde bulunarak aynı hatalara düşmemesi için yeni Sultan'a uyarılarda bulunur ve nasihatler eder. Millete hizmet etmesini, İslâm'ı yüceltmesini, Nâdir Şah zamanında Osmanlı- İran arasında yapılan dostluk antlaşmasının³³ yenilenmesini, ve bu ittifaktan beklentilerini dile getirir.

اندر حقوق خودی	دانی که یکسانند نوع بشر
باشد ز نابخردی	غصب حقوق خلق درهرنظر
در مذهب ایزدی	عدل و مساواتست نعم السیر
در کیش پروردگار	جور و استبداد است بئس الشعار

*Bilirsin ki beşer cinsi benlik hukukunda aynıdır
Halkın hukukunu gasp, her nazarda ahlâksızlıktandır
Adalet, eşitlik, hak yolunda ne güzel harekettir
Allah 'ın dininde eziyet ve istibdat ne kötü adettir*

33 Nâdir Şah zamanındaki Osmanlı-İran ilişkileri için bkz: Azmi Özcan "Nâdir Şah" *DİA*, XXXII,276-277.

جز بند و مسمار جهل
این است آثار جهل
وای آنکه شد یار جهل
شاد آنکه با علم یار

عبدالحمید از جهل مبرم چه دید
وز جور و استبداد جز غم چه دید
جاهل به جز محنت ز عالم چه دید
زین رو نباید علم کرد اختیار

*Abdülhamit zorba cehaletinden, ne gördü başka cehaletin bağ ve çivisinden
İstibdat ve eziyetle gamdan başka ne gördü, bunlar cehaletten
Vay o kimseye ki yâridir cehaletin, mihnetten başka ne gördü âlemden
İlimle yâr olan mutlu, ilmi seçmek gerek bu yüzden*

یزدان بود یار تو
خود گرم بازار تو
نیکو بود کار تو
خرم زی ای شهریار

شاهد شدی از جان و دل یار علم
گرم است در ملک تو بازار علم
چون کرده‌ای با نیکوئی کار علم
کار تو از علم تو گیرد قرار

*Ey şah, can u gönülden ilmin yâri oldun Allah yâridir
Senin pazarın işlek, ilim pazarı ülkende hareketlidir
İlim işini iyilikle yaptığından işin iyidir
İşin ilminle karar bulacak ey şehriyâr mutlu yaşa!*

آن هم چنین ملتی
آن هم چنین دولتی
شاهها کنون همتمی
زان همت شاهوار

شاهها زمان خدمت ملت است
کز جان و دل فرمانبر دولتست
باری اوان جنبش و همت است
تا خود شود بنیاد دین پایدار

*Ey şah! millete hizmet zamanıdır, hem de böyle bir millete
Can u gönülden devletine bağlıdır, hem de böyle bir devlete
Kısaca çalışma ve gayret zamanıdır, Ey şah gayret sensin şimdi
O şahlara layık gayretinden dolayı dinin temeli, sen oldukça ebedî*

تا دین شود رو سفید	شاهها به راه راستی زن قدم
تا خصم گردد پلید	دامان دل را پاک دار از ستم
تا دانش آید پدید	بر جان خلق ای فیض مطلق بدم
تا بیش آید ببار	بر کِشت ملک ای ابر رحمت ببار

*Ey şah! doğruluk yoluna adım at da dinin yüzü ak olsun
Gönül eteğini sitemden temizle ki düşman zillete düşsün
Ey mutlak feyiz halkın ruhuna üfle de bilgi ortaya çıksın
Ey rahmet yüklü bulut mülkün tarlasına yağ ki meyve versin*

بر دولت خویشتن	شاهها در علم و خرد بازکن
از صولت خویشتن	اسلام را شاهها سرافرازکن
با ملت خویشتن	ایرانیان را یار و دمسازکن
ای شاه دشمن شکار	تا دین شود زین اتحاد آشکار

*Ey şah ilim ve akıl kapısını aç kendi devletine
İslâm'ı ser-efrâz kıl kendi haşmetinle
İranlıları dost et kendi milletinle
Ey düşman avlayan şah! Din aşikar olacak bu birlikle*

شد یار این اتحاد	نادر شه آن شاهنشاه هوشمند
آثار این اتحاد	ز آن رو که خود می‌دید بی چون و چند
گفتار این اتحاد	در ملک ایران شد بعهدهش بلند
رفت از جهان خوار و زار	لیکن ندادش آسمان زبنهار

*Nâdir Şah, o akıllı şehinşah bu birlikteliğe destek verdi
Çünkü tereddütsüz ittihadın faydalarını idrak ediyordu
İran mülkünde onun ahdiyle yükseldi bu ittihat sözü
Ne yazık ki felek aman vermedi, hâr u zâr dünyadan göçtü*

او رفت و واماندند ایرانیان
وز رفتن او نیز رفت از میان
واکنون فرو بستند ملت میان
خوش باشد ار سلطان گیهان مدار
چون گله در دست گرگ
این اتحاد بزرگ
در این خیال ستیغ
گردد به این قوم یار

*O gitti, İranlılar kurt elindeki sürü gibi aciz kaldı
Onun göçmesiyle de bu büyük ittihat ortadan kalktı
Şimdi millet amâde bu yüce hayale
Dünya sultanı hoş olur dost olursa bu kavimle*

تا این دو ملت بار دیگر شوند
بر دشمنان دین مظفر شوند
زان کج نهادی‌ها مکدر شوند
گردد اساس راستی برقرار
همدست و همداستان
بر سیرت باستان
این فرقه راستان
یکرنگی آید به کار

*Bu iki millet yeniden olursa birbirine dost ve yâr
Eski siretleri üzere düşmana muzaffer olurlar
Bu doğruların fırkası kötülerini üzer
Doğruluğun temeli karar üzere olur, işler bulur düzen*

Şair, Rus ve İngilizlerin işgali sebebiyle İran'ın içinde bulunduğu ağır durumu da ortaya koyar, dahilî düşmanların varlığına işaret eder, kurtuluş için Osmanlı Sultanı'ndan medet umar. Ancak asla ümitsiz değildir.

شاهها ببین از راه مردانگی
وز ترکناز دشمن خانگی
بیگانگان کردند دیوانگی
شاید ز فر خسرو بختیار
بر ما که رسوا شدیم
مطموع اعدا شدیم
چندانکه بی‌پا شدیم
ما را شود بخت یار

*Ey Şah! Bize mertlik yoluyla bak ki rüsva olduk
Evin düşmanının saldırısından düşmanın tamahtı olduk
Yabancılar delilik ettiler, aslımızdan koştukça
Belki bahtiyar hükümdarın gücüyle yar olur baht bize*

اجحاف و کین و ستیز
زان فرقه بی تمیز
چون خانم بی جهیز
تا گیردش درکنار

برما ز روس و انگلیس است بیش
بر ما رسد هر دم دوصدگونه نیش
شد مملکت بی خاتمان و پریش
هرکس چو داماد آید از هرکنار

*Rus'un, İngiliz'in zulmü, kini, zilleti çoktur üzerimizde
Her dem yüzlerce yara ulaşır o kötü topluluklardan bize
Memleket hânümânsız ve perişan, çeyizsiz gelin gibi
Herkes her yandan geliyor onu kucaklayacak damat sanki*

کش برگرفتن توان
چندان که خفتن توان
کش پاک رفتن توان
گر هستشان هوش یار

غافل که اسلام این قدر پست نیست
وریشه از شیران تهی هست، نیست
این خانه باری خانه مست نیست
بیرون شوند از خانه هوشیار

*Gafil ki İslâm ele geçirilecek kadar zayıf değil
Orman aslanlardan boş ise de uyunacak yer değil
Bu temiz girilecek ev sarhoşlara mekan değil
Eğer akılları varsa çıkarlar, akıllının evinden*

اسلام را زیور است
استاد دانشور است
گفتار من درخور است
گفتار نغز بهار

چون خاطر فردوس پیمای تو
وندرکلام پارسی رای تو
اندر مدیح ذات والای تو
والا شود آری از این رهگذار

*Madem ki senin cennetlik gönlün İslâm için süsdür
Senin fikirlerin Farsçada, bilgili üstaddır
Senin yüce zatını övmek için benim sözüm lâyıktır
Öyleyse yüce olur bu hususta Bahâr'ın sözleri*

Bahâr şiirini Sultan'a dua ile tamamlar.

بخت تو فرخنده باد
ملک تو پاینده باد
جان و تنت زنده باد
لطف خداوندگار

تا مرد را از بخت، فرخندگیست
تا ملک را از عدل، پایندگیست
تا جان و تن سرمایه زندگیست
بادا نگهدارت به لیل و نهار

*İnsan için kutlu baht oldukça bahtın kutlu olsun
Mülk için adalet daim oldukça mülkün payidâr olsun
Can ve ten hayatın sermayesi oldukça canın, tenin zinde olsun
Allah'ın lütfu gece gündüz seni korusun*

Sonuç

Osmanlı ve İran devletleri batılılaşma hareketlerine aynı tarihlerde başlamış olmalarına rağmen Osmanlıların meşrutî idareye İran'dan yaklaşık otuz yıl önce geçmiş olması İranlı aydınların dikkatini İstanbul'a çekmiştir. Bu yolda yapılan her hareket İranlı aydınlarca örnek alınmış hatta kendi ülkesinde hareket kabiliyeti bulamayan bazı aydınlar faaliyetlerini daha rahat yürütebilmek için İstanbul'u üs edinmişlerdir. Ülkesinin parlamenter sisteme geçmesinde gayret gösteren aydınlardan biri de 20.yy İran Edebiyatının, ilim, siyaset ve basın hayatının önde gelen şahsiyetlerinden olan Melikü'ş-şuarâ Bahâr'dır. Bizzat meşrutiyet hareketlerine katılan Bahâr bunun için pek çok zahmetler çekmiş, hapis ve sürgünler yaşamıştır. Koyu bir meşrutiyet yanlısı olan şair, II. Abdülhamit'i hürriyet yolunda büyük bir engel olarak gördüğü için onun hal'edilişinden ve V. Mehmet Reşat'ın tahta geçişinden duyduğu sevinci, yeni sultandan beklentilerini dizelere dökmüştür. Şiir, yabancı bir şairin gözüyle Osmanlı meşrutiyetini ortaya koyması yönünden önem arz etmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Abdülhuseyn Zerşinküb, *Ez Guzeşte- i Edebî- yi İrân*, Tahran, 1375 hş.
- Ali Fuat Örenç, *Yakınçağ Tarihi (1789-1918)- Giriş-*, İstanbul, Akademi Titez Yayınları, 2013.
- Azmi Özcan “Nâdir Şah” *DİA*, XXXII, 276-277.
- Cevdet Küçük,”Abdülhamid II” *DİA*, I.
- Ferîdün Âdemiyet, Fikr-i Âzâdî ve Mukaddeme-i Nehzet-i Meşrûtiyet,Tahran.İntişârât-ı Sohen, 1340.
- Ferîdün Âdemiyet, *Fikr-i Demokrasi-yi İçtimâ’i der Nehzet-i Meşrûtiyet-i İrân*, Tahran, İntişârât-ı Peyam, 1975, I.
- Hasân Ali Muhammedî, *Ez Bahâr Tâ Şehriyâr*, Tahran,1375 hş., I.
- Hasan Hatîbî, “Bahâr Muhammed Takî” *Dânişnâme- i Cihân- i İslâm*, B/IV.
- J.H. Kramers,” Sultan”, *İ.A.*, MEB, II.
- Mehmet Kanar, “Bahâr” *DİA*, IV.
- Mehmet Kanar, *Çağdaş İnan Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi*, İstanbul, İletişim Yayınları,1999.
- Melikü’ř- Şuarâ Bahâr, *Dîvân-ı Eş’âr*,Tahran,1388 hş., Mukaddime.
- Muhammed Ca’fer Yahakkî, *Çun Sebû- yi Teşne - Edebiyyât- i Mu’âsir- i Fârsî*, Tahran, 1379 hş.
- Muhammed İşhâk, *Sohenverân-i Nâmî- yi İrân Der Târih- i Mu’âsir*, Tahran, 1363 hş., I.
- Nimet Yıldırım, “Özgürlük Şairi Melikuşşuara Bahâr” *Doğu Araştırmaları*, sayı: 8,2011/2, İstanbul, 2011.
- Seyyid Muhammed Bâkır Burkaî, *Sohenverân- i Nâmî- yi Mu’âsir*, Tahran, 1373 hş.
- Yahyâ Âryenpür, *Ez Nimâ Tâ Rûzgâr- i Mâ*, Tahran, Şirket-i Sehâmî, 1376 hş.,III.
- Yahyâ Âryenpür, *Ez Sabâ Tâ Nimâ*, Tahran, Sehâmî,II.
- Yahyâ Devletâbâdî,*Târih-i Mu’âsir Ya Hayât-ı Yahyâ*, Tahran, İntişârât-ı Attâr, 1362 hş., III.

İletişim Dili Olarak Vazgeçilmez Bir Değer: Fasih Arapça*

An Essential Value as a Communication Language: Standard Arabic

Hüseyin YAZICI¹

* Konu ile ilgili olarak tarafımdan 23 yıl önce "Mahalli Lehçelerin Yazı Dili Yerine Kullanılma Teşebbüsleri" adlı bir makale yayınlamıştı. (Bk. İlmî Araştırmalar 2, İstanbul 1996, s.160-174).

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Hüseyin YAZICI (Prof. Dr.),
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Eğitim
Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü,
İstanbul, Türkiye
E-posta: hyazici@fsm.edu.tr
ORCID: 0000-0002-2480-2572

Başvuru/Submitted: 05.11.2019
Revizyon Talebi/Revision Requested:
06.12.2019
Son Revizyon/Last Revision Received:
15.12.2019
Kabul/Accepted: 15.12.2019

Atıf/Citation: Yazıcı, Hüseyin. "İletişim Dili Olarak Vazgeçilmez Bir Değer: Fasih Arapça." *Şarkiyat Mecmuası - Journal of Oriental Studies* 35 (2019), 43-58.
<https://doi.org/10.26650/jos.2019.010>

öz

Bugün 7 milyar nüfuslu dünyamızda yaklaşık 7000 dil konuşulmaktadır. Bu konuşulan diller arasında yer alan Arapça dördüncü sıradadır. Dünya üzerinde ana dili olarak en çok konuşulan dil Çince'dir. Yaklaşık 1.390.000 kişi bu dili kullanmaktadır. Çinceyi aynı kökten gelen Urduca ve Hintçe izlemektedir. Bu dilleri de 588 milyon kişi konuşmaktadır. Bugün iletişim, bilim, ticaret, diplomasi vs. dili olarak bilinen İngilizce, 527 milyon konuşanı ile üçüncü sırada yer almaktadır. Dördüncü sırada yer alan Arapça, 467 milyon kişinin dilidir. 389 milyonluk konuşan kitlesi ile beşinci sırada İspanyolca bulunmaktadır. Ülke sayısı bakımından İngilizce 101 ülke ile birinci sırada Arapça ise 60 ülke ile ikinci sıradadır. Standart Arapça veya lehçeler üstü Arapça olarak tarif ettiğimiz ve bugün konuşma dilinde çok fazla yer almayan fasih Arapça, geçmişten bugüne pek çok saldırı ile karşı karşıya kalmış ve özellikle XIX. asırdan itibaren hem içeriden hem de dışarıdan farklı hedeflerle zayıflatılmaya hatta tabiri caizse lağvedilmeğe çalışılmıştır. Fasih dilin bir iletişim dili olarak muhafazasının ehemmiyeti, pek çok ilmi şahsiyet tarafından anlaşılması ve desteklenmesine rağmen çabaların bu konuda istenilen düzeyde olduğunu söylemek oldukça güçtür. Bu makalede; tarihi süreç içinde bir iletişim dili olarak fasih Arapçanın karşılaştığı zorluklar ile ilmi, fikri ve sanatsal hareketleri birleştirmedeki rolü, geçmişin engin edebi zenginliklerine açılan tek kapı olduğu, konuşma Arapçası (luğatü'l-âmme, luğatü'l-avâm; avam dili) olarak kullanılan lehçelerin tüm bunlara vesile olamayacağı ve sonuç olarak fasih Arapçanın iletişim dili olarak önemi farklı açılardan ele alınacaktır.

Anahtar kelimeler: Fasih dil, Arapça, lehçe, konuşma dili

ABSTRACT

Around 7000 languages are spoken in the world, which has a population of 7 billion today. Arabic ranks 4th among these spoken languages. The language that is spoken as a mother tongue the most is Chinese. Around 1,390,000 people speak this language. Chinese is followed by Indian and Urdu, coming from the same root. These languages are spoken by 588 million people. English, known as the language of communication, science, trade, diplomacy etc. today ranks 3rd with 527 million speakers. Arabic, which ranks 4th, is the language of 467 million people. Spanish ranks 5th with 389 million speakers. In terms of countries, English ranks first with 101 countries, whereas Arabic ranks second

with 60 countries. Fasih Arabic, which we describe as Arabic or supra -dialects and is not very popular in the language of speech today, has faced many attacks from the past to the present and Fasih Arabic language has been weakened in all respects, especially since the 19th century. Although Fasih Arabic is understood and supported by many scientific figures, it is difficult to say that the efforts are at the desired level and so it is important to preserve Fasih Arabic as a communication language. In this article, the difficulties that Fasih Arabic faced and its role in unifying scientific, intellectual and artistic movements will be discussed. It is the only door to the literary riches of the past. Dialects used as Speech Arabic cannot contribute to all of this. Consequently, the importance of fasih Arabic as a communication language will also be discussed from different perspectives.

Keywords: Standart Language, Arabic, Dialect, Colloquial Language

EXTENDED ABSTRACT

In this article, firstly a brief history of literary Arabic is described. Regarding this, the dialects that have arisen from it are given, and the entry of foreign words and structures into literary Arabic after h. 150 are also mentioned. The matter of how the notion of "ammi" emerged through a historical process is studied in the article. In addition, the mission undertaken by literary Arabic in the context of being a communication language is discussed. The periods where the authors faced problems and the precautions taken by the authors for those problems is examined.

Afterwards, we analyzed the attempts of some orientalists at trying to gradually weaken and wipe out literary Arabic, which is the common language of millions of people from various nations in the twentieth century. It is also mentioned that literary Arabic has a limited communication area, is a dead language, and is breaking all connections between Muslims, thus putting them in a more difficult position today. Some scientists have stated that literary Arabic is rich enough to meet everything, both scientifically and commercially, and even it has an artistic competence. The reasons why this communication language has survived for centuries are described, and some points are made on why they are insufficient, even though some efforts on making this language more effective in Arabic countries are being made. Thus, we examined a complex problem, which has perhaps not been noticed by anyone so far. Moreover, the problem about the sense of defeat against the West is discussed. This has led some people who describe themselves as Arab intellectuals to think that literary Arabic is the cause of failure at all stages of education. Also, the reason for the lack of creativity of Arabs recently was associated with this high level of language. In the article, some appropriate responses were given to these unusual claims.

In conclusion, since the necessity is valuable and we need the language, the language is a very very valuable entity. Also the most important requirement of being a nation is to unite together with the same language. Nations who lose and extinguish their language are doomed to extinction. In retrospect, many examples of this can be seen. As the easiest way to destroy a nation is to destroy their language, the dangers to be encountered when literary Arabic is destroyed as a communication language are expressed in this study.

Giriş

Sami diller ailesine mensup olan Arap dili¹ dünyanın en eski dillerinden birisidir. Bu gruptan gelen diller arasında Sami ailesine en yakın dil Arapçadır. Sami diller, aslında batı² ve doğu³ olmak üzere iki büyük kola ayrılmaktadır. Bugün Güney Arapçanın en eski şekil ve lehçelerini bazı kitabelerde (aşağı yukarı m.ö.VIII-m.s.VI) görüyoruz. Yine bugün mevcut olan bazı lehçeler de bu eski lehçelerin bir devamı gibidir. el-Arabiyye olarak tanımladığımız klâsik Arapça ve klâsik Arapçanın bağlı bulunduğu eski ve yeni lehçeler, Kuzey Arapça tâli grubunda toplanır. Arap dili ifade edildiğinde genel olarak klâsik Arapça ve daha geniş anlamıyla da klâsik Arapça ile beraber onun bağlı olduğu veya ona bağlı olan lehçeler manzumesi kastedilir.

Menşei Hicaz bölgesine dayanan Arap dili, zamanla gelişerek kendisinden medeniyetler, lehçeler doğmuştur. Bütün bu lehçeler⁴ de aynı dilden çıkmış, insanların coğrafi şartlar ve diğer bazı nedenlerden dolayı farklı yerlere göç etmeleri veya birbirlerinden ayrılmaları sonucunda sayısız lehçeler türemiş; ancak bunlar birçok kelimedede farklılıklar gösterse de bazı noktalarda müşterek kalmıştır. Doğal olarak lehçeler coğrafi açıdan ve zaman bakımından birbirlerinden uzaklaştıkça farklılıklar da çoğalmıştır. Zamanla bu lehçeler kazandıkları özelliklerle de yapılarını oluşturmuştur.

Fasih Arapça ya da Kur'an dili olarak tanımladığımız Kuzey Arapçası, Yemen medeniyeti ile bu medeniyete ait Sebe ve Himyerî dillerinin yok olmasının ardından Arap yarımadasına hâkimiyet kurmuş ve hızla bedevileşen Yemen kabileleri arasında yayılmıştır.⁵

Bu arada lehçelerin çeşitliliğine rağmen, karşımıza çıkan ortak edebi dil pek çok ilmi tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Bu ortak dilin bir lehçeyi yansıtmıyorsa yansıtmadığı, tüm lehçelerin bir sonucu mu yoksa belirli lehçeleri mi içerisine almış olduğu hususu tartışılmış ve bu problemli soruya çok farklı cevaplar getirilmiştir.⁶

1 Konu ile ilgili olarak bk. Abdülfettâh el-Mısırî, *Kutûf luğaviyye*, Beyrut, Dâr İbn Kesîr, 1987, s. 28-37; Mazhar Mu'in, *Hâdiru'l-luğati'l-arabiyye*, Lahor, Mektebetu'l-ilmîyye, 2008, s.19-52; Nihad M. Çetin, *Arap Edebiyatı*, DİA, C. III, s. 282-286.

2 Fenike, Nabatî ve İbrânic dillerini içine alan Ken'ânî diller ve Arâmî dilinin yer aldığı kuzeybatı grubu ile eski ve yeni lehçeleriyle Habeşçe, güney ve kuzeybatı Arapçasının teşkil ettiği güneybatı Sâmi diller grubudur.

3 Bâbil ve Asur dillerinin bağlı olduğu Akadca.

4 Dâvûd Sellûm, *Dirâsetü'l-lehecâti'l-arabiyyeti'l-kadîme*, Beyrut, Âlemu'l-kutub, 1986, s. 9 ve dv.

5 *Aynı yer.*

6 Sevide Alan-Doç. Dr. İsmail Güler, 'Kureş Lehçesinin Klasik Arapçaya Etkisi', T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.XVI, Sayı: 2, 2007, s. 331-332.

Aslında Arap toplumu⁷ h.150 (m. 768) yılına kadar diğer dillerin etkisinden uzak bir dil olan fasih Arapçayı konuşuyordu. Ancak h.150 senesi bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihten itibaren yabancı kelimeler ve gramer hataları hızla artmış ve yayılmıştır. Doğal olarak bu durum, dil üzerindeki etkisini hemen göstermeye başlamıştır. İslâm'ın yayılması ve fetihlerin artmasının doğal bir neticesi olarak Arap toplumunun diğer milletlerle iç içe yaşamaya başlaması ister istemez dilde de bir karışıklığın meydana gelmesini hızlandırmıştır. Artık hem dil hem de gelenek ve görenek ile kültür hızla değişmeye yüz tutmuştur. Tüm bu etkiler sonucunda pek çok yabancı kelime ve terkip, fasih Arapça ile yan yana görülmüştür.

H. IV. asırda edebi dile de sirayet eden halkın konuştuğu dilin dil kaideleri oluşmuş, kaleme alınan bazı eserlerde ammî Arapçanın kurallarına boyun eğen bazı şair ve yazarların izinden gidildiği görülmüştür. Yabancı kelimeler dilde yaygınlaşınca şair ve yazarlar doğal olarak bunları eserlerinde kullanmaya başlamıştır.⁸

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için ammice kelimesinin üzerinde biraz durmak gerekir.⁹ Ammice diye tarif edilen dil, insanlar arasında yaygın olan, daha çok mütedavil olan dil demektir. Fasih addedilen kabileler incelendiğinde hem günlük konuşmalarında hem de eserlerinde fasih dili kullandıkları görülüyor. Bugünkü gibi ammî ve fasih Arapça diye iki dilleri yoktu. Fasih olmayan kabileler, yani dilleri fasih kabul edilmeyen kabileler de tek dil konuşuyor ve yazıyordu. Ancak Nezîr Muhammed Mektebî, bu düşünceye karşı çıkararak her dönemde konuşma ve yazı dili olarak iki dilin bulunduğunu söylemektedir.¹⁰ Yine ona göre fasih dil, Cahiliye döneminde kabilelerin kullanmış olduğu diller arasında yer alıyordu. Ancak en yaygın olması hasebiyle kabilelerin çoğu bu dili konuşuyordu. Bu dilin yani fasih dilin dini bir kimlikle desteklenmesi, ona en önemli lehçe özelliğini kazandırmış oldu.

Nezîr Muhammed Mektebî'ye göre aslında bugün de halkın konuşma dili olarak kullandığı ammî Arapça, İslâm'ın gelişinden sonra değil, bilakis Fasih Arapçadan doğmuştur.¹¹ Ona göre Cahiliye döneminden bize ulaşan manzum ve mensur eserler, ammicenin olmadığına delil olamaz; öncekilerden bize ulaşan bu lehçeler ve kural dışı dil kullanımları da ammicenin fasihten önceki varlığını göstermektedir.

7 Nezîr Muhammed Mektebî, *el-Fushâ fi muvâceheti't-tahaddiyât*, Beyrut, Dâru'l-beşâiri'l-İslâmiyye, 1991, s. 93 ve dv.

8 Aynı yer.

9 a.e., s.267-272.

10 a.e., s.268.

11 Mektebî, *a.g.e.*, s. 267.

Asırlar boyu bir iletişim dili olarak çok önemli bir misyon yüklenmiş olan fasih Arapça-ya karşı başlatılan mücadele aslında çok eski dönemlere kadar inmektedir.¹² Özellikle Arap dilinin gramerini yazanlara karşı takınılan olumsuz tavır hep gündemde tutulmuştur.¹³

Klasik dönemde de bu tehlikenin farkına varılarak bazı tedbirler alınmıştır. Çok erken bir dönemde böyle bir tehlikenin farkına varılması aslında dönemin âlimlerinin ilmi açıdan donanımlı olduklarının bir göstergesidir. Nitekim mezkûr dönemin dil âlimlerinden el-Kisâî'nin (ö. 189h) *Mâ telhanu fîhi'l-âmmе* adlı eseri ile Ebû Ubeyde'nin (ö.209h.) *Lahnü'l-âmmе*'si dil hataları konusunda kaleme alınan en önemli kaynaklardan addedilmektedir.

Son dönemde de tehlikeyi dikkate alarak *el-Fushâ ve nazariyyetü'l-fikri'l-âmmî* (Riyad 1986) adlı bir eser yayımlayan Merzûk b. Sanîtan b. Tonbâk, bu durumu bilimsel bir çerçevede incelemiş, bu çalışmayla bize göre ammî dili savunanlara yeterli bir cevap vermiş ve ammî Arapça savunucularının ortaya koymuş olduğu tüm gerekçeleri bilimsel bir şekilde çürütmüştür.

H. III. asırda kitabet, şiir sanatı, bir taraftan zirvesine ulaşırken öte taraftan dildeki yabancı kelimelerde büyük bir artış gözlemlenmiş, özellikle H. IV. asırda, yabancı kelimeler, edebi dile de girmiş ve ammî Arapçanın bazı kaideleri oluşturulmaya çalışılmıştır.¹⁴ Öyle ki bazı şair ve edipler, bu tip kelime ve terimlere özellikle yer vermeyi tercih etmişlerdir. Öte yandan IV. asır gibi erken bir dönemde bazı talebelerin, hocalarına ammî Arapça ile eser yazma yönünde baskı yapmaları; daha da vahimi, fesahatini muhafazaya çalışan kişilerle alay etmeleri, meselenin çok ciddi boyutlara vardığını göstermektedir.¹⁵

Bilindiği gibi Arap edebiyatında şiir panayırı çok önemli yer tutar. Arap tarihinde Dûmetü'l-cendel, Ukâz, Sıhr, Suhâr, Ummân, Hecer, Aden Ebyen, el-Muşakkar, Hadremvt, Zulmecâz, Mecenne vs. gibi adlarla yer etmiş olan bu panayır adeta bir edebi kongre niteliği taşıyordu. Ayrıca Ukaz panayırı, İslamiyetten önce bir nevi ilimler akademisi olarak addediliyordu.¹⁶ Burada farklı lehçeleri konuşan şairler bir araya geliyor; ancak şiirlerini ortak ve hâkim lehçe olan Kureyş dili ile inşâ ediyorlardı.¹⁷ Bu panayır-larda birleştirici unsur görevini Kureyş lehçesi görüyordu.

12 Ahmed Abdülgafûr Attâr, *Kadâyâ ve müşkilât lügaviyye*, Mekke, y.y., 1990, s. 36-38, 39-41, 42-44, 45-47.

13 Mektebî, *a.g.e.*, s.194 ve dv.

14 Yazıcı, *a.g.m.*, s. 162.

15 *Aynı yer.*

16 Kenan Demirayak, *Arap Edebiyatı -1 Cahiliye Dönemi*, Ankara, Fenomen Yayınları, 2009, s. 75-82.

17 Demirayak, *a.g.e.*, s. 75

Bir iletişim dili olan fasih Arapçanın adeta lağvedilerek ammî Arapçanın her açıdan onun yerine kullanılma talepleri özellikle XX. asırda, Batılı oryantalistler tarafından yakın takibe alınmış bir konudur.¹⁸ Bazı müsteşriklerin bu husustaki çağrılarına ilk cevap Mısır ve Suriye’den gelmişti. Arapların önce dil ve edebiyatlarını inceleyen bazı müsteşrikler, bu iki unsurun din ve İslam kültürü ile olan bağına özel bir ilgi göstermiştir. Bir-denbire ortaya “*Fasih Arapça halkın edebi ve kültürel ihtiyaçlarına cevap veremiyor*” diye bir fikir atıldı. Bu fikirlerini halkı inandırabilmek ve onları yanlarına çekebilmek için lehçeleri, iletişim dili olan fasih Arapçaya alternatif olarak göstermeye başladılar.

Tüm bu girişimlerin arkasında yatan tek bir neden bulunmaktadır. O da hem Arap ülkelerini hem de genel olarak İslam dünyası ile Arap dünyası arasında bir iletişim dili olarak ortak bir dil olma özelliğini asırlar boyu muhafaza eden fasih Arapçanın aşamalı olarak zayıflatılıp ölü dil haline getirilmesi ve bunun neticesinde de o dönem zaten zor durumda olan Müslümanların aralarındaki tüm bağların koparılarak bugün olduğu gibi daha da zor duruma sokulmasıdır.

Oysa bugün Müslümanlar arasında bir iletişim dili olarak son derece önemli bir yeri olan Arapça, hem ilmî hem ekonomik hem teknolojik hem de iş dünyasında her şeyi karşılayabilecek zenginlikte bir dildir.¹⁹

Bu konu ile ilgili olarak Hamd el-Kubeysî’nin şu sözünü aktarmakta yarar vardır:²⁰

*“Bugün çağdaşlarımız arasında fasih Arapçayı sanat ve bilim alanında kullanırken bir sorun yaşadığını söyleyene rastlasak da, aslında bu durum, fasih Arapçanın eksikliği veya yetersizliğinden dolayı değil, tam aksine o kişinin kendisinden; eğitiminden kaynaklanmaktadır. Çünkü kendisi, asıl dilinin yörüngesinden, metodundan uzaklaşarak hataların ve anlaşılma zorluklarının labirentlerine yönelmiştir.”*²¹ Hamd el-Kubeysî haklı olarak önemli bir konuya temas etmiştir. Aslında bu düşüncenin arkasına sığınanlar, zorluklarla karşılaşınca adeta kalemi kırmışlardır. Oysa bir ilim adamımızın da dediği gibi²² maharet kalemi kırmakta değil duyguyu ifade etmektedir.

18 Kârim es-Seyyid Ğânim, *el-Luġatü’l-arabiyye ve’s-sahvetü’l-ilmiyyetü’l-hadîse*, Kahire 1990, s. 25-35; ayrıca bk. Ömer Lütfî el-Âlim, *el-Müsteşrikûn ve’l-Kur’ân*, Malta, Islamic World Studies Centre Yayınları, 1991, s. 15-46.

19 Attâr, *a.g.e.*, s. 48-50.

20 Ğânim, *a.g.e.*, s. 28.

21 *a.e.*, s. 28.

22 Bk. Mehmet Kaplan, *Hikâye Tahlilleri*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2002, s. 184.

Yusuf İzzüddîn de “Kişiliklerini kaybetmiş, düşünceleri sarsılmış, milli duyguları ölmüş bazı şahsiyetler, fasih Arapçanın modern bilimde, sanatlarda gün geçtikçe artan icat, keşif ve fikri nazariyeler için vazeden yeni batılı istilahları karşılayamayacağını iddia ederek Araplaştırmanın karşısına dikilmişlerdir. Çünkü bu zihniyet, fasih Arapçanın tarihi seyrini incelememiş, geçmişte bütün istilahları, görüşleri karşılayan, tıp, mühendislik, felsefe, astronomi ve benzeri ilim dallarındaki en hassas noktaları ve en küçük şeyleri vasfeden terimlerini araştırmamışlardır,” demektedir.²³

İsa en-Nâûri, Abdülvehhâb Âmir gibi pek çok şahsiyet Fasih Arapçanın her alanda yeterliliğini ikna edici deliller ortaya koyarak dile getirmişlerdir.²⁴

Bugün 22 kadar Arap ülkesi bulunmaktadır. Bunların dışında pek çok İslam ülkesinde de Arapça bir iletişim dili olarak son derece önemli bir yer işgal etmektedir. Farklı lehçelerin varlığına rağmen Arap ülkelerinde resmi dil Arapçadır.

İşin en ilginç yanı aşağıda da ele alacağımız gibi aydın diye nitelenen bazı Arap yazarlar, Arap dilini daha doğrusu Kur’an dilini yerden yere vururken bazı müsteşrikler, Arap dili yani Kur’an dilinin ne kadar ehemmiyetli bir dil olduğu konusunu iştiaikle dile getirmeleridir.

Tüm bu saldırılara rağmen, iletişim dili olarak fasih Arapça asırlar boyu canlı ve ayakta kalmıştır. Ayakta kalmasının nedenleri arasında aşağıdaki maddeler sayılabilir:²⁵

1-Fasih Arapçanın doğa ile münasebeti son derece güçlüdür. 2- Fasih Arapçanın toplumla sağlam bir iletişim gücü vardır. 3- En önemlisi de fasih Arapça, Kur’ân’ın dilidir. 4- Fasih Arapçada açıklık, kolaylık, esneklik ve gelişme özelliği vardır. 5- Fasih Arapçanın tertibi oldukça yüksektir. 6- Fasih Arapçada ihtisâr (kısaltma, sadeleştirme, basitleştirme) ve îcâz (az sözle çok şey anlatma) özellikleri bulunmaktadır. 7- Fasih Arapçada dilin gelişmesini sağlayacak vasıtalar oldukça zengindir. 8- Fasih Arapçanın kulağa hoş gelen müzikal bir doğası vardır.

Burada dikkatimizi çeken ve üzerinde mutlaka durulması gereken bir mesele de Araplar hem kendi soydaşları hem de diğer dünya Müslümanları arasında bir iletişim dili görevini üstlenen fasih Arapçaya gerekli özeni göstermezken hemen hemen tüm İ-

23 Ğânim, a.g.e., s. 28.

24 a.e., s. 29-30.

25 Ğânim, a.g.e., s. 39-54.

lam dünyasında bu dile samimi ve yoğun bir ilginin gösterilmesidir. Arapların bu ihtimamı göstermemelerinin arkasında pek çok sebep sayılabilir.

Bu hassas durum, aslında hükümetlerin bir millî politikası haline gelmesiyle çözülebilir. Bu kutsal dilin sosyal hayatta daha fazla yer alabilmesi konusunda bazı faaliyetler olmakla birlikte bunlar yeterli değildir. Fasih Arapçanın bir iletişim dili olarak daha etkin ve daha işlevsel hale getirilmesi bütün eğitim ve öğretim kademelerinde sadece kitabî değil şifahî olarak da kullanılmasının zorunlu hale getirilmesiyle mümkündür.

Arapçanın beynelmil bir dil olmasına ve en önemlisi de pek çok alanda güçlü bir iletişim vazifesi görmesine rağmen Arap ülkeleri tarafından hak ettiği ilgiyi görmemesi burada da ifade edildiği gibi yüzeysel olarak ele alınması gerçekten düşündürücüdür. Bize göre bunun arkasında -pek çok itirazın geleceğini bilmemize rağmen- bir kompleks meselesi de yatmaktadır. Bu konuda iki önemli tespitimiz bulunmaktadır:

Öncelikle kompleks meselesine açıklık getirelim. Dünyaca ünlü Avusturyalı psikiyatrist Alfred Adler'in buluşu olan "aşağılık kompleksi", kişinin kendisini başkalarından daha değersiz, yetersiz, beceriksiz hissetmesine neden olan karmaşaya verilen isimdir. Kişiler kendilerini sürekli hem başkalarına hem de kendilerine ispat etme çabası içindedirler. Kendinde olduğunu düşündüğü yetersizliği telafi etmek için olağanüstü çaba harcar. Bunun en büyük sebebi çocukluk çağında geçirilen dönemle alakalıdır. Çocukluk çağında kendini yetersiz bulma eğiliminde olan bir kişi, bu eğilimini örtbas etmek için aşağılık kompleksini devreye sokmuştur.

Bütün Arap ülkelerinde anaokulundan başlayarak verilen eğitimin fasih Arapçanın tarih boyunca üstlendiği hassas görevin önemini idrak edecek gençliği yetiştireceği kanısında değiliz. Çünkü öğrencinin yetiştirilmesi gibi pek çok görevleri olan öğretmen, yine gençleri üniversite sonrasındaki hayata hazır hale getirmekle yükümlü akademisyen ve birçok alanda önemli konumdaki kişiler dahi bu iletişim dilini konuşmamaktadır. Tabii ki arada az da olsa konuşanlar çıkacaktır. Bu da "istisnalar kaideyi bozamaz", deyimi çerçevesi içinde değerlendirilmelidir. Siz Arapça konuşmaya çalışsanız da size İngilizce cevap vermekte ısrar eden sayısız Arap gençle karşılaşsınız. Özellikle ilk ve orta eğitimde gençliğe iftihar edecekleri bir dile sahip oldukları konusunda bilinçlendirme yapılsaydı, o zaman konuşmakta zorlansa da fasih dile değer veren, onu kıymetli bulan, onu eşsiz gören bir gençlikle karşılaşsınız. Maalesef bugün fasih Arapçayı çağın gerisinde gören

sayısız insanla karşılaşabilirsiniz. Bu durum, sağlıklı bir eğitimin sonucudur. Buna müstemleke psikolojisi ya da mağlubiyet psikolojisinin sonucudur da diyebiliriz. Ahmet Maraşlı'nın 1987 (Temmuz) tarihli yazısı konuyu daha da anlaşılır hale getirmektedir.²⁶

18. asırdan itibaren, İslâm'ın Batı ile ilişkisi tersine döner. Çünkü “fetih şuuru” özellikle yönetici kesimlerde yerini “mağlubiyet psikolojisi”ne terk eder. Mümtaz Turhan, mağlubiyet psikolojisi ile Müslüman toplumu Batı karşısında kültürel etkilenmeden koruyan “ruhi mukavemet”in ve “psikolojik set”lerin sarsıldığını, hatta “kısmen çöktüğünü” belirtir. Sarsılan ve çöken, gerçekte, Engelhardt'ın Tanzimat eserinde belirttiği gibi, “Fatih millet” gururudur. Diğer bir ifadeyle “Fetih şuuru”dur. Batı'nın maddeten güçlenmesi ile bizim manevi çözülmüşümüz arasında sanki çok sıkı ilişkiler vardır. Batı'nın maddi iktidarı, bizde, Batı ile ilişkili kesimleri öylesine derinden etkilemiştir çünkü. İki asırlık tarihimiz, Batı'nın bu maddi iktidarına duyulan özlem ve onun bedelini ödemekle geçer. Sanki Batı, işveli ve nazlı bir ahu, bizse onun peşindeki sünepe âşık gibiyizdir. İki asırdır Batı bize, formül üzerine formül üretir. Biz de önce “Batıyı yakalamak” sonra “Batılılaşmak” sonra da “Batı ile bütünleşmek” şeklinde klişeleştirdiğimiz hedefler peşinde, bu işveli “kâfir”e ulaşmaya çalışır, ne çare ulaşamayız.” Bu yazıdan hareketle Arap dünyasına şöyle bir bakan olursak, göreceğimiz manzara hiç de iç açıcı değildir. İki asırdır Batı, İslam dünyası için formül üzerine formül üretmiştir. İletişim dili fasih Arapçanın ölü dil haline getirilerek ammi dilin iletişim, ilim vs. dili haline gelmesinin proje üreticileri, ifade edildiği gibi Batılılardır. Nitekim bu teşebbüslerin çok azı aşağıda belirtilecektir.

Sömürge dillerinden olan İngilizce, Fransızca veya bir başka Avrupa dili müstemleke psikolojisi veya mağlubiyet psikolojisinin bir sonucu olarak bazılarının hem kişiliklerini hem de düşünce dünyalarını değiştirmiştir. Maalesef Batı'nın İslam dünyasında bıraktığı izlerden birisi de kendilerini küçük gören bir gençlik ve Batı'ya hayranlıkla bakan gözlerdir. “Avrupalı seçkinler, yerlilerden seçkin bir tabaka oluşturma işini üstlendiler. Umut vaat eden gençleri seçtiler; kızgın demirle onları Batı kültürünün ilkeleleriyle dağladılar; ağızlarını tumturaklı, parlak sözcüklerle tıkadılar. Anavatanda kısa bir süre kaldıktan sonra tümüyle değişmiş olarak ülkelerine yolladılar.” sözü²⁷ ne kadar da anlamlıdır. Batılıların Doğululardan doğuştan farklı oldukları düşüncesi maalesef dile de sirayet etmiştir. Bu kompleks sorununun arkasında başkaca nedenler de yatmaktadır. Ancak bunları burada sayacak değiliz.

26 <https://dergi.altinoluk.com/index.php?sayfa=yillar&MakaleNo=d017s020m1> (22.08.2019).

27 <http://www.gercekedebiyat.com/haber-detay/-yeryuzunun-lanetlileri-ne-onsoz-jean-paul-sartre/1579> (27.09.2019)

Bir diğer neden de Fasih Arapçayı konuşanın hafife alınması hatta bu kutsal dilin basit görülmesidir. P. Sarter'in “*Avrupa, ağzından insan sözcüğünü düşürmemiş; fakat bir yandan da rastladığı her yerde, kendi sokaklarının her köşesinde, dünyanın her yerinde insanı katletmiştir,*” sözü²⁸ bize göre son derece önemsenmesi gereken bir sözdür. Aslında sadece insanı değil, Arap dünyasında olduğu gibi milletlerin dillerini katletmiştir. Arap dünyasında şöyle bir geziye çıkarsanız, sizin fasih Arapçanızı hafife alacak, önemsemeyecek hatta küçümseyecek, anlamadığı için yerine göre tebessüm edecek pek çok insanla karşı karşıya kalabilirsiniz. Bunun tam zıddı olarak da sizin fasih dili konuşmanızdan iftihar edecek insanlar da az da olsa vardır.

2018 yılında Larmatten Yayınları arasında Fransa’da *l’arabe, Lanque du monde* (Paris) adlı bir kitap çıktı. Kısacası Arapçaya ilgi gösteriyor, Arapçayı yüceltiyor ve Arapçayı birleştirici bir dil, yani iletişim dili olarak görüyor. Bugün Arapların dilleri konusunda oldukça ihmalkâr ve hatta kusurlu olduklarını söylememizde hiçbir beis görmüyoruz. Yukarıda da belirtmiştik: Az da olsa bazı müsteşrikler özellikle fasih Arapçanın mucizevi gücünden, ifade kabiliyetinden, zenginliğinden ve ister teknolojik ister başka alanlarda olsun her alanı kapsayabilecek terimsel zenginliğinden bahsederken maalesef kendilerini aydın diye tarif eden bazı Araplar, bu dili adeta bir ölü dil olarak göstermekten mutluluk duyacak kadar sevinç içinde olmuşlardır. Tabi ki bu bakış bir bilimsel bakış açısı değil sadece kendilerini tatminden başka bir şey değildir.

Tartışmasız bir şekilde önemli bir iletişim dili olarak karşımıza çıkan bu dil farklı niyetlerle ve farklı açılardan hak etmediği saldırılara uğramış ve maalesef bu saldırılarda belli bir düzeyde istenilen elde edilmiştir.²⁹ Zaman zaman klasik edebiyatın zorluğu ileri sürülerek, zaman zaman ortak dilin parçalanması amacıyla mahalli lehçeler teşvik edilerek, zaman zaman mesnetsiz modernist düşünceler ortaya atılarak, zaman zaman da bu dilin yetersiz olduğu söylenerek farklı biçimlerde kendini gösteren bu hareketin arkasında iyi niyet aramak herhalde saflıktan da öte bir anlam taşımamalıdır.

Hatta bu alanda o kadar ileri gidilmiştir ki Arapların tarih boyunca karşılaştıkları yenilgilerinin sebeplerinden birinin de fasih Arapça olduğunu söylemişlerdir.³⁰ Yine Arapların geri kalış nedenleri arasında ilk, orta, lise ve üniversitede fasih dilin kullanılmasını görenler de olmuştur. Bir diğer görüş de Latin harflerini kabul etmeden Arap dünyasının bilimsel açıdan asla kalkınamayacağı doğrultusundadır.

28 <http://www.gercekedebiyat.com/haber-detay/-yeryuzunun-lanetlileri-ne-onsoz-jean-paul-sartre/1579> (27.09.2019).

29 <http://www.saaaid.net/Minute/33.htmnet/Minute/33.htm>. (10.05.2019).

30 <http://www.saaaid.net/Minute/33.htmnet/Minute/33.htm>. (10.05.2019).

Bütün bu ve benzeri iddialar karşısında çare olarak ortaya konan safsata diye niteleyeceğimiz girişimlerden birkaçı şudur:

1. Bütün okul aşamalarında lehçelerle eğitim yapılsın
2. Tüm bilimsel çalışmalar lehçelerle olsun.
3. Tüm eserler lehçelerle yazılsın.

Şimdi bu ve buna benzer düşüncelerin savunucularının ilham kaynaklarından birkaçını yazalım:

1892 senesinde müsteşrik William Wilcoks (1852-1932) Kahire Özbekiye kulübünde “*Şimdi Mısırlılarda neden yaratma gücü yoktur*” adlı bir konferans vermiştir.³¹ Bunun cevabını da “*bunun sebebi dilde geri kalmışlıktır*” diyerek yanıtlamıştır. Bize göre son dönemde başlayan tabiri caizse bu savaş, bu noktadan başlamıştır. Bu zat, bu konferansta Mısırlıların İngilizler gibi kendilerine bölgesel/yerel bir dil edinmeleri halinde mutlaka gelişecek ve yaratıcı olacaklarını söylemiş, Latinceyi müzelerle hapseden İngilizleri örnek vermiştir. Bu, Kur’an dili ve iletişim fasih Arapçanın da müzelerle hapsedilmesi anlamına geliyordu.

İngiliz Velmour Seldon, 1901 senesinde Latince yazılmasını istediği “Kahire Dili” diye bir dil öneriyordu. Onlara göre fasih Arapçanın ıslah faaliyeti ancak böyle olabilirdi. Ona göre ammî Arapça ile konuşulması ve yazılması halinde dil alanındaki tüm sorunlar çözülecekti.

“Böl, parçala, yut” taktiği Batı’nın en sinsi taktiklerinden birisidir. Nitekim 1798 senesinde Fransızlar Mısırı işgali sırasında Fransa’dan gelen araştırmacılar, Mısır’da konuşma dili ile yazı dilinin farklı olduğunu aynı şekilde Cezayir’de de konuşulan dilin Mısır’dakiyle aynı olmadığını fark ettiler. Ülkelerine döndükten sonra da hemen Paris’teki *Yaşayan Doğu Dilleri Okulu*’nda özellikle Mısır ve Cezayir vs. gibi ülkelerdeki lehçeler üzerinde durmaya başladılar.³² Lehçeler doğal olarak incelenebilir, bunlarla ilgili olarak sayısız bilimsel çalışma yapılabilir. Doğal karşılanamayacak şey yüzlerce asırlık bir kültürün taşıyıcısı olan bir iletişim dilinin adeta lağvedilerek yerine sayısız lehçelerin ikame edilmesidir.

31 Ğânim, a.g.e., s. 25.

32 Mahmud el-Mikdâd, *Târîhu ’d-dirâsâti ’l-arabiyye fi Feransa, Âlemu’l-ma’rife*, Kuveyt, el-Meclisu’l-vatani li’s-sekâfe ve’l-funûn ve’l-âdâb, sy. 167, 1992, s. 41-42.

Mısır'ın tanınmış siyasi simalarından Abdülaziz Fehmi, çiftçi bir aileden gelmektedir.³³ Paris'te bulunduğu sırada Mısır anayasasının ilk taslağını hazırlayan kişidir (1920). Hatta Taha Hüseyin kendisi için “*din ve dil konusunda büyük otorite*” demiştir.³⁴ 1950'li yıllarda Abdülaziz Fehmî (1870-1951) Arap harflerinin yerine Latin harflerinin kullanılmasını hararetle savunuyordu.³⁵ Bu konuda da bir proje teklifinde bulunmuş ama başarılı olamamıştır.

Harf devrimi yapmanın daha açık bir deyişle Latin harflerine geçiş yapmanın ülkeyi ilmi, edebî, ekonomik vs. çeşitli açılardan kalkındıracağını ayrıca iletişim gibi bir sorunun yaşanmayacağını iddia etmiş olanlar bugün yaşasalardı Japonya'nın Latin harflerine geçiş yapması konusunda ısrar ve baskılara rağmen neden bu geçişi yapmadığının sorusu üzerinde acaba düşünürler miydi? Japon ilim insanı Prof. Takita'nın şu değerlendirmesi meseleyi veciz bir şekilde ortaya koymaktadır:³⁶

“Bizim; Japonların zayıf zamanlarında düşmanlarımız aramıza sızmışlar; kendi bozuk fikirlerini yaymak için durmaksızın milletimiz içine ayrılık tohumu ekmektedir. Her tarafta fitne uyandırmak için çareler aramakta ve her nevi sebeplere teşebbüs etmekte asla ve kat'a tereddüt etmiyorlar; maksatları bizi birbirimizden ayırmak, bu suretle kuvvetimizi azaltmak, nihayet bizim ruhumuza tasallut ederek akıbet bizi kendilerine esir etmekten başka bir şey değildir. Şimdi o bedbinler, bizim 2000 seneden beri kullanmakta olduğumuz yazımıza tasallut etmek istiyorlar İnsanların avam (halk) kısmına karşı birtakım deliller ile bizim hiyerogliflerimizin zor olup okumak yazmak için başka hurufat kabul etmemizi tavsiye ediyorlar.”

Tüm baskılara rağmen harf devrimi yapmayan Japonya, bugün dünyanın üçüncü büyük ekonomisine sahiptir. Dört trilyonluk gayri safi milli hasılasıyla Almanya, Fransa ve İngiltere'nin toplam gayri safi milli hasıllarından daha fazla geliri vardır. İster istemez akla “*Acaba harf devrimi yapılsaydı bugünkü konumuna sahip olacak mıydı?*” sorusu gelmektedir. Mesele başkadır. Mesele Takita'nın da yukarıda dediği gibi “*maksatları bizi birbirimizden ayırmak, bu suretle kuvvetimizi azaltmak, nihayet bizim ruhumuza tasallut ederek akıbet bizi kendilerine esir etmekten başka bir şey değildir.*”

Takita, bu düşüncelerini 1906 senesinde serdetmiştir. Harf devrimine direnen Japonya'nın geldiği noktaya baktığımızda hiyeroglifin (resim yazı) veya diğer tür harflerin

33 a.e., s. 25.

34 <http://www.soutalomma.com/Article/868816/> (22/07/2019) علم-القضاء-العربي-«عبد-العزیز-باشا-فهمی»-أول-من-وضع (22/07/2019).

35 Attâr, a.g.e., s. 51-53.

36 <http://blog.milliyet.com.tr/japon-devlet-adamlari-nasil-kalkindiklarini-anlatiyor--japonlar-neden--harf-devrimi-yapmadilar--2-/Blog/?BlogNo=518870#> (23/07/2019)

terakkiye mâni olamayacağı, terakkinin ancak insanla olabileceği görülecektir. Arap dünyasında Arabî harflerin iletişimden terakkiye kadar her şeye mâni olduğunu ve mutlaka yazı dilinin de değişmesinin gerekliliğini savunan zihniyet, tarihten ne ders alabilmiştir ne de buna asıl karar verenlerin Lübnan'da kapandığı bir manastırda Arapça öğrenip daha sonra da Mısır, Suriye ve Osmanlı İmparatorluğu'nun güneydoğu illerini gezen Constantin-François Volney (1757-1820)³⁷, VIII. yüzyılda Osmanlı ordusunda uzman olarak çalışan bir Macar asıllı Fransız subay ve diplomatı François Baron de Tott gibi Müslümanların mazi ile olan tüm bağlarının koparılmasının elzem olduğunu söyleyenlerin asıl amaçlarını anlayabilmişlerdir. Baron de Tott aralarında yaşadığı kişileri aşağı görme, bazen yalan söyleme ve genel olarak Hristiyan taassubuna kapılma eğilimleri yüzünden verdiği bilgilerin birçoğu inandırıcı olmaktan uzak kalmıştır. Bu sebeple Baron de Tott'un bazı mübalağalı iddiaları, hayal ve yalancılık edebiyatında meşhur olan "Baron Münchhausen'in Serüvenleri" masallarına kaynak olmuştur.³⁸

Baron de Tott, *Mémoires du Baron de Tott sur les turcs et les tartares* (Paris 1785) ve *Considérations sur la guerre de Turcs et de la Russie* (Paris 1788) adlı eserlerinde Avrupa'da Türkler hakkında mevcut olan olumsuz düşünceleri yayma hususunda büyük rol oynamıştır.³⁹

İngiliz William Wilcocks ve Lord Dufferin (1826-1902), fasih Arapçanın adeta ölü bir dil olduğunu anlatmaya çalışırken (1882) maalesef o dönemlerde Arap ülkelerinde eğitim İngilizce veya Fransızcadı; Mısır, Sudan ve Irak'ta İngilizce; Suriye, Tunus, Cezayir ve Fas'ta Fransızca eğitim yapıyordu.

Peki bu eğitimin arkasında ne tür hedefler yatıyordu:

1. Mümkünse Arap alfabesini tamamen Latinceye çevirmek
2. İngilizce ve Fransızca gibi yabancı dillerin Arapçaya tamamen hâkimiyet kurması
3. Avrupa'ya daha çok öğrenci gönderilerek Avrupai dillerin kendi ülkelerinde teşvik edilmesi
4. Fasih Arapçanın öğrenilemeyecek derecede zor bir dil olarak gösterilmesi

37 Fatma Uygur, *Constantin-François Volney'in Seyahatnamesinde Suriye*, **DTCF Dergisi**, C.56, sy.2, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları, 2016, s. 124-141.

38 Géza Dávid, 'Baron de Tott', **DİA**, V, s. 84.

39 Aynı yer.

Lehçeler desteklendiği ve hâkimiyetlerine teslim olunduğu takdirde ne gibi olumsuzluklara karşılaşılabiriz sorusunun bir karşılığının olması gerekmektedir.

Bunun karşılığı bir oryantalist için endişe nedeni olmayan ayrıca Arap dünyasındaki işbirlikçi diye tanımlayabileceğimiz kişiler için önemsiz addedilen, Arapların bugün pek de iç acıcı olmayan varlıklarının çok daha vahim bir hale gelmesine sebep olacak lehçelere olması gerekenden fazla değer vererek iletişim araçlarının gittikçe daralan bir sahaya hapsedilmesi demektir. Bu da bir anlamda parçalanmışlığı daha da genişletmektir.⁴⁰

Fasih Arapça dünyanın her tarafına yayılmış olan milyonlarca insanın tanışma ve anlaşma aracıdır. Bu aracı ortadan kaldırırsanız insanın yüzlerce lehçeyi bilmesi gerekmektedir ki bu mümkün değildir.

Arap İslam kültürünü nesilden nesile taşıyan araç fasih Arapçadır. İslam dininin Arapça kaynaklarını asırlarca muhafaza eden ve bu kaynakların diğer toplumlara aktarılmasına aracılık yapan fasih Arapçadır. Bugünkü nesillerin geçmişlerini görecekleri, seyredebilecekleri ve bu geçmişten ibret alabilecekleri tek aynadır. Ve bu dil geçmişe ışık tutan tek araçtır.

Modern çağımızda radyo, televizyon, gazete ve bilgisayar gibi kitle iletişim araçlarında fasih Arapçanın kullanılmasının teşvik edilmesinin Arapça bilen Müslümanların birbirlerini anlamalarını sağlayacaktır. Bu dilin böylesi araçlarda kullanılmaması durumunda sadece sınırlı sayıda bir kesim birbirini anlayacaktır.

Kitle iletişim araçlarını ayakta tutan dildir. Arap dünyasında da bunun karşılığı konuşma dili olarak da daha geniş bir alana yayılması gereken fasih Arapçadır.

Ammî Arapçanın bir edebiyat veya sanat dili olmasının hiçbir açıdan ele alınacak tarafı yoktur.⁴¹ Öncelikle fasih Arapçayı iletişim, sanat ve edebiyat dili olarak görmek istemeyenler iddialarını savundukları dille yazamamışlardır. Zaman zaman bu konuda bazı çıkışlar olsa da başarısız kalmıştır. Yukarıda da adı geçen William Wilcoks, İncil'i Mısır lehçesine çevirmiştir. Bir mühendis olan adı geçen ne bir Müslüman dostuydu ne de Kur'an aşığıydı. Fasih Arapçanın bir iletişim dili olarak öneminin farkında olan William Wilcoks ile ilgili Selâme Musa'nın *el-Hilâl* dergisinde 1927 senesinde yayımlanmış olduğu bir yazı oldukça dikkat çekicidir:

40 Abdurrazzâk el-Basîr, "Havle müşkilâti'l-âmmiyye", *el-Arabî*, Kuveyt, el-Meclisu'l-vatanî li's-sekâfe ve'l-funûn ve'l-âdâb, sy. 370, 1989.

41 Attâr, *a.g.e.*, s. 66-69.

*“Sir William Wilcocks, Fasih dilin tamamen terkedilip ammîcenin kullanılmasını istiyor. Bizzat kendisi İncil’i Mısır lehçesine çevirdi ve bunda da başarılı oldu. Mısırlı bu üsluptan hoşlandı ve bunda şehrin kokusunu aldı. Bana göre bu çeviri insanda fasih Arapça ile yapılan çeviriden daha büyük bir etki bıraktı.”*⁴²

Ancak bu çeviri de Mısır’da başarıya ulaşamadı. İşin garibi bu işin en büyük mürevvici Selame Musa da İncil’in fasih Arapça çevirisini tercih ediyordu. Hatta fasih Arapçayı değersizleştirilenler, bütün çalışmalarını yine fasih Arapça ile yapmışlardır. İletişimde onların imdadına değersizleştirmeye çalıştıkları fasih Arapça yetişmiştir.

Mısır Arap edebiyatının önde gelenlerinden Yahya Hakkî, *Hallihâ ale’llah* (Kahire 2002) adlı eserinde adı geçen ziraat ile ilgili şöhretinden bahsettikten sonra *“ilginçtir bu zat ammî Arapçayı savunanlardandı. Ammî Arapça ile iman, Müslüman’ın yemeği ile ilgili olarak kitaplar yayınladı.”* diyerek bir anlamda dünyaca ünlü bir ziraat mühendisinin neden bu alanla ilgilendiğini garipsemektedir.⁴³

Sonuç olarak; ihtiyaç duyulan şey, değerli olduğuna göre dil de değerli fakat çok değerli bir varlıktır. Ulusal beraberliği sağlayan dildir. Daha da önemlisi bir millet olmanın en önemli şartı aynı dilde buluşmaktır. Dilini yok eden, kaybeden milletler silinmeye mahkûmdur. Nitekim böyle de olmuştur. Geçmişe bir bakacak olursak bunun pek çok örneğine tanık olmaktadır. Bir iletişim dili olarak fasih Arapça bozulursa Arap kültürü zedelenmeye başlar, sarsılmaya başlar ve çöker. Arap düşüncesinde, edebiyatında, tüm sanat dallarında yıpranma olur, iletişim vazifesi görece dil ortadan kalkar, var olan da dar bir alanda bu görevi ifa eder. Bu da toprağın erozyona uğraması anlamına gelir. Millet yavaş yavaş dağılır. Kaldı ki bir milleti yok etmenin en kolay yolu bu işe dilden başlamaktır. Batılılar tam da buradan başlamışlardır. Konfüçyüs’e *“Bir milletin yönetimi sana bırakılsaydı ne yapardın?”* diye sorduklarında, Konfüçyüs *“ilk önce o milletin dilini düzeltirdim,”* demiştir.⁴⁴

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

42 a.e.,a s. 66-67.

43 Yahya Hakkî, *Hallihâ ale’llah*, Kahire 2002, s. 38-39.

44 <http://www.mebpersonel.com/dilsiz-bir-egitim-dilsiz-bir-toplum-makale,281.html> (20.09.2019).

Kaynakça/References

- Alan, Sevd – Güler, İsmail; *'Kureyş Lehçesinin Klasik Arapçaya Etkisi'*, Bursa, **T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.XVI, Sayı: 2, 2007, s. 327-341.
- el-Âlim, Ömer Lütfî; **el-Müsteşrikûn ve'l-Kur'ân**, Malta, Islamic World Studies Centre Yayınları, 1991.
- Attâr, Ahmed Abdülğafûr; **Kadâyâ ve müşkilât lüğaviyye**, Mekke, y.y., 1990.
- el-Basîr, Abdurrazzâk; *"Havle müşkilâtî'l-âmmiyye"*, **el-Arabî**, Kuveyt, el-Meclisu'l-vatanî li's-sekâfe ve'l-funûn ve'l-âdâb, sy. 370, 1989.
- Çetin, Nihad M.; *"Arap Edebiyatı"*, **DİA**, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.III, 1991.
- Dâvid, Gêza; *'Baron de Tott'*, **DİA**, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.V, 1992, s. 83-84.
- Demirayak, Kenan; **Arap Edebiyatı -1 Cahiliye Dönemi**, Ankara, Fenomen Yayınları, 2009.
- Ğânim, Kârim es-Seyyid; **el-Luğatü'l-arabiyye ve's-sahvetü'l-ilmiiyyetü'l-hadîse**, Kahire, y.y., 1990.
- Hakkı, Yahya; **Hallihâ ale'llah**, Kahire, 2002, s. 38-39.
- Kaplan, Mehmet; **Hikâye Tahlilleri**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2002.
- Mektebî, Nezîr Muhammed; **el-Fushâ fi muvâcehetî't-tahaddiyât**, Beyrut, Dârü'l-beşâiri'l-İslâmiyye, 1991.
- el-Misrî, Abdülfettâh; **Kutûf luğaviyye**, Beyrut, Dâr İbn Kesîr, 1987.
- el-Mikdâd, Mahmud; *Târîhu'd-dirâsâti'l-arabiyye fî Feransa*, **Âlemu'l-ma'rife**, Kuveyt, el-Meclisu'l-vatanî li's-sekâfe ve'l-funûn ve'l-âdâb, sy. 167, 1992.
- Mu'în, Mazhar; **Hâdiru'l-luğatî'l-arabiyye**, Lahor, Mektebetü'l-ilmiiyye, 2008.
- Sellûm, Dâvûd; **Dirâsetü'l-lehecâtî'l-arabiyyetü'l-kadîme**, Beyrut, Âlemu'l-kutub, 1986.
- Uygur, Fatma; *Constantin-François Volney'in Seyahatnamesinde Suriye*, **DTCF Dergisi**, C.56, sy.2, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları, 2016, s. 124-141.
- Yazıcı, Hüseyin; *Mahalli Lehçelerin Yazı Dili Yerine Kullanılma Teşebbüsleri'*, **İlmi Araştırmalar 2**, İstanbul, İLAM, 1996, s.160-174.

Elektronik Kaynaklar

- <http://www.mebpersonel.com/dilsiz-bir-egitim-dilsiz-bir-toplum-makale,281.html> (20.09.2019).
- <http://blog.milliyet.com.tr/japon-devlet-adamlari-nasil-kalkindiklarini-anlatiyor--japonlar-neden--harf-devrimi-yapmadilar--2-/Blog/?BlogNo=518870#> (23/07/2019)
- <http://www.soutalomma.com/Article/868816/22/07/2019> (علم-القضاء-العربي-«عيد-العزیز-باشا-فهمي»-أول-من-وضع)
- <https://dergi.altinoluk.com/index.php?sayfa=yillar&MakaleNo=d017s020m1> (22.08.2019).
- <http://www.gercekedebiyat.com/haber-detay/-yeryuzunun-lanetlileri-ne-onsoz-jean-paul-sartre/1579> (27.09.2019).
- <http://www.gercekedebiyat.com/haber-detay/-yeryuzunun-lanetlileri-ne-onsoz-jean-paul-sartre/1579> (27.09.2019).
- <http://www.saaid.www.saaid.net/Minute/33.htmnet/Minute/33.htm>. (10.05.2019).
- <http://www.saaid.www.saaid.net/Minute/33.htmnet/Minute/33.htm>. (10.05.2019).

Okçuluk Risalesi*

Resāle-Ye Kamān-Dārī

Kepûr Çend Neşr. İrec AFŞÂR / Çeviri: İbrahim DUMAN¹

* Neşredilen bu okçuluk risalesinin künyesi şöyledir: Kepûr Çend, "Risāle-yi Kamān-dārī", neşr. İrec Afşâr, Ber-resihâ-yi Târihi, XIV, (1347/1968), s. 75-88. Köşeli parantez ve normal parantez içindeki kelimeler ile bu yazıdaki bütün dipnotlar, anlam bütünlüğünü sağlamak adına mütercimim eklemesidir.

Sorumlu yazar/Corresponding author:
İbrahim DUMAN (Dr.),
İstanbul, Türkiye
E-posta: dumanlee41@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1454-3052

Başvuru/Submitted: 16.10.2019
Revizyon Talebi/Revision Requested:
31.10.2019
Son Revizyon/Last Revision Received:
04.11.2019
Kabul/Accepted: 05.11.2019

Atıf/Citation: Çend, Kepur / Çeviri İbrahim Duman. "Okçuluk Risalesi." *Şarkiyat Mecmuası - Journal of Oriental Studies* 35 (2019), 59-70.
<https://doi.org/10.26650/jos.2019.011>

Öz

Tarihte ok ve yayın ilk olarak hangi coğrafyada kullanıldığı bilinmemektedir. Bununla birlikte okçuluk dünyanın birçok yerinde eski devirlerden itibaren uygulanmıştır. Her coğrafyanın kendine has olan okçuluk tarzı tarihin derinliklerinden gelmektedir. Yüzyıllar boyu oluşan bu kültürü gelecek kuşaklara aktarmak için eserler yazılmıştır. Okçuluk risaleleri, geçmişte okçuluğun nasıl icra edildiği, püf noktalarının neler olduğu, ok ve yayın hangi maddelerden üretildiği, okçunun karakterinin nasıl olması gerektiği gibi muhtelif konularda gelecek kuşaklara bilgi aktarımı yapmak için kaleme alınmış eserlerdir. Bu çeviride İrec Afşâr tarafından neşredilen bir okçuluk risalesi, Farsçadan Türkçeye tercüme edilmiştir. Hint-Pers kültür sahasına ait bu eserin okçuluk, silâh ve kültür tarihi için mühim bilgilere sahip olduğu düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Okçuluk, Ok, Yay, Silâh, İnan

ABSTRACT

In history, it is not known in which geography the bow and the arrow were used for the first of all. However, archery has been practiced in many parts of the world since ancient times. The unique archery style of each geography comes from the depths of history. Booklets were written to transfer this culture, which has been formed over the centuries, to the next generations. Archery booklets are works, that are written to transfer information to the next generations on various subjects such as how archery was performed in the past, what the tricks are in archery, what materials the arrow and the bow are made of, and how the character of the archer should be. In this translation, an archery booklet, that was published by İraj Afshâr, has been translated from Persian to Turkish. This booklet, which belongs to the Indo-Persian cultural area, is thought to have important information for the archery, arms and cultural history.

Keywords: Archery, Arrow, Bow, Arms, İnan

Nâşirin (İrec Afşâr'ın) Mukaddimesi

Yay sahibi olmak ve okçuluk, bir zamanlar ateşli silâhları özellikle tüfek kullanmayı gelenek hâline getirmemiş kavimlerde sporla ilgili sanatların ve yiğitliklerin bir göstergesiydi. Süvarilerin ve savaşıların kendi ülke ve sınırlarını müdafaa etmek için öğrendikleri bir sanattı. Gençlerin ve yiğitlerin onun eğlence ve sanatsal yönünü güzel şekilde icra ettikleri bir uğraşıydı.

Okçuluk, yay imâli ve onun gereçleri hakkında Farsça birçok risale telif edilmiştir. Muhammed Takî Dânişpejûh, hicrî 718 senesinde Şucâ'u'd-dîn Dorûd-bâşî-yi Beyhakî adıyla bilinen Nizâmü'd-dîn Ahmed b. Muhammed b. Ahmed tarafından yazılan *Câmi'u'l-Hidâyet fi 'İlmi'r-Rimâyet* isimli¹ Farsça okçuluk risalesinin önsözünde yirmi dört okçuluk risalesini tanıtmıştır.

Şimdi bu sayfalarda yer alan risale, Sayın Hasan-'Alî-yi Gaffârî (Mu'âvinu'd-devle)'nin kendi kitaplarıyla birlikte Üniversite Merkez Kütüphanesi'ne² hediye ettiği bir mecmuanın parçasıdır. Bu mecmua, çeşitli yazıların bulunduğu on risaleden ibarettir. Bu risalelerden birisi, *İntihâb-i Risâle-yi Kavsiye-yi Tasnîf-i Kepûr-Çend*'dir. Risale, Hint şehirlerinden birinde yazılmıştır. Kısacası okçuluk terimleri bakımından çok faydalıdır.

Bu günlerde faziletli, muhterem Ahmed Suheyli-yi Hânsârî, Fahr-i Mudebbîr'in bu zamana kadar neşredilmemiş olan *Âdâbu'l-Harb ve's-Şecâ'a* kitabını yayımlamayı başardı³. Bu kitap, eski savaşlarda kullanılmış olan ve tarihî araştırma için önemi bulunan çeşitli silâhlar hakkında birçok bölümü kapsamaktadır. Mezkûr kitabın basılması hakkında Hânsârî'nin çabası takdir edilmelidir. Her ne kadar bilinmeyen ve meçhul olan kelimeler ile terimlerin çokluğu, araştırma ve incelemeye muhtaç bulunsada sözlük ve tarih uzmanları için değerli olan bir işi halletmiştir.

Bismillahirrahmannirrahîm

Muteber okçuluk kitaplarında bu ilmi (okçuluğu) öğrenenin vasıflarını şu sıfatlar ile ayrıntılı bir şekilde yazmışlar:

- Birincisi; iyi karakter [sahibi olmak].
- İkincisi; adaletli usta (hoca) [ile çalışmak].
- Üçüncüsü; tamahkâr olmayan temiz hayat [sahibi olmak].
- Dördüncüsü; doğru söz ve davranış [sahibi olmak].
- Beşincisi; iyi huylu ve boylu poslu [olmak].
- Altıncısı; sıkıntıya katlanan ve yiğit [olmak].
- Yedincisi; geniş göğüslü ve omuzlu [olmak].

1 Neşredilen bu okçuluk risalesinin künyesi şöyledir. Şucâ'u'd-dîn Dorûd-bâşî-yi Beyhakî, "Câmi'u'l-Hidâyet fi 'İlmi'r-Rimâyet", neşr. Muhammed Takî Dânişpejûh, *Ferheng-i İrân-zemin*, XI, (1342/1963), s. 229-280. Bu risale Türkçeye tercüme edilmiştir: **Okçuluk Sanatı**, Türkçe terc. İbrahim Duman, İstanbul 2020.

2 Tahran Üniversitesi Merkez Kütüphanesi.

3 Delhi Türk Sultanlığı zamanında (1206-1526) yaşamış olan Fahr-i Mudebbîr'in *Âdâbu'l-Harb ve's-Şecâ'a* isimli eseri Ortaçağ savaş tarihi bakımından çok önemlidir. Eserin künyesi şöyledir: Fahr-i Mudebbîr, *Âdâbu'l-Harb ve's-Şecâ'a*, neşr. Ahmed Suheyli-yi Hânsârî, Tahran 1346/1967.

Sekizincisi; insanlara eziyet eden, zalim olmamak.

Dokuzuncusu; az uyuşuk ve çok itaatkâr (ibadet eden) [olmak].

Onuncusu; uzun el ve kanaat sahibi [olmak] ve nankörlüğü, cimriliği, kötülük yapmayı, asık suratı, aşağılamayı bu ilimde (okçulukta) uygun görmemişler.

Kutlu düşünceye sahip olan her mutluluğun iç yüzünde, bu methedilmiş yöntem (tarz) akla gelir. [Bunun için] ilk olarak ustanın elinden temiz yürek ve istek ile kabza almayı (تمام قبضه) elde etmek, okçuluğa başlamayı gösterir.

Şiir

Ustadan kabza almak lazım,

Doğru hedefe bakış ile kabza tutmak için.

Okçu, devamlı temiz olmalıdır (abdest almalıdır). Temizlenmeden (abdest almadan) oka, yaya ve okçuluk âletlerine el sürmemelidir. Nerede ok atılırsa atılsın, okçulukta süreklilik gerekir.

Şiir

Başparmağı ve kabzayı doğrulttuğunda [oku] çek ve at,

Gündüz ok fırlat, gece de.

[Okçu] asla bu kapıda (burada) tembelliği düşünmez. Ustalar, bir gün [dahi] ok atmak terk edilirse, kırk gün aralıksız ok atılmasını, [böylece] eksikliğin telafi edilmesini ve ilk hâle geri dönülmesi gerektiğini söylemişler.

[Atıcı], okunu ve yayını daima sağlıklı eliyle tutar. [Bu suretle] iş vaktinde, meclis ve savaş meydanında (veya gösteri yerinde) hünerini icra edebilir. Asla ödünç ok ve yay ile okçuluk yapmaz.

Şiir

Seçkin ok ve yay, sağlıklı elin bekçisi,

Öyle ki savaş meydanında sevdalının yanı bahane,

Ödünç elbise içinde arar kendi yüce namını,

Yani ok ve yay da ister insan gibi.

Yay imâli çok dikkat ve incelik gerektiren bir iştir. [Yaylar] her zaman türlü ebatlarda yapılmışlar ki onların (eski okçuların) yayının ölçüsü 6,5 karış⁴ imiş. Ustalar bu zamanda da bir yayı uygun esneklik derecesi ile birlikte benzer ölçüde yaparlar. Bu yüzden yay, yapılmasını söyledikleri ebatta olmalıdır. [Yay imâlinde] genç hayvan boynuzu, dut ağacı ahşabı, tutkal ve

4 Karış, gerilen elin başparmak ile serçe parmağı arasındaki uzaklıktır.

iyi sinir kullanılır. Yayın iki kasanı (خانه کمان)⁵ bir boynuz ve ahşaptan yapılır. Yontma ve son törpü (veya uç törpüsü) ihtiyatla icra edilir. [Yontma ve törpüleme] şöyle yapılır: Eğer yayı kabzadan bir ip ile asarlarsa, yayın iki kasanı, iki terazi kefesi gibi eşit durur. Bir kasanın ağırlığı, diğer kasanın ağırlığından az veya çok olmaz. [Yayı] çok kurutmak ve yağlamak makbuldür.

[Yayı] hangi ustanın yaptığını anlamının ipuçları şunlardır: Yayı başlangıçta çekmenin zorluğu, sonrasında yayın beğenilmesi, zarif görünümü, hafifliği ve keskin sesidir.

Yayın kusurları; gereğinden uzun veya kısa olması, kabzasının çok kalın, ince veya yumuşak olmasıdır.

Eğer yayın başı neresidir diye sorarlarsa, okun kabzadan dışarı çıktığı yeri⁶ cevap olarak söyle!

Yayın ihtiyacı kiriştir. Kasanın ihtiyacı yeni oktur. Kendi hâline bırakılan (hedefe gönderilen) okun, yay ve kasana zarar vermesi mümkün değildir.

Mısra

Kötü kiriş, yaya halel getirir.

Kiriş teli pürüzsüz olmalı ve ortasında büklüm olmayacak şekilde bağlanmalıdır. Kirişin halkaları gevşek olmalı ve sağlam düğümlemelidir. [Kirişin] kalınlığı ve inceliği, yayın baskı ölçüsünden çok olmamalıdır. Eğer kiriş kalın olursa, yay kiriş sesinden dolayı gücünü kaybeder ve ok yavaş gider. Eğer kiriş ince olursa, [baskı karşısında] kopması mümkündür. [Ancak ustalar] kiriş, yayın baskısına uygunsuzsa biraz ince olabileceği konusunda mutabık kalmışlar. [Bu durum] okun, başparmaktan çevik bir şekilde çıkması ve veriminin çoğalması için daha iyidir. Sonunda okçu kendi yay kirişini yeni tutar. Çünkü kiriş, *çille* (چله)⁷ olarak bilinir. Kırk günden fazla korunamaz. Eğer [kirişten] fazla ok atılmışsa, [kirişi] kırk güne kalmadan değiştirmek gerekir. [Bununla birlikte] ustalardan bazıları kırk gün sonrasında ok atmanın yeni kirişi sağladığını abartılı olarak söylemişler. [Bu durum için] kirişin uzunluğu ve kısıklığı önem arz etmez.

Kirişin ortasına *mevdân* (میدان) derler. [Kiriş] sıkıca bağlanır ve kirişin sesinin tok (ağır) çıkmaması için fazla mum sürülmez.

Savaş günü ve av esnasında yanında birkaç kiriş bulundurmamak, yapılması gerekenlerdendir.

I. Ok Yapımı ve Tanımı ile Okun Kusur ve Hünerlerini Anlamak Hakkında

Eğer kamyş, tüy ve temrenin ok olmak için nasıl bir araya geldiğini sorarlarsa, [şöyle] cevap ver: Eğer kamyş ince olursa, temren hafif [bir şekilde] yerleştirilirse ve tüy, oku etkilemeyecek şekilde uygun olursa, [oku] sına ma mümkündür.

5 Fars okçuluk literatüründe *hâne-yi kemân* (خانه کمان) terimi yayın kasan bölümünü belirtir. Yayın kısımları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ünsal Yücel, **Türk Okçuluğu**, Ankara 1999, s. 263-264; Adam Karpowicz, **Osmanlı Türk Yayları İmalî ve Tasarım**, Türkçe terc. Mehmet Yılmaz Akbulut, İstanbul 2018, s. 51.

6 Bu yere *tir geçimi* denir. Daha fazla bilgi için bkz. Ünsal Yücel, **Türk Okçuluğu**, s. 262.

7 *Çille*, Farsça çihil yani kırk kelimesinden gelir. Osmanlı yay kirişlerine de *çile* denirdi. Bkz. Ünsal Yücel, **Türk Okçuluğu**, s. 268-269; Adam Karpowicz, **Osmanlı Türk Yayları İmalî ve Tasarım**, s. 167.

Eğer kamyş ağır ve temren büyük ise, tüyler eşit ağırlıkta olmalıdır. Eğer ok tüyünün uzunluğunun (nereye kadar olduğunu) sorarlarsa, kabzanın ölçüsünü (uzunluğunu) geçmemesi [gerektiğini] cevap olarak söyle!

Eğer ok gezi, ahşabın baş tarafına mı yoksa uç (son) tarafına mı yapılmalı diye sorarlarsa, [ok gezi] ahşabın uç (son) tarafına [yapılır]; temren ise ahşabın baş tarafına [takılır] diye cevap ver!

Eğer tıraşlanmış [ahşabın] baş ve ucunun nasıl tanınacağını sorarlarsa, [şöyle] cevap ver: Ahşabın ortası, işaret parmağının üzerine koyulup havaya atılır. Uçlardan hangisi ilk önce yere meylederse, o taraf ahşabın uç (son), diğeri [ahşabın] baş tarafıdır. Baş kısmın da yere önce meyletmesi hâlinde gönül bununla (bu yöntemle) rahat etmediyse, o hâlde [şöyle] cevap ver: Zikredilen ahşap bir süre durgun suyun üzerine bırakılır. Suda ilk batan kısım, ahşabın uç (son) tarafı olarak bilinmelidir.

Ustalar okun kalitesinin (sahiciliğinin) temrenden geldiğini söylemişler. Temren [oka] sağlam yerleştirilmelidir. [Okçular için] kolların bazıları uzun, bazıları kısa olduğundan dolayı⁸ okun uzunluğu, bir ölçüye mahsus değildir. Bu durumda her kişinin [yay çekerken] işaret parmağı ucu [ile] omuz düşmeksizin kolu uzatıldığında [bir ölçü] meydana gelir. [Bu] o kişinin ok [uzunluk] ölçüsüdür. Ok, bu ölçüden uzun olamaz. Çünkü [uzun] ölçüyü çekene kadar okçunun kuvveti tükenir. Eğer okun fazlalığı (uzunluğu) güçlükle çekiliyorsa, [bu oku] dış temizlemekte [kullanmaya] hiç kuşku olmaz⁹. Yorgun iken [yay] çekildiğinde tutma ve hedef almada muktedir olunmaz. Bakmak (görmek), sabretmek, [ok] atmak ve aynı şekilde yorulmamak, okçulukta büyük marifettir. Eğer ok [hedefe] batmadıysa, [bu eylemlerin] hepsi eksiktir.

Ok, yayın ölçüsüne göre yapılmalıdır. Yaylar uzun ve kısa olurlar. Her ok, her yaya denk gelmez.

Yay ile ok ölçüsü almak şöyledir: Kirişe takılan ok, bulunduğu yerden kabzaya ulaştırılır. [Yayı tutarken] işaret parmağının üç boğumunun koyulduğu yerden (فرجه) orta parmağın son boğumuna kadar sol el kabzaya yerleştiğinde, oluşan mesafe işaretlenerek ölçü alınır. Böylece her ok, bu yöntemle her yaya uygun gelir. Ok, o (ölçüldüğü) yayın olur.

Ok duası olan *yâ selhûsâ* (يا سلخوئا)¹⁰ kelimesini okun üzerine yazarlar.

II. Okçuluk Kuralları

a) Yaya Kiriş Takmak

Okçunun öğrenmesi gereken ilk şey, yaya düzgün bir şekilde kiriş takmaktır. [Kiriş takmak için] ustalar her iki dizin, iki kasana yerleştirilmesi gerektiğini söylemişler. Yayın kolları, işaret parmağı üç köşeli boğum yani *çekâv-gâh* (چکاو گاه) olduğunda avuç ile düzene sokulur. Böylece yay, kirişe ulaşır. [Kiriş] kabza karşısından tat (zevk) verir. Tada (zevke) ulaşmanın şartı, [yayın kollarını, işaret parmağı] üç köşeli boğum olduğu zamandan çok kaldırmamaktır.

8 Burada yay çekme anında kolların aldığı pozisyondan bahsedilmektedir. Bu pozisyonda kolların uzunluğu ve kısalığı kişiden kişiye farklılık gösterdiği için okun uzunluğunun belli bir ölçüsü yoktur.

9 Yani çekişe mani olan, gereğinden fazla uzun yapılmış ok, ancak dış temizlemekte kullanılır. Atış için uygun değildir.

10 Kelimenin anlamı bulunamadı.

Ok fırlatanın mertebesi yay çekenden yüksektir. Ustalar yay çekenini ok fırlatanın lütfü [olarak] söylemişler.

b) Okçuluk Mahalinde Durmak

Ustaların açıklamasına göre okçu, sol ayağı öne koymalı, sağ ayağı arkada dayanak yapmalı ve [iki ayak arasında] bir adım mesafe bırakmalıdır. Sol ayağın topuğu sağ ayağın tabanına karşılık gelmelidir. Dayanak, sağ ayağın üzerinde olmalıdır. Sağ kalça, bel eğilene kadar bir miktar geri götürülmelidir. [Bel] eğme yöntemi, belin bükülmesi ile olur.

Şiir

Senin okun yola baş koyduğunda,
Biraz beli bük ve her iki omuzu yatır.

c) Kabza Tutmak

Ustalar kabza tutmanın birkaç türü olduğunu söylemişler:

Birincisi; *çengel-bâz* (چنگل باز).

İkincisi; *Behrâmî* (بهرامی)¹¹.

Üçüncüsü; *murebbe* ' / kare, dört köşeli (مربع) ki, ona *gord-moşt* (گرد مشت) da derler.

Çengel-bâz, başparmak ve işaret parmağının birbirinden ayrı olmasıdır. İşaret parmağının tırnağının başı, yayın kabzasının arkasındadır.

Kabza-yi Behrâmî, yay kabzasını sıkıca [kavramış] başparmağın kökünün yukarisından avuca [doğru] serbest ve eğik bir şekilde sokulan parmakların sağlamaştırılmasıdır.

Murebbe ' , işaret parmağı ile başparmağın yan yana olmasıdır.

Eğer kiriş üzerinden başparmağı kaldırdığında kol baldırının yaralanmasına ne sebep olur diye sorarlarsa, üç şeyden olur diye cevap ver:

Birincisi; yay kabzasını avuçta tutarsa.

İkincisi; yayı üst taraftan sola doğru meylederek tutarsa.

Üçüncüsü; sağ el ile ok atan kişi sol elle ok atmaya kalkışırsa.

İyi nitelikte kabza tutmanın birkaç delili olur:

Birincisi; kabza tutmada avuç bükme ve su toplaması (uçuk) olmaz.

Bir diğeri; orta, yüzük ve serçe parmağının başının dayanağı, tutuş sağlamaşana kadar kabza üzerinde olur.

Bir diğeri; başparmak ve işaret parmağı [yay üzerinde] gevşek bulundurulur ve kabza, *hendân* (خندان) tutuş tarzı ile kavranılır.

Hendân (خندان) tutuş tarzı, baş ve orta parmağın arasının açılması şeklindedir. Şöyle ki; kabza

11 *Behrâmî* kelimesiyle avlanmayı çok seven ve av sahneleriyle minyatür, kabartma ve tasvirlerle konu olan Sâsânî hükümdarı Behrâm-i Gür (420-438)'a atıf yapılmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Nimet Yıldırım, **Fars Mitolojisi Sözlüğü**, İstanbul 2017, s. 170-172.

[iki parmağın] arasından belirir. Bu iş, işaret parmağının başı, orta parmağın ortasının üzerine kapandığında meydana gelir. Kuvvetin tümü, başparmak köküne [ve] boş avuç içine bırakılır. [Tutuşun ölçüsü], yumurta avuç içine koyulursa zarar görmeyecek şekildedir. Başparmak ile yumruk sağlam olur.

Başparmak ve yumruğun sağlamlığı, yayın çekilmeye başlamasından ok atmaya kadar yerinde olur ve kıvıldamaz. Başparmak, orta parmaktan yüksek olmamalıdır. Eğer [başparmak orta parmaktan] yüksek ise, [yayın] tutuşu gevşek olur.

Usta üç şeyin sert (sıkı), üç şeyin gevşek, üç şeyin yumuşak, üç şeyin doğru (düz) olması gerektiğini söyler. Başka bir üç [şey ki], çift [hâlde] muktedir olur. Açıklaması:

Üç şey sert olmalıdır: Birincisi yayı tutma; ikincisi oku tutan elden serçe, yüzük ve orta parmak; üçüncüsü sol ayağın ok atış zamanında yere sağlam basmasıdır.

Üç şey gevşek olmalıdır: Birincisi başparmak; ikincisi işaret parmağı; üçüncüsü ok gezinin üzerine işaret parmağı koymaktır.

Üç şey yumuşak olmalıdır: Sol karın (böğür), sol ayak ve başparmak ile işaret parmağıdır.

Üç şey doğru (düz) olmalıdır: Boy, alın ve dirsektir.

Başka üç şey, çifttir ve birlik olmalıdır: Her iki karın (böğür), her iki göz ve her iki el.

Yay elde, su [yayın] üst tarafından döküldüğünde, [yayın] alt tarafına akmayacağı şekilde tutulmalıdır.

d) Ok Gezinin Başparmağa Kavuşması Hakkında

Eğer *çûbçe-yi tîr* (چوبچه تیر) yani ok gezinin oka kusur getirmemesi için ne yapılmalı diye sorarlarsa, [şöyle] cevap ver: Ok gezi, kirişin gezin içine oturması için uzun ve geniş olmamalıdır. Giriş yerinde hiç saç teli bulunmamalıdır. Gez, oka düzgün, yuvarlak ve yapışkan olmalı ki [oku] eksiklikten kurtarsın ve [ok] sert saplansın.

Bir okçu dikkatli bir şekilde okçu yüzüğü ile kiriş tutarken, işaret parmağı ve başparmağın kuvveti [ile] getirilen ok gezi üzerinde yumak yapar. İşaret parmağının ucunu başparmaktan geçirir. Kirişi, takılmış okçu yüzüğünün dibinde çeker. Bu yöntem birkaç kusur barındırır:

Birincisi; ok gezinin [üzerinde elin] yumak olmasından üç kusur meydana gelir. Onlardan birisi; [atış esnasında] ok kıpırdır. İkincisi; [ok] gevşek gider. Üçüncüsü; ok gezi kırılır.

Başparmağın tırnağından geçen işaret parmağının ucu, kendi yerinde kalmaz. Ok atış zamanında usta, işaret parmağının ucunu eşek tekmesi [olarak] tokat yemiş kirişin kulağına fısıldar.

Okçu yüzüğü dibinde kiriş tutmada da kusur[lar] hasıl olur: Birincisi; kirişin orta yerinde kopma olur. İkincisi; okçu yüzüğü parmaktan çıkar. Üçüncüsü; ok titretilir ve gevşek gider.

En iyi [gez tutuş] yolunu eski ustalar söylemişler ve tecrübe etmişler: İşaret parmağının ucu, başparmak tırnağının üzerine şu şekilde koyulur ki işaret parmağının ucu, tırnağın kökünden açık bir şekilde hilâl gibi olur ve başparmaktan geçer.

Şiir

Hilâl gibi bağlandı başparmak,
Futûhî çarh yayından zamana bakmak için.

Kiriş, gez serbest olacak şekilde okçu yüzüğü ile tutulur ve giriş çekilmiş olur. Gezin kertiği, girişe bağlıdır. Gez, kavuşma yerinde sabitleşinceye kadar bir derece koza gibi olur. [Böylece] ok serbest bir şekilde tutulurken [kirişten] ayrı olmaz. Okçu yüzüğünün ön tarafına takılmış giriş orta, yüzük ve serçe parmağını son derece çevik tutmuş [hâlde iken] çekilir. Okçu yüzüğünü kavrama zamanında orta ve işaret parmağının ortasında başparmağın tırnağı kesinlikle olmamalıdır.

Yay çekme ve ok atma konusunda, yay uygun şekilde çekilmiş olana kadar birkaç şart vardır: Birincisi; [yay], bir nevi hamurdan saçın yavaşça çekilmesi gibi yumuşak ve sessiz bir şekilde çekilmelidir.

Şiir

Yaya ilk önce okçu lazım,
 Yumuşak bir şekilde çekmek, doğru bir şekilde ok atmak için.

Sonrasında, yeni ve güç [sahibi] gönülden [yay] çekmek, kola bütün heyecan ve coşkuyla hoşluk verir. Her ne kadar yay [çekmek] kol kuvvetiyle olsa da ok atmak gönül kuvvetiyedir. [Bu durum] yay çekme zamanında bütün uzuvları özellikle göğsü sertleştirir.

İkincisi; [yayın] ortası düğümlü (bağlı) olmalıdır.

Üçüncüsü; [yay] yüz yüze (karşı karşıya) çekilmemelidir.

[Yay çekerken] sağ dirsek bükük, sol dirsek düz ve sağlam bulunur. [Ustalar] bu şekilde söylemişler.

Şiir

Sol dirsek sağlam durdu, sağ dirsek büküldü,
Çâçî çarh yayından giriş sesi koptu.

Bir kişi [oku] atmadıysa yay çekme zamanından ok atmaya kadar [yayı tutan] el, dirsek, okçu yüzüğü ve temren düz (doğru) olacak şekilde bulunur. Böylece ok düz gider.

Yay çekmenin marifeti dört tanedir:

Birincisi; doğru bulunmak.

İkincisi; doğru çekmek.

Üçüncüsü; [yayın] kollarını beraber çekmek.

Dördüncüsü; yumuşak çekmek.

Yay çekmenin kusurları çoktur:

Birincisi; eğri çekmek.

İkincisi; aceleyle çekmek.

Üçüncüsü; yukarı ve aşağı çekmek.

Dördüncüsü; bir kasanı diğer kasandan fazla çekmek.

Beşincisi; yayı kımıldatmak.

Altıncısı; göğsü dışarı çıkarmak.

Yedincisi; olması gerekenden fazla çekmek.

Okçunun iyi [yay] çekmesinin birkaç tarzı vardır:

Birincisi; [yayı] tutma sıkıca olur. Üç parmak [yayın üzerine] sağlam yerleşir. Sert tutulmuş boyun, okçunun vücudundan [geriye doğru] çekilir. Süratli bir şekilde ok atılır ve sol ayak sabit kalır.

Bir diğeri; okçu yüzüğü, ok geçirme zamanında dirsek düz iken tutulur.

Bir diğeri; yay çekmeyi ustalar üç çeşit olarak söylemişler. [Bu konuda] şair şöyle demiş:

Şiir

[Yayı] kaştan ve sineden çekendir [yayı] bıyıktan çeken,

[Yayı] kaş ve sineye koyar, [yayı] bıyıktan çeken¹².

Ancak en iyi çekiş, bıyık hizasından çekilmiş [yayın] kulak memesinden geçmesiyle oluşur. Okçu, yay çekme zamanında omuzlarını kaldırmamalıdır. Sol el, okçunun direğidir¹³. Kol gövdesi ile pazı, dirsek ve başparmak uyum içinde tutulmalıdır. Bu tutuş kaliteli olmazsa, okçu çaresiz [bir şekilde] maksadından mahrum kalır¹⁴.

Yay çekme vaktinde uzuvlar beş hususta çok sıkı bulunur:

Birincisi; [yay çekerken] göz oynamaz.

İkincisi; karşı karşıya [yay] çekilmez.

Üçüncüsü; [yay çekerken] başın üstündeki su dolu tasta bir damla dökülmeyecek derecede dahi baş kımıldamaz.

Dördüncüsü; [yay çekerken hedeften] başka yere bakılmaz.

Beşincisi; [yay çekerken] el tutuşu, sağ bacak, sol ayak ve bel kıvrımı sağlam ve sabit olur.

Şiir

[Oku] yaya koyma ve atma, demir koruyucu gibidir,

Biraz beli bük ve her iki omuzu yatır.

Eğer yay çekme zamanında kiriş ne kadar bükülmeli diye sorarlarsa birkaç cevap ver: Yay iki hisse, kiriş bir hisse [bükülür]. Çünkü yay eğri, kiriş düzdür. Bu sebeple yay bir hisse fazla bükülür.

12 Dizeye göre yay çekme çeşitleri; *ebrû-keş* (kaştan çeken), *sine-keş* (sineden çeken) ve *burût-keş* (bıyıktan çeken).

13 Okçu yay çekerken sol el, direk gibi düz ve sağlam olmalıdır.

14 Yani yay çekerken kolun gövde, pazı ve dirsek kısmı ile başparmak uyumlu olmazsa, okçu hedefini vuramaz.

Eğer hedef 400 gez (yaklaşık 380 m.)¹⁵ mesafedeyse, ok uygun bir şekilde gidip hedefe düz bir şekilde yönelinceye kadar, yay kuvvet barındırdığında yumruk (avuç) hangi pozisyonda (kaidede) olmalıdır diye sorarlarsa [şöyle] cevap ver: El tutuşunda yüzük parmağı hedefe karşı olur ve ok atılır. Eğer [hedef için] ölçü 300 gez (yaklaşık 285 m.) olursa, el tutuşunda serçe parmağı hedef üzerine nişan alınır. Hedef, 200 gez (yaklaşık 190 m.) mesafede olduğu zaman orta parmak hedefe denkler. Eğer hedef 100 gezde (yaklaşık 95 m.) olursa, işaret parmağı ve ok temreni kalp üzerinden nişan alınır ve ok atılır. Eğer hedef uzaklığı 100 gezden (yaklaşık 95 m.) az olursa, [okun] hedefe doğru yönelmesi için yumruk (avuç) tutuşu hedeften biraz aşağıya yerleştirilir.

Okun [hedefe] kötü gitmesi birkaç şeydendir: [Birincisi]; organlar gevşektir. İkincisi; okçu uzun boylu, kiriş kalındır. [Üçüncüsü]; ok büyük, yay yumuşaktır.

Eğer ok [yay çekerken] nereye kadar getirilmeli diye sorarlarsa, kabzaya bırakılana kadar düz gelir ve kusur getirmez diye cevap ver!

Eğer [ok, kabzaya] bırakılma vaktinde kabza sınırından içeri geçerse, misvak olması mümkündür¹⁶. Bu yüzden başlangıçta yavaşça çekilmelidir. Atık ve çabukluk ile birlikte olan okçunun gücü, temren kabza yakınına geldiğinde, mümkün oldukça daha uygun [bir şekilde] gezi yay koluyla, temreni kabza ile eşit hâlde ok atışı yapar. Buna terimde *tîr-endâzî-yi kend* derler.

Şiir

Okunun sert gönülü delip geçmesini istiyorsan,
Karşısında sıçrayarak vur kırbacı,
Başımı vuracağın hedefi görüyor musun?
Her iki omuzu yaya eşlik eden o kimse,
Yayı çekip oku atarsa,
Kuvvet ile kirişi ve hedefi süslesin,
Kedi yay burcunda, aslan mutlu olduğunda,
Başkentte ok atma vakti yiğitlerle ovada.

[Oku] bırakma zamanında her iki el, arkaya götürülmelidir. Sanki sağ el, habersizce yakıcı ve sıcak yemeğe temas etmiş gibi olmalıdır. Keskinlik ve sıcaklıkla geriye götürülmüş sağ elin çekilmesiyle, okçunun sol elinden sanki birisi yayı rica etmiş gibi olmalıdır. Haberci ansızın bu konudan sürat ve çabukluk ile [okçuyu] haberdar etmiş [gibi] sol el, avucuyla arkaya götürülmelidir. Temren kabza ortasına vardığı zaman çekiş yapılmalıdır.

15 Gez uzunluk birimi, tarihte İran'da kullanılan önemli uzaklık ölçülerinden biriydi. XVII. yüzyılda İran'da gez-i şâhî ortalama 95 cm.'ye eşitti. Detaylı bilgi için bkz. Walther Hinz, *İslâm'da Ölçü Sistemleri*, Türkçe terc. Acar Sevim, İstanbul 1990, s. 76.

16 Kullanılan okun, okçuya göre olmadığı ve işe yaramayacağı belirtiliyor.

Ustalar temreni düşman [olarak] söylemişler. Düşmanı kasan bölgesine geçirmek bilgelikten uzaktır. Ama maharet sahibi ustalardan bazıları, kabza içine geçmiş temreni, bilek siperi başından atmanın büyük bir hüner olduğunu söylemişler. Ünlü okçuların kasanda gömülmüş oku, bilek siperi başıyla attıkları görüldü.

[Kirişi] çektikten sonra [okun] geriye gitmemesi yani misvak olmaması için ihtiyat gerekir.

Eğer yumruk ve okçu yüzüğü iyi tutulmuş [olmasına rağmen] ok niçin titrek gider ve bıyık-sakal kılı ne sebeple incinir diye sorarlarsa [şöyle] cevap ver: Çünkü yay kuvvet yüklü olur. Her [ok atış] tarzı, sol yay koluna aşağı meyilli yapılıdır. İşaret parmağı ve başparmak, gez üzerine hükmederek baskı getirir. [Buradaki] tehlike gezin kırılmasıdır. Eğer gez kırılmazsa, ok yayın iç kısmına eğik [bir şekilde] geçer ve ok atma vaktinde kasan parçası kırılır. Eğer kırılmazsa, ok titrek ve başboş [bir şekilde] gider. Kiriş, bıyık-sakal kılına kapar. Yay kendi güç dengesiyle olduğunda ve başparmak doğru tutulduğunda, elbette sağ yay koluna meyil [olur] veya her iki el açılır. O zaman ok, kusurdan kurtulur. Bıyık-sakal kılı kirişten zarar görmez. Okçunun kuvvetiyle yayın [çekiş gücü] 12 menn (yaklaşık 10 kg.)¹⁷e denk olur. Öncelikle ileri gelenler, [çekiş kuvveti] 10 menn (yaklaşık 8 kg.) olan yayı, ok sanatı boyunca [atış] görünümünün yerine getirilebilmesi ve yay çekerken kirişin sakala ulaşmaması maksadıyla doğrulanabilmesi için ele alırlar¹⁸.

Bir okçunun hünerinin tamamı, nefesini ok atışı sırasında çekmemesidir. [Ok] batana kadar [nefesini] tutar. Ok atıldığı zaman soluğunu [okun] rüzgârıyla gönderir.

e) Hedefe Bakmak

Okçunun töresi hedeftir. Usta, ilk önce temrene bakılması gerektiğini söyler. İyi nişan almadan hedefe ok atılmaz.

Şiir

Başparmak ile ok gezini kavradığında [hedefe] bak!

[Oku] elden fırlatmak için.

Eğer ok atma vaktinde nereye bakılır ve ok uygun bir şekilde gidene kadar göz nereye döndürülür diye sorarlarsa, [şöyle] cevap ver: İki göz de kabza ve ok yoluna doğru hedef üzerinde bulunur. Göz, hata etmez. Hata etmek de kusurlardandır.

Yörünge merkezi gibi olan gözün, [yay] çekme vaktinden ok atıncaya kadar, hedef üzerine dikilmesinin [söylenmesi] doğru bir sözdür. Hedefin arkasındaki hiçbir şey göze takılmamalıdır.

17 Menn ağırlık birimi, tarihte İran coğrafyasında kullanılan önemli ağırlık ölçülerinden biriydi. Küçük menn (833 gr.), orta menn (1920 gr.) ve büyük menn (3 kg.) şeklinde tasnif edilmişti. Hesaplamalar küçük menn'e göre yapılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Walther Hinz, **İslâm'da Ölçü Sistemleri**, s. 21-22; Cengiz Kallek, "Men", **DİA**, XXIX, (2004), s. 105-107.

18 Burada usta okçuların atış pozisyonu ve sakala zarar vermeden doğru yay çekiş tarzları hakkında tecrübesiz okçulara bilgi verdiklerinden bahsedilmektedir.

Okçunun ilk bakışı, hedeften başka hiçbir yere olmamalıdır. Gözün baktığı yere mutlaka gönül de gitmelidir. Göz birliği ve iddialı gönül sayesinde hedefi vurma sonuçlanmalıdır. Hedefe bakmak birkaç türdür. Şöyle ki; *Cagtiye* (جغتیہ) oymağından biri olan *Cet* (جت) kavmi, kabza dışından [hedefe] bakar. Tâhîr-i Belhî [bu durum için]; “eğer kabza ortasında delik olsaydı oradan [hedefe] bakarlardı. Daha iyi olurdu” der.

Hindistan halkının muteber *جا بر نکر هر ساز* kitabından, eğer kabzayı tutan yumruk ile denklenmiş hedefe ok atılırsa, elbette işin oluruna yakın ve hatadan uzak olunacağını nakledebilir.

Yayı kurma işleminin vasıfları şunlardır: [İşaret parmağının] üç köşesinin (ekleminin) [yay kolu üzerinde] koyulduğu yere *furce* (فرجه) derler. *Furce* denilen yerde [yayın kolunu bükürken işaret parmağı] üç köşeli boğum olur. Buna *çekâv-gâh* (چکاو گاه) derler. Ona yakın olan kasanı *sîne* (سینه); kasandan daha aşağıda kabza yakınında olan yeri *hizâne* (خزانہ) olarak adlandıırırlar. Kabzayı avuca alırlar. Kabzanın tutulduğu yerden ok [ile] nişan alırlar. Buna *seyfeh* / *sîfeh* (سینح) derler. Kabzanın dış tarafına *kefâf* (کفاف) da derler.

Ovada uzak hedef, yakın görünür. Duvardaki alçak / kısa hedef, uzak görünür.

Teşekkür: Tercüme süresince sorularımı içtenlikle cevaplayan Dr. Ali Rıza Mukaddem'e teşekkürü borç bilirim.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

[Fahr-i Mudebbîr, *Âdâbu'l-Harb ve's-Şecâ'a*, neşr. Ahmed Suheylî-yi Hânsârî, Tahran 1346/1967.

Hinz, Walther, *İslâm'da Ölçü Sistemleri*, Türkçe terc. Acar Sevim, İstanbul 1990.

Kallek, Cengiz, “Men”, *DİA*, XXIX, (2004), s. 105-107.

Karpowicz, Adam, *Osmanlı Türk Yayları İmali ve Tasarım*, Türkçe terc. Mehmet Yılmaz Akbulut, İstanbul 2018.

Şucâ'u'd-dîn Dorûd-bâşî-yi Beyhakî, “Câmi'u'l-Hidâyet fi 'İlmi'r-Rimâyet”, neşr. Muhammed Takî Dânişpejûh, *Ferheng-i İrân-zemîn*, XI, (1342/1963), s. 229-280; *Okçuluk Sanatı*, Türkçe terc. İbrahim Duman, İstanbul 2020.

Yıldırım, Nimet, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, İstanbul 2017.

Yücel, Ünsal, *Türk Okçuluğu*, Ankara 1999].

TANIM

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Araştırma Merkezi'nin yayını olan Şarkiyat Mecmuası – Journal of Oriental Studies, açık erişimli, hakemli, yılda iki kere yayınlanan, çok dilli, uluslararası bilimsel bir dergidir. 1956 yılında kurulmuştur.

AMAÇ

Şarkiyat Mecmuası'nın amacı Doğu dilleri ve edebiyatları alanında özgün makale, yazma eser tahkik ve tanıtımı, bilimsel eleştiri, kitap eleştirisi ve çeviri makale makaleler yayınlamak, alana ilişkin bilimsel bilgiye katkıda bulunmaktır.

KAPSAM

Şarkiyat Mecmuası'nın kapsamı Doğu dilleri ve edebiyatlarına odaklı olarak dil ve edebiyat, tarih, edebiyat tarihi, sanat ve kültür alanlarıdır. Derginin hedef kitlesini akademisyenler, araştırmacılar, profesyoneller, öğrenciler ve ilgili mesleki, akademik kurum ve kuruluşlar oluşturur. Derginin yayın dilleri Türkçe, İngilizce, Fransızca, Almanca, Çince, Hintçe, Farsça, Arapça, Korece ve Urduca'dır.

POLİTİKALAR

Yayın Politikası

Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin içeriği derginin amaç ve kapsamı ile uyumlu olmalıdır. Dergi, orijinal araştırma niteliğindeki yazıları yayınlamaya öncelik vermektedir.

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir.

Ön değerlendirmeyi geçen yazılar iThenticate intihal tarama programından geçirilir. İntihal incelemesinden sonra, uygun makaleler Editör tarafından orijinaliteleri, metodolojileri, makalede ele alınan konunun önemi ve derginin kapsamına uygunluğu açısından değerlendirilir.

Editör, gönderilen makale biçimsel esaslara uygun ise, gelen yazıyı yurtiçinden ve /veya yurtdışından en az iki hakemin değerlendirmesine sunar, hakemler gerek gördüğü takdirde yazıda istenen değişiklikler yazarlar tarafından yapıldıktan sonra yayın için son kararı verir.

Makale yayınlanmak üzere dergiye gönderildikten sonra yazarlardan hiçbirinin ismi, tüm yazarların yazılı izni olmadan yazar listesinden silinemez ve yeni bir isim yazar olarak eklenemez ve yazar sırası değiştirilemez.

Açık Erişim İlkesi

Şarkiyat Mecmuası'nın tüm içeriği okura ya da okurun dahil olduğu kuruma ücretsiz olarak sunulur. Okurlar, ticari amaç haricinde, yayıncı ya da yazardan izin almadan dergi makalelerinin tam metnini okuyabilir, indirebilir, kopyalayabilir, arayabilir ve link sağlayabilir.

Şarkiyat Mecmuası makaleleri açık erişimlidir ve Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>) olarak lisanslıdır.

İşleme Ücreti

Derginin tüm giderleri İstanbul Üniversitesi tarafından karşılanmaktadır. Dergide makale yayını ve makale süreçlerinin yürütülmesi ücrete tabi değildir. Dergiye gönderilen ya da yayın için kabul edilen makaleler için işleme ücreti ya da gönderim ücreti alınmaz.

TELİF HAKKINDA

Yazarlar Şarkiyat Mecmuası – Journal of Oriental Studies dergisinde yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf-GayrıTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) olarak lisanslıdır. Creative Commons Atıf-GayrıTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir.

YAYIN ETİĞİ VE İLKELER

Şarkiyat Mecmuası, yayın etiğinde en yüksek standartlara bağlıdır ve Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) ve World Association of Medical Editors (WAME) tarafından yayınlanan etik yayıncılık ilkelerini benimser; Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing başlığı altında ifade edilen ilkeler için: <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

Gönderilen tüm makaleler orijinal, yayınlanmamış ve başka bir dergide değerlendirme sürecinde olmamalıdır. Her bir makale editörlerden biri ve en az iki hakem tarafından çift kör değerlendirmeden geçirilir. İntihal, duplikasyon, sahte yazarlık/inkar edilen yazarlık, araştırma/veri fabrikasyonu, makale dilimleme, dilimleyerek yayın, telif hakları ihlali ve çıkar çatışmasının gizlenmesi, etik dışı davranışlar olarak kabul edilir.

Kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Buna yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de dahildir.

Araştırma Etiği

Şarkiyat Mecmuası araştırma etiğinde en yüksek standartları gözetir ve aşağıda tanımlanan uluslararası araştırma etiği ilkelerini benimser. Makalelerin etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır.

- Araştırmanın tasarlanması, tasarımın gözden geçirilmesi ve araştırmanın yürütülmesinde, bütünlük, kalite ve şeffaflık ilkeleri sağlanmalıdır.
- Araştırma ekibi ve katılımcılar, araştırmanın amacı, yöntemleri ve öngörülen olası kullanımları; araştırmaya katılımın gerektirdikleri ve varsa riskleri hakkında tam olarak bilgilendirilmelidir.
- Araştırma katılımcılarının sağladığı bilgilerin gizliliği ve yanıt verenlerin gizliliği sağlanmalıdır. Araştırma katılımcıların özerkliğini ve saygınlığını koruyacak şekilde tasarlanmalıdır.
- Araştırma katılımcıları gönüllü olarak araştırmada yer almalı, herhangi bir zorlama altında olmamalıdır.
- Katılımcıların zarar görmesinden kaçınılmalıdır. Araştırma, katılımcıları riske sokmayacak şekilde planlanmalıdır.
- Araştırma bağımsızlığıyla ilgili açık ve net olunmalı; çıkar çatışması varsa belirtilmelidir.
- Deneysel çalışmalarda, araştırmaya katılmaya karar veren katılımcıların yazılı bilgilendirilmiş onayı alınmalıdır. Çocukların ve vesayet altındakilerin veya tasdiklenmiş akıl hastalığı bulunanların yasal vasisinin onayı alınmalıdır.
- Çalışma herhangi bir kurum ya da kuruluştan gerçekleştirilecekse bu kurum ya da kuruluştan çalışma yapılacağına dair onay alınmalıdır.
- İnsan ögesi bulunan çalışmalarda, “yöntem” bölümünde katılımcılardan “bilgilendirilmiş onam” alındığının ve çalışmanın yapıldığı kurumdan etik kurul onayı alındığı belirtilmesi gerekir.

Yazarların Sorumluluğu

Makalelerin bilimsel ve etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır. Yazar makalenin orijinal olduğu, daha önce başka bir yerde yayınlanmadığı ve başka bir yerde, başka bir dilde yayınlanmak üzere değerlendirmede olmadığı konusunda teminat sağlamalıdır. Uygulamadaki telif kanunları ve anlaşmaları gözetilmelidir. Telifle bağlı materyaller (örneğin tablolar, şekiller veya büyük alıntılar) gerekli izin ve teşekkürle kullanılmalıdır. Başka yazarların, katkıda bulunanların çalışmaları ya da yararlanılan kaynaklar uygun biçimde kullanılmalı ve referanslarda belirtilmelidir.

Gönderilen makalede tüm yazarların akademik ve bilimsel olarak doğrudan katkısı olmalıdır, bu bağlamda “yazar” yayınlanan bir araştırmanın kavramsallaştırılmasına ve dizaynına, verilerin elde edilmesine, analizine ya da yorumlanmasına belirgin katkı yapan, yazının yazılması ya da bunun içerik açısından eleştirel biçimde gözden geçirilmesinde görev yapan birisi olarak görülür. Yazar olabilmenin diğer koşulları ise, makaledeki çalışmayı planlamak veya icra etmek ve / veya revize etmektir. Fon sağlanması, veri toplanması ya da araştırma grubunun genel süpervizyonu tek başına yazarlık hakkı kazandırmaz. Yazar olarak gösterilen tüm bireyler sayılan tüm ölçütleri karşılamalıdır ve yukarıdaki ölçütleri karşılayan her birey yazar olarak gösterilebilir. Yazarların isim sıralaması ortak verilen bir karar olmalıdır. Tüm yazarlar yazar sıralamasını Telif Hakkı Anlaşması Formunda imzalı olarak belirtmek zorundadırlar.

Yazarlık için yeterli ölçütleri karşılamayan ancak çalışmaya katkısı olan tüm bireyler “teşekkür / bilgiler” kısmında sıralanmalıdır. Bunlara örnek olarak ise sadece teknik destek sağlayan, yazıma yardımcı olan ya da sadece genel bir destek sağlayan, finansal ve materyal desteği sunan kişiler verilebilir.

Bütün yazarlar, araştırmanın sonuçlarını ya da bilimsel değerlendirmeyi etkileyebilme potansiyeli olan finansal ilişkiler, çıkar çatışması ve çıkar rekabetini beyan etmelidirler. Bir yazar kendi yayınlanmış yazısında belirgin bir hata ya da yanlışlık tespit ederse, bu yanlışlıklara ilişkin düzeltme ya da geri çekme için editör ile hemen temasa geçme ve işbirliği yapma sorumluluğunu taşır.

Editör ve Hakem Sorumlulukları

Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar. Gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalacağını garanti eder. Baş editör içerik ve yayının toplam kalitesinden sorumludur. Gereğinde hata sayfası yayınlanmalı ya da düzeltme yapılmalıdır.

Baş editör, yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Dergide yayınlanacak makalelerle ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemlerin araştırmayla ilgili, yazarlarla ve/veya araştırmanın finansal destekçileriyle çıkar çatışmaları olmamalıdır. Değerlendirmelerinin sonucunda tarafsız bir yargıya varmalıdırlar. Gönderilmiş yazılara ilişkin tüm bilginin gizli tutulmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdırlar.

Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin gizli bilgi olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir. Bazı durumlarda editörün kararıyla, ilgili hakemlerin makaleye ait yorumları aynı makaleyi yorumlayan diğer hakemlere gönderilerek hakemlerin bu süreçte aydınlatılması sağlanabilir.

HAKEM POLİTİKALARI

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Ön değerlendirmeyi geçen makaleler iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler baş editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir.

Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.

Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar. Gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalacağını garanti eder. Baş editör içerik ve yayının toplam kalitesinden sorumludur. Gereğinde hata sayfası yayınlamalı ya da düzeltme yapmalıdır.

Baş editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Dergide yayınlanacak makalelerle ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemlerin araştırmayla ilgili, yazarlarla ve/veya araştırmamanın finansal destekçileriyle çıkar çatışmaları olmamalıdır. Değerlendirmelerinin sonucunda tarafsız bir yargıya varmalıdırlar. Gönderilmiş yazılara ilişkin tüm bilginin gizli tutulmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdırlar.

Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin gizli bilgi olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir. Bazı durumlarda editörün kararıyla, ilgili hakemlerin makaleye ait yorumları aynı makaleyi yorumlayan diğer hakemlere gönderilerek hakemlerin bu süreçte aydınlatılması sağlanabilir.

Hakem Süreci

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Ön değerlendirmeyi geçen makaleler iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir.

Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar.

Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.

Baş editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Dergide yayınlanacak makalelerle ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemlerin değerlendirmeleri objektif olmalıdır. Hakem süreci sırasında hakemlerin aşağıdaki hususları dikkate alarak değerlendirmelerini yapmaları beklenir.

- Makale yeni ve önemli bir bilgi içeriyor mu?
- Öz, makalenin içeriğini net ve düzgün bir şekilde tanımlıyor mu?
- Yöntem bütünlüklü ve anlaşılır şekilde tanımlanmış mı?
- Yapılan yorum ve varılan sonuçlar bulgularla kanıtlanıyor mu?
- Alandaki diğer çalışmalara yeterli referans verilmiş mi?
- Dil kalitesi yeterli mi?

Hakemler, gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdır. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin gizli bilgi olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir.

YAZILARIN HAZIRLANMASI

Yayın İlkeleri

1. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Araştırma Merkezi tarafından ‘Şarkiyat Mecmua-sı’ adıyla hazırlanan ve ilk sayısı 1956 yılında Ankara’da yayımlanmış olan mecmua, 2007 yılından itibaren ‘Hakemli Dergi’ statüsüne uygun, Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere yılda iki sayı olarak yayımlanmaktadır.
2. Dergimizde Şarkiyat alanında yazılmış makale, yazma eser tahkiki ve tanıtımı, bilimsel eleştiri ve kitap tanıtımı ile çeviri makale araştırmalarına yer verilir.
3. Dergide, Türkçe, İngilizce, Fransızca, Almanca ve yirmi sayfayı geçmeyen Arapça, Farsça, Hintçe, Urduca, Korece, Çince makaleler yayımlanır.
4. Dergi Yayın Kurulu tarafından dergi yayım ilkelerine uygun bulunan yazılar, üç hakeme gönderilir. Makaleler üç hakemin en az ikisinin onayıyla yayına kabul edilir. Yayımlanması için düzeltilmesine karar verilen yazıların, yazarları tarafından en geç 10 gün içinde teslimi gereklidir.
5. Yazı ve makalelerde yer alan fotoğraf, harita, grafik, arşiv belgesi vb. görsel malzeme basıma uygun biçimde teslim edilmelidir.
6. Çeviri yazılar için mutlaka makalenin yabancı dildeki orijinal kopyası gereklidir. Ayrıca makalenin tam bibliyografik künyesinin (derginin adı, yazarı, baskı yeri, yılı, cildi, sayısı ve sayfaları) bildirilmesi gerekir.
7. Makale yazarı adını, soyadını, iş adresini, telefon numaralarını ve e-mail posta adresini dergi sorumlusuna bildirmelidir.
8. Dergide yayımlanmak üzere gönderilen yazı ve makalelerin içeriği ile ilgili tüm sorumluluk yazarlarına aittir.

Makale Yazım Kuralları

1. İmlâ ve noktalama açısından (özel kullanımlar dışında) Türk Dil Kurumu’nun İmlâ Kılavuzu esas alınmalıdır. Gönderilen yazılar dil ve anlatım açısından bilimsel ölçülere uygun olarak açık ve anlaşılır olmalıdır.
2. **Başlık:** Makaleyi betimleyici olmalı; makalenin temel kavramlarını, tartışmalarını ve esas savını yansıtmalıdır. Türkçe 11, İngilizce 10 punto olmak üzere bold ve Times New Roman yazı stili ile, makale başka bir dilde yazılmış ise ilgili dilde 11 punto ve İngilizcesine çevrilmiş başlığının altında Traditional Arabic yazı stili ile koyu renk olarak sayfanın ortasında yer alacak şekilde olmalıdır ve 12 kelimeyi aşmamalıdır.

3. **Yazar Adı ve Adresi:** Makale başlığının iki satır altında sağ tarafa yaslı Times New Roman, 10 punto, bold şeklinde yazılacaktır. Yazarın adı ve soyadının sonuna Asteriks (*) işareti ile dipnot olarak (9 punto, iki yana yaslı) yazarın unvanı, çalıştığı kurum ve e-mail adresi sayfanın altına yazılmalıdır. [Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (.....@.....)]
4. **Öz:** Makalenin ana kısımlarının (giriş, bulgular ve yöntem, sonuçlar, tartışma ve öneriler) her birinin kısa bir özetini içermeli; okuyucunun makale içeriğini kısa zamanda belirlemesine, kendi ilgi alanlarıyla ilişkisini saptamasına ve böylelikle makaleyi tümüyle okumaya ihtiyaç duyup duymayacağına karar vermesine olanak vermelidir. Bilgiler birer cümleyle verilip bulgu ve sonuç kısmı birkaç cümleden oluşabilir. Uygun bağlaçlar kullanımıyla bütünlük sağlanmalı, cümleler açık ve anlaşılır olmalı ve geçmiş zaman kipi kullanılmalıdır. Tablo, şekil, atf ve referans kesinlikle kullanılmaz. Başlıktan sonra ve makale metninin başında, 100-250 kelime arasında ve tek paragraf olacak şekilde 10 punto, sağdan ve soldan 10 mm boşluk verilerek iki yana yaslı olarak yazılmalıdır. Öz'ü takiben aynı şekilde 'Abstract' başlığıyla İngilizce Öz'ü de yer almalıdır. Makale başka bir dilde yazılmış ise Öz, makalenin yazıldığı dilde de verilmelidir.
5. **Anahtar Kelimeler:** Öz kısım/kısımlarının altında 'Anahtar Kelimeler/Keywords'e yer verilmelidir. Türkçe, İngilizce ve şayet varsa ilgili dilde de yazılmalıdır. Anahtar kelime sayısı, makalenin erişimine olanak verecek alanları içerecek sayıda (en fazla 5) olmalıdır.
6. **Makale Metni:** Microsoft Word ortamı, Word 98 ve üst versiyonları kullanılmalıdır. Metin, Times New Roman yazı stiliyle, Arapça, Farsça ve Urduca ise Traditional Arabic yazı stiliyle 11 punto ve 1 satır aralığı ile yazılmalıdır. Sayfa ebadı 165X240, alt boşluk 30 mm, üst boşluk 35 mm, sağ ve sol boşlukları 20 mm şeklindedir. Paragraf başı 5 mm olmalıdır.
7. **Makale İçi Başlıklar:** Konunun işlenişine göre rakam/harf sistemi esas alınarak yine 11 punto ile ana, ara ve alt başlıklar kullanılabilir. Başlıklardaki her bir sözcüğün ilk harfi büyük yazılmalıdır.
8. **Özet/Summary:** Temel bilgiler açısından öz ile aynı özellikleri taşımakla birlikte uzunluk ve ayrıntı açısından farklılık göstermektedir. Öz'den daha ayrıntılı bilgi veren özeti uzunluğu genellikle yayının %10-15'i oranında olmalıdır. Ayrıca özette, özden farklı olarak tablolar ve şekiller yer alabilir. Makalenin sonunda bulunmalıdır ve Öz'de olduğu gibi araştırma ile ilgili amaç, problem, yöntem, bulgular ve sonu bilgilerini içermelidir. Verilen bilgiler Öz'e oranla biraz daha geniş ifade edilmelidir. Araştırma metninde yer almayan herhangi bir bulgu veya sonuç bulundurmamalıdır. Metin içindeki bilgilere gönderme yapılmamalıdır. SUMMARY (Özet), kaynakçadan hemen önce makale başlığıyla birlikte İngilizce olarak yazılmalıdır.
9. **Fotoğraf, Çizim ve Tablolar:** Metin içinde kullanılan fotoğraf, çizim ya da tabloların, sayfa yapısını aşmayacak büyüklükte ve baskı tekniğine uygun çözünürlükte olmasına dikkat edilmelidir. Her fotoğraf, çizim ve tabloya numara verilmelidir ve kaynağı belirtilmelidir. Birden fazla iseler de numaralandırılmalıdır.
10. **Makalelerde İlk Sayfa Üst Bilgisi:** İ.Ü. ŞARKİYAT MECMUASI SAYI...(201..-1/2) dergide bulunduğu sayfa aralığı.
11. **Makalelerde Sol Taraf Üst Bilgisi:** Makalenin adı.
12. **Makalelerde Sağ Taraf Üst Bilgisi:** Yazarın adı/ ŞARKİYAT MECMUASI SAYI...(201..-1/2) dergide bulunduğu sayfa aralığı.
13. **Dipnotlar/Alıntı ve Göndermeler:** Dipnotlar Word programından otomatik olarak sayfa altında olacak şekilde verilmelidir. 9 punto iki yana yaslı olmalıdır. Eser makalede ilk defa geçtiğinde tam künyesi, aynı kaynağın metinde tekrar kullanılması hâlinde ise **a.g.e.** (adı geçen eser), **a.g.m.** (adı geçen makale) şeklinde kısaltması kullanılmalı daha sonra sayfa numarası/numaraları (s.) verilmelidir. Dipnotta kullanılan metin kitap ise sırasıyla yazar/yazarların adı ve soyadı, kitap adı, varsa çeviren (çev.)/hazırlayan (haz.)/yayımlayan (tahkik, tashih, neşir eden vs.) adı ve soyadı, cilt (c.), basım bilgisi (baskısı, yeri, yılı) ve sayfa numarası/numaraları (s.); makale ise yazar adı ve soyadı, "makale adı" (tırnak içinde), dergi adı, cilt (C.), sayı (sa.), basım yeri ve tarihi, sayfa numarası/numaraları (s.) belirtilmelidir.

Kullanılan kaynağın yayımlandığı yer belirtilmemişse künyede bu bilginin bulunması gereken yere y.y. (yayın yeri yok), yayın tarihine ait bilgi yoksa t.y. (tarih yok) şeklinde kısaltmalar kullanılmalıdır.

Web sayfalarını kaynak gösterirken erişim tarihi de parantez içerisinde yazılmalıdır.

Örnek Dipnot Gösterme

Kitaplar İçin:

- Ebu's-Senâ' el-Âlûsî, **Ğarâ'ibu'l-iğtirâb ve nuzhetu'l-elbâb fi'l-zehâb ve'l-ikâmet ve'l-iyâb**, Matbaatu's-Şâbender, Bağdat, 1327/1909, s. 22-28.
- Hüseyin Yazıcı, **The Short Story In Modern Arabic Literature**, General Egyptian Book Organization, Cairo, 2004, s. 88-90.
- Joyce N. Wiley, **Irak Şiileri**, çev. Metin Mutanoğlu ve Osman Baş, Ekin Yayınları, İstanbul, 2004, s. 15.
- İbrahim Enis v.d., **el-Mu'cemu'l-vasît**, 2 c., 2. bs., y.y., t.y., C.II, s. 596.

Makaleler İçin:

- Nihad M. Çetin, "Ahmed Ateş, Hayatı ve Eserleri", **Şarkiyat Mecmuası**, İstanbul, 1972, sa. 7, s. 12-16.
- Muhammed Eroğlu, "Âlûsî, Şehâbeddîn Mahmûd", **DİA**, C. II, İstanbul, 1989, s. 550-551.
- Cezmi Eraslan, "Irak'ta Türk-İngiliz Rekabeti", **İ.Ü.E.F. Tarih Dergisi**, İstanbul, 1994, sa. 35, s. 224.

Tezler İçin:

- Tamer TEOMAN, "19. yy Seyyahlarına göre İstanbul'da İktisadi ve Sosyal Hayat", **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 2006, s. 66-67.

İnternet Kaynakları:

- Mustafa Kara, "Hindistan'da Oluşan Tasavvuf Kültürünün Osmanlı Dünyasına Aksedişi", (Çevrimiçi) <http://www.scribd.com>, 09 Temmuz 2012.

14. Kaynakça: Makale metninin sonunda, Times New Roman yazı stiliyle, Arapça, Farsça ve Urduca ise Traditional Arabic yazı stiliyle 10 punto, tek satır aralıklı olarak yazılmalı ve alfabetik sıralanmalıdır. Atıf yapılan kaynaklarla ilgili olarak dipnotlarda verilen tam bibliyografik bilgiler kaynaklar kısmında da aynen yansıtılır. Ancak kitaplar için sayfa numarası belirtilmez. Makalelerde ise makalenin hangi sayfalar arasında yer aldığı belirtilir.

Kaynakça İçin Örnek

- Ebu's-Senâ' el-Âlûsî, **Ğarâ'ibu'l-iğtirâb ve nuzhetu'l-elbâb fi'l-zehâbi ve'l-ikâmeti ve'l-iyâbi**, Matbaatu's-Şâbender, Bağdat, 1327/1909.

- Nihad M. Çetin, “Ahmed Ateş, Hayatı ve Eserleri”, **Şarkiyat Mecmuası**, İstanbul, 1972, sa. 7, s. 1-24.

15. Arapça vb. Kaynakça: Arapça, Farsça vb. dillerde yazılmış olan kaynaklar, listelenmiş olan Arapça, Farsça vb. ‘**KAYNAKÇA**’nın sonunda ayrı bir liste hâlinde latinize edilerek ve yeniden numaralandırılarak verilmelidir.

Arapça Kitap Örnekleri:

علي العناني وآخرون، الأساس في الأمم السامية ولغاتها وقواعد اللغة العبرية وآدابها، المطبعة الأميرية، القاهرة، ١٩٣٥.
عبدالفتاح إسماعيل شلبي، في الدراسات القرآنية، الإمامة في القراءات واللهجات العربية، دار نخضة مصر للطباعة والنشر، القاهرة، د.ت.

Latin Harfleri İle:

- ‘Ali el-‘Anânî v.â., **el-Esâsu fi’l-umemi’s-Sâmiyye ve luğâtihâ ve kavâ’idu’l-luğati’l-‘İbriyye ve âdâbiha**, el-Matba‘atu’l-Emîriyye, Kahire, 1935.
- Abdulfettâh İsmâ‘îl Şelebî, **Fi’d-dirâsâti’l-Kur’ânîyye, el-İmâletu fi’l-Kırââti ve’l-lehecâti’l-‘Arabiyye**, Dâr Nahda Mısır li’t-tibâ‘a ve’n-neşr, el-Feccâle, Kahire, t.y..

Arapça Makale Örneği:

نبيلة إبراهيم، "المفارقة"، مج قضايا المصطلح الأدبي، جلد ٧، ع ٣، ١٩٨٧.

Latin Harfleri İle:

- Nebîle İbrahim, “el-Mufâranka”, **Mecelletu Kadâyâ’l-mustalahi’l-edebî**, C. VII, s. 3, 1987.

Farsça Kitap Örneği:

سيروس شميسا، انواع ادبي، چاپ چهارم، انتشارات فردوسی، طهران، ١٣٧٥هـ.

Latin Harfleri İle:

- Sîrûs-i Şemîsâ, **Envâ-i Edebî**, 4. bs., İntişârât-ı Firdevsî, Tahran, h. 1375.

Farsça Makale Örneği:

رحمان مشتاق مهر، «فضاي فكري و فرهنگي دورة ساماني بر پایه شعر اين دوره»، نامه پارسي، سال: ٤، شماره: ٢، ص. ١-٢٥.

Latin Harfleri İle:

- Rahman Moshtagh Mehr, “Fezâ-yi Fikrî ve Ferhengî Dûre-i Sâmanî ber Pâye-i Şi’r-i İn Dûre”, **Nâme-i Pârsî**, yıl: 4, no: 2, s. 1-25.

DESCRIPTION

Journal of Oriental Studies – Şarkiyat Mecmuası, which is the official publication of Istanbul University, Faculty of Letters, the Oriental Research Center is an open access, peer-reviewed, multilingual, scholarly and international journal published two times a year. It was founded in 1956.

AIM

Journal of Oriental Studies aims to contribute to the scientific knowledge in the field of Eastern languages and literatures by publishing original articles, reviews, scientific criticism, book review and translation articles.

SCOPE

The journal considers manuscripts on all aspects of Eastern languages and literatures. Subject areas of interest include language and literature, history, history of literature, art and culture concerning Eastern languages and literatures. The target audience of the journal is academics, researchers, professionals, students and related professional, academic institutions and organizations. The publication languages of the journal are Turkish, English, German, French, Chinese, Hindi, Persian, Arabic, Korean and Urdu.

POLICIES**Publication Policy**

The subjects covered in the manuscripts submitted to the journal for publication must be in accordance with the aim and scope of the journal. The journal gives priority to original research papers submitted for publication.

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by editor-in-chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.

The editor hands over the papers matching the formal rules to at least two national/international referees for evaluation and makes last decision for publication upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Changing the name of an author (omission, addition or order) in papers submitted to the journal requires written permission of all declared authors.

Open Access Statement

Journal of Oriental Studies is an open access journal which means that all content is freely available without charge to the user or his/her institution. Except for commercial purposes, users are allowed to read, download, copy, print, search, or link to the full texts of the articles in this journal without asking prior permission from the publisher or the author.

The articles in Journal of Oriental Studies are open access articles licensed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en>)

Article Processing Charge

All expenses of the journal are covered by the Istanbul University. Processing and publication are free of charge with the journal. There is no article processing charges or submission fees for any submitted or accepted articles.

COPYRIGHT NOTICE

Authors publishing with Journal of Oriental Studies – Şarkiyat Mecmuası retain the copyright to their work, licensing it under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license that gives permission to copy and redistribute the material in any medium or format other than commercial purposes as well as remix, transform and build upon the material by providing appropriate credit to the original work.

PUBLICATION ETHICS AND PUBLICATION MALPRACTICE STATEMENT

Journal of Oriental Studies is committed to upholding the highest standards of publication ethics and pays regard to Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing published by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Directory of Open Access Journals (DOAJ), to access the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA), and the World Association of Medical Editors (WAME) on <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

All parties involved in the publishing process (Editors, Reviewers, Authors and Publisher) are expected to agree on the following ethical principles.

All submissions must be original, unpublished (including as full text in conference proceedings), and not under the review of any other publication synchronously. Each manuscript is reviewed by one of the editors and at least two referees under double-blind peer review process. Plagiarism, duplication, fraud authorship/denied authorship, research/data fabrication, salami slicing/salami publication, breaching of copyrights, prevailing conflict of interest are unethical behaviors.

All manuscripts not in accordance with the accepted ethical standards will be removed from the publication. This also contains any possible malpractice discovered after the publication. In accordance with the code of conduct we will report any cases of suspected plagiarism or duplicate publishing.

Research Ethics

Journal of Oriental Studies adheres to the highest standards in research ethics and follows the principles of international research ethics as defined below. The authors are responsible for the compliance of the manuscripts with the ethical rules.

- Principles of integrity, quality and transparency should be sustained in designing the research, reviewing the design and conducting the research.
- The research team and participants should be fully informed about the aim, methods, possible uses and requirements of the research and risks of participation in research.
- The confidentiality of the information provided by the research participants and the confidentiality of the respondents should be ensured. The research should be designed to protect the autonomy and dignity of the participants.
- Research participants should participate in the research voluntarily, not under any coercion.
- Any possible harm to participants must be avoided. The research should be planned in such a way that the participants are not at risk.
- The independence of research must be clear; and any conflict of interest must be disclosed.
- In experimental studies with human subjects, written informed consent of the participants who decide to participate in the research must be obtained. In the case of children and those under wardship or with confirmed insanity, legal custodian's assent must be obtained.
- If the study is to be carried out in any institution or organization, approval must be obtained from this institution or organization.
- In studies with human subject, it must be noted in the method's section of the manuscript that the informed consent of the participants and ethics committee approval from the institution where the study has been conducted have been obtained.

Author's Responsibilities

It is authors' responsibility to ensure that the article is in accordance with scientific and ethical standards and rules. And authors must ensure that submitted work is original. They must certify that the manuscript has not previously been published elsewhere or is not currently being considered for publication elsewhere, in any language. Applicable copyright laws and conventions must be followed. Copyright material (e.g. tables, figures or extensive quotations) must be reproduced only with appropriate permission and acknowledgement. Any work or words of other authors, contributors, or sources must be appropriately credited and referenced.

All the authors of a submitted manuscript must have direct scientific and academic contribution to the manuscript. The author(s) of the original research articles is defined as a person who is significantly involved in "conceptualization and design of the study", "collecting the data", "analyzing the data", "writing the manuscript", "reviewing the manuscript with a critical perspective" and "planning/ conducting the study of the manuscript and/or revising it". Fund raising, data collection or supervision of the research group are not sufficient roles to be accepted as an author. The author(s) must meet all these criteria described above. The order of names in the author list of an article must be a co-decision and it must be indicated in the Copyright Agreement Form. The individuals who do not meet the authorship criteria but contributed to the study must take place in the acknowledgement section. Individuals providing technical support, assisting writing, providing a general support, providing material or financial support are examples to be indicated in acknowledgement section.

All authors must disclose all issues concerning financial relationship, conflict of interest, and competing interest that may potentially influence the results of the research or scientific judgment.

When an author discovers a significant error or inaccuracy in his/her own published paper, it is the author's obligation to promptly cooperate with the Editor to provide retractions or corrections of mistakes.

Responsibility for the Editor and Reviewers

Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors. He/She provides a fair double-blind peer review of the submitted articles for publication and ensures that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential before publishing.

Editor-in-Chief is responsible for the contents and overall quality of the publication, and must publish errata pages or make corrections when needed.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers, and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the journal.

Reviewers must have no conflict of interest with respect to the research, the authors and/or the research funders. Their judgments must be objective.

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees must be ensured. In particular situations, the editor may share the review of one reviewer with other reviewers to clarify a particular point.

PEER REVIEW POLICIES

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by the Editor-in-Chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.

The selected manuscripts are sent to at least two national/international referees for evaluation and publication decision is given by Editor-in-Chief upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors. He/She provides a fair double-blind peer review of the submitted articles for publication and ensures that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential before publishing.

Editor-in-Chief is responsible for the contents and overall quality of the publication, and must publish errata pages or make corrections when needed.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers, and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the journal.

Reviewers must have no conflict of interest with respect to the research, the authors and/or the research funders. Their judgments must be objective.

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees must be ensured. In particular situations, the editor may share the review of one reviewer with other reviewers to clarify a particular point.

Peer Review Process

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by the Editor-in-Chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.

Editor evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors and ensures a fair double-blind peer review of the selected manuscripts.

The selected manuscripts are sent to at least two national/international referees for evaluation and publication decision is given by Editor-in-Chief upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the journal.

Reviewers' judgments must be objective. Reviewers' comments on the following aspects are expected while conducting the review.

- Does the manuscript contain new and significant information?
- Does the abstract clearly and accurately describe the content of the manuscript?
- Is the problem significant and concisely stated?
- Are the methods described comprehensively?
- Are the interpretations and conclusions justified by the results?
- Is adequate references made to other Works in the field?
- Is the language acceptable?

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees is important.

MANUSCRIPT ORGANIZATION

Publication Rules

1. Journal of Oriental Studies is prepared by Istanbul University, Faculty of Letters, the Oriental Research Center. The first number was issued in Ankara in 1956. Since 2007 it is published as a peer-reviewed journal in January and December twice a year.
2. Journal of Oriental Studies accepts articles in the fields of Orientalism, edition critiques of hand writing manuscripts, scientific critiques, book reviews and translations of the articles.
3. The publication languages of the journal is Turkish, English, French, German, Arabic, Persian, Hindi, Urdu, Korean and Chinese..
4. The articles that are accepted by journal publication committee are sent to three referees. At least two referees must agree to publish the article. If the referees decide to revise the article, then the authors should send mostly in 10 days.
5. Images such as the photographs, maps, diagrams, archive documents should be submitted as available for publishing.
6. For translation writings the original copy of the article in the foreign language should be submitted. The full bibliographical information (name of the journal, the author of the article, publication place, publication year, volume, number, and pages) of the article must be given.
7. Writers' institutional affiliations, contact informations especially gsm numbers, e-mail addresses must be provided.
8. The responsibility of the opinions in the articles and writings published belongs to the authors.

Manuscript Rules

1. The articles written in Turkish of Turkey, except special uses, ought to be befitted to Spelling Dictionary by Turkish Language Association in terms of spelling rules. The writings must be expressed clearly in terms of scientific dimensions.
2. **Title:** It should describe the article and reflect the basic concepts, discussions and the main argument of the article. Turkish title should be written in bold, 11 point size, Times New Roman; English title should be 10 point size, bold, Times New Roman. Arabic, Persian and Urdu title should be in bold, 11 point size, Traditional Arabic, in the middle under the English title. It should not exceed 12 words.
3. **Author's name and address:** The name and surname of author under two lines of title, in the right side, right justified. An Asteriks symbol should be added at the end of the author's surname as a footpoint, and include the author's academic title, and e-mail address (9 points, justified). [Prof. Dr., Istanbul University, Faculty of Letters, Arabic Language and Literature Chair, (.....@.....)]

4. **Abstract:** It must contain a short summary of the main parts (entry, evidence, method, argument, result and proposal) of the article. It should provide the reader to modify the content of the article in a short time and to decide if he needs to read the whole article or not. The given information should not exceed one sentence. The evidences and the resolution part may consist of more than one sentence. The sentences must be clear and understandable and must be written in the past tense. In the abstract, there should not be any tables, illustrations, quotations and references. Turkish abstract should be at the beginning of the article text following the title, between 100-250 words, 10 point size, right and left 10 mm spaced and justified. English abstract should follow Turkish abstract. If the article is written in a different language from these two languages, the third abstract should be prepared in the relevant language by the same rules.
5. **Keywords:** should be given following the abstract written in Turkish, English and in the relevant language if any. Keywords should be up to 5 words and should provide access to the article.
6. **Article Text:** Articles should be submitted as Microsoft Word, Word 98 or higher versions documents. The text should be written in Times New Roman, 11 point size, at 1 line spacing. The articles in Arabic, Persian and Urdu should be written in Traditional Arabic, 11 point size, at 1 line spacing. The page size should be 165X240, 20 mm space from the right and left page sides, 30 mm from the bottom, 35 mm from the top of the page. The paragraph indentation should be 5 mm.
7. **Titles in the article:** Subtitles should be 11 point size and letter/number system should be based on. The first letter of the each Word in the title should be capital.
8. **Summary:** It has the same characteristics with abstract basically, but it is different from the abstract in terms of the length and details. It gives more detailed information than the abstract. The length of the summary should be %10-15 of the article. Tables and diagrams can take place in the summary. It should be at the end of the article and should contain the aim, argument, method, evidence and result of the article as it is in the abstract. The given information should be more detailed in comparison with the abstract. Any evidence and result that does not take place in the article also should not take place in the summary. In the summary, there should not be any references to the article text.
9. **Photograph, illustrations and tables:** The photographs, illustrations and tables that take place in the text should not exceed the signified page sizes and be in the suitable dpi resolution for publishing. Each photograph, illustration and table should have a number and reference. If it is more than one, numbers should be given.
10. **First page header in the article:** İ.Ü. ŞARKİYAT MECMUASI SAYI...(201..-1/2) The pages of the artical in the journal should be written.
11. **Left header in the article:** The name of the article should be written.
12. **Right Header in the article:** Author's name/ ŞARKİYAT MECMUASI SAYI...(201..-1/2) the pages of the artical in the journal should be written.
13. **Footnotes/ Quotations and References:** Footnotes should be given automatically in the MS Word program at the foot of each relevant page as 9 point size and justified. Bibliographical references should be given in full at the first mention in the notes and in the second mention **a.g.e.** (mentioned work) and **a.g.m** (mentioned article) abbreviations should be used thereafter page number/numbers shoul be written. The footnotes must be arranged in the examples mentioned below:

In the books: Names of the author/authors, **the Book's name**, translator/investigator's name if any, volume (c.), publication place and year, page numbers (s.)

In the articles: Name of the author, "title of article" (using quotation marks), **name of the journal**, Volume (C.), Number (sa.), place and year of issue, and page number.

If there is no publication place and year, abbreviations "t.y." (without date), "y.y." (without place) should be used.

After the web pages, the access date must be added in parantheses.

Footnotes should be typed in the form of the following examples:

Books:

- Ebu's-Senâ' el-Âlûsî, **Ġarâ'ibu'l-iġtirâb ve nuzhetu'l-elbâb fi'l-zehâb ve'l-ikâmet ve'l-iyâb**, Matbaatu'ş-Şâbender, Bağdat, 1327/1909, s. 22-28.
- Hüseyin Yazıcı, **The Short Story In Modern Arabic Literature**, General Egyptian Book Organization, Cairo, 2004, s. 88-90.
- Joyce N. Wiley, **Irak Şiileri**, çev. Metin Mutanoġlu ve Osman Baş, Ekin Yayınları, İstanbul, 2004, s. 15.
- İbrahim Enîs v.d., **el-Mu'cemu'l-vasîf**, 2 c., 2. bs., y.y., t.y., C.II, s. 596.

Articles:

- Nihad M. Çetin, "Ahmed Ateş, Hayatı ve Eserleri", **Şarkiyat Mecmuası**, İstanbul, 1972, sa. 7, s. 12-16.
- Muhammed Eroġlu, "Âlûsî, Şehâbeddîn Mahmûd", **DİA**, C. II, İstanbul, 1989, s. 550-551.
- Cezmi Eraslan, "Irak'ta Türk-İngiliz Rekabeti", **İ.Ü.E.F. Tarih Dergisi**, İstanbul, 1994, sa. 35, s. 224.

Thesis:

- Tamer TEOMAN, "19. yy Seyyahlarına göre İstanbul'da İktisadi ve Sosyal Hayat", **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 2006, s. 66-67.

Internet sources:

- Mustafa Kara, "Hindistan'da Oluşan Tasavvuf Kültürünün Osmanlı Dünyasına Aksedişi", (Çevrimiçi) <http://www.scribd.com>, 09 Temmuz 2012.

14. **Bibliography** should be listed at the end of the article in alphabetical order and full form. For the books page numbers should not be shown, for articles page numbers of the article should be shown. References should be written in Times New Roman, if it is in Arabic, Persian and Urdu, it should be written in Traditional Arabic, 10 point size, one spaced.

Bibliography should be typed in the form of the following examples:

- Ebu's-Senâ' el-Âlûsî, **Ġarâ'ibu'l-iġtirâb ve nuzhetu'l-elbâb fi'l-zehâb ve'l-ikâmet ve'l-iyâb**, Matbaatu'ş-Şâbender, Bağdat, 1327/1909.
- Nihad M. Çetin, "Ahmed Ateş, Hayatı ve Eserleri", **Şarkiyat Mecmuası**, İstanbul, 1972, sa. 7, s. 1-24.

15. **References listed in Eastern languages** (Arabic, Persian etc.), should be also written in Latin alphabet giving numbers as a list.

Example for Arabic books:

علي العناني وآخرون، الأساس في الأمم السامية ولغاتها وقواعد اللغة العربية وآدابها، المطبعة الأميرية، القاهرة، ١٩٣٥.
عبدالفتاح إسماعيل شليبي، في الدراسات القرآنية، الإمامة في القراءات واللهجات العربية، دار تحفة مصر للطباعة والنشر، الفجالة، القاهرة، د.ت.

In Latin Alphabet:

- ‘Ali el-‘Anânî v.â., **el-Esâsu ff’l-umemi’s-Sâmiyye ve luğâtiha ve kavâ‘idu’l-luğati’l-‘İbriyye ve âdâbiha**, el-Matba‘atu’l-Emîriyye, Kahire, 1935.
- Abdulfettâh İsmâ‘îl Şelebî, **Fi’d-dirâsâti’l-Kur’ânîyye, el-İmâletu fi’l-Kırâati ve’l-lehecâti’l-‘Arabiyye**, Dâr Nahda Mısr li’t-tibâ‘a ve’n-neşr, el-Feccâle, Kahire, t.y..

Example for Arabic articles:

نبيلة إبراهيم، "المفارقة"، مج قضايا المصطلح الأدبي، جلد ٧، ع ٣، ١٩٨٧.

In Latin Alphabet:

- Nebîle İbrahim, “el-Mufâraka”, **Mecelletu Kadâyâ’l-mustalahi’l-edebî**, C. VII, s. 3, 1987.

Example for Persian books:

سيروس شميسا، انواع ادبي، چاپ چهارم، انتشارات فردوسی، طهران، ١٣٧٥هـ.

In Latin Alphabet:

- Sîrûs-i Şemîsâ, **Envâ-i Edebî**, 4. bs., İntişârât-ı Firdevsî, Tahran, h. 1375.

Example for Persian article:

رحمان مشتاق مهر، «فضاي فكري و فرهنگي دوره ساماني بر پايه شعر اين دوره»، نامه پارسي، سال: ٤، شماره: ٢، ص. ١-٢٥.

In Latin Alphabet:

- Rahman Moshtagh Mehr, “Fezâ-yi Fikrî ve Ferhengî Dûre-i Sâmanî ber Pâye-i Şi’r-i İn Dûre”, **Nâme-i Pârsî**, yıl: 4, no: 2, s. 1-25.